MUKADDIME
1- Mevsuklardan Rivayet ve Yalancilari Terk Etmenin Vücubu Babi
2- Resulüllah (S.A.V.) in Üzerinden Yalan Uydurmanin Pek Agir Bir Iftira Oldugunu Beyan Babi
Hadisin Îzahi :
3- Her Isittigini Söylemekten Nehîy Babi
4- Zaif Hâvilerden Rivayette Bulunmaktan Nehîy Ve Rivayetleri Alirken Ihtiyat Gösterilmesi Babi.
5- Isnadin Dinden Oldugunu Beyan Babi

MUKADDIME

Hamd [1] âlemlerin rabbi olan A 1 1 a h 'a, akibet de takva sahiplerine mahsustur. Allah, Peygamberlerin sonu olan Muhammed'-le bütün Nebilere ve Mürsellere [2] salât eylesin:
Bundan sonra: Sen —Allah iyiligini versin— Yaradammn tevfitiyle dinin sünnetleri, ahkâmi ile sevap, azâb, tesvik, terhib ve diger bir-ok seyler hakkinda Resûlüll ah (S.A.V.)'den naklolunan bütün aberîeri, nakledildikleri ve ulemanin kendi aralarinda ele aldiklari isnadlan ile inceden inceye arastirarak ögrenmege azmettigini söyledin [3] Ve —Allah hidayetini arttirsin— bu haberlerin mecrnuuna te'lif edilmis; der-top bir sekilde vâkif olmak istedin. Benden de bunlari sana. çok tekrardan hâli bir te'lif hâlinde hulâsa etmemi diledin. C\.nku tekrarlarin seni asil maksadin olan, o haberleri anlama ve onlardan hüküm çikarma isinden alikoyacagina kail oldun. - -Allah sana kerem buyursun— bu dileginin üzerinde dikkatle durarak hâlin nereye varacagini iyice düsündügüm zaman insallah güzel bir neticesi ve mevcud bir faidesi olacaktir. Bu yükün altina girmemi benden diledigin vakit, eger bu is bana müyesser ve ikmâli mukadderse, izahi uzun sürecek bir çok sebeblerden dolayi herkesden evvel onun faydasini ilk görecek kimsenin hassaten ben olacagimi düsündüm. Ancak uzun lâfin kisasi: insana; bu isin azinin hakkindan gelerek basarmak çogu ile ugrasmaktan daha kolaydir. Hele iyi ile kötüyü bir birinden ayiramayan, ancak baskasinin yardimiyle iyiyi kötüyü seçebilen avamdan olursa!.. Bu bâbta mesele arzetügimiz sekilde olunca; böyleler için sahih hadîsin azinin hakkindan gelmek zaif hadisin çoguna tama' etmekten evlâdir. Bu fennin çoguna t'.ma1 etmekte ve mükerrerlerini toplamakta- insanlarin ancak hususî bir tabakasina; kendilerine hadîs babinda bir parça uyaniklik, onun sebep ve illetlerine dair az çok bilgi nasîb olanlarina biraz fayda me'muldür. Böyle bir kimse —insâallah— kendisine verilen ilim sebebîle, çok hadîs toplamaktaki faideye nail olur. [4]
Teyakkuz ve ma'rifet ehli olan havassin tasidigi ma'nalann ziddini tasiyan avâram-i nâsa gelince: bunlarin, azi bilmekten âciz iken çoltu aramalarinda bir nia'na yoktur.
Bundan sonra: Sana —anlatacagim sarta göre— insâallah diledigini tahric ve te'life basliyoruz. Sart sudur : Biz Resûlüllah (S.A.V.) den senedle gelen haberlerin cümlesini [5] ele aliyor ve onlari tekrarsiz olarak üç kisma, râvilerini de üç tabakaya ayiriyoruz. Ancak kendisinde ma'nâ ziyadeligi bulunan bir hadisin tekrarindan müs-tagni kalinamayacak bir yer gelir; yahud isnadin birinde illet bulundugu için yaninda baska bir isnad bulunursa o baska. Zira hadîsde kendisine ihtiyaç hissedilen ziyade ma'na tam hadîs yerini tutar. Binaenaleyh kendisinde anlattigimiz ziyâde bulunan hadîsi tekrar etmek yahud mümkün oldugu takdirde, kisa olmak sartiyla o ma'nayi hadîsin tamamindan ayirmak mutlaka lâzimdir. [6]
Lâkin onu hadîsin bütününden ayirmak çok defa güç olur. Ayirmak güç oldugu zaman hadîsi oldugu gibi tekrar etmek daha dogrudur. Amma kendisine hiç bir ihtiyacimiz yokken bütünü ile tekrarlamamak imkânini buldugumuz hadîsi insâallah tekrar etmeyecegiz.
Birinci kisma gelince: «Biz — bu kisimda — baska haberlerden daha kusursuz ve daha temiz olan haberleri öne

almak istiyoruz. Çünkü bu haberleri nakledenler hadîsde istikamet sahibi ve naklettiklerini saglam nakleden, rivayetlerinde siddetli ihtilâf ve [7] zararli karistirma bulunmayan kimselerdir. Nitekim hadîsi karistiran birçok muhaddislei görülmüs; bu husus onlarin hadîslerinde meydana çikmistir.

Bu sinif insanlarin haberlerini birer birer tedkikten geçirince arkasindan senedlerinde önceki sinif kadar hifz ve itkanla vasifianamayan bazi kimseler bulunan haberleri anlatacagiz. [8] Maamafih bunlar izah ettigimiz hususlarda her nekadar ötekilerden asagi iseler de. setir [9] ismi, dogruluk ve ilini teatisi süphesiz ki onlara da sâmildir.

Bunlar Atâ'b. Sâbit [10] , Yezid b. Ebi Ziyâd [11] , Leys b. Ebî Süleym [12] ve onlarin emsali, râviyan-i âsâr ve nâkiîân-i ahbâr zevattir. Bunlar ulemaya göre her ne kadar arzettigimiz ilim ve setir ile ma'ruf iseler de, kendilerinde rivayet hususunda söyledigimiz itkan ve istikâmet bulunan sair akranlari hâl ve mertebece bunlardan üstündürler. Çünkü bu cihet ulemâ indinde yüksek bir derece ve ulvî bir haslettir.

Görmüyormusun, Ata, Yezid ve Leys adini verdigimiz bu üç zâti hadîsteki basari ve istikâmet hususunda Mansur b. Mu’temir [13] , Süleyman el-A'mes [14] ve Ismail b. Ebî Hâlid [15] ile karsilastiginda bunlarin onlara benzemedigini, onlara yaklasmadiklarini anliyorsun.

Hadîs ulemâsmca bu hususta hiç süphe yoktur. Çünkü onlarca Mansur'un, A'mes'in ve Ismail Tin dogru belleyisleri ve hadîslerin-deki titizlikleri meshurdur. Atâ, Yezid ve Leys hakkinda ise böyle bir seyden haberleri yoktur.

Ibni Avn [16] ve Eyyub-i Sahtiyani [17] ile Avf b. IEbî Cemile [18] ve Es'as el-Humrâni [19] gibi akran zevati karsilastirdigin zaman dahi vaziyet oteKiierae oidugu gibidir, Malûma 'Avn ile Es'as, Hasan-i Basrî ile IbniSîrîn 'in arkadaslaridir. Nitekim Ibni Avn ile Eyyub 'da onlarin arkadaslaridir,

Su kadar var ki; onlarla bunlarin arasinda naklin dogrulugu ve faziletin kemâli hususundaki fark büyüktür. Vakia Avf ile Es'as da ulemâca sidk ve emanet sifatlarindan mahrum sayilmazlarsa da derece itibarile ehl-i ilim nazarinda hâl, anlattigimiz sekildedir.

Isim göstermek hususunda bu zevati misal almamizin sebebi; onlari misal göstermek bir alâmet olsun da ulemânin ilim babinda ehil olan bir kimseyi ne suretle derecelendirdiklerini anlayamayan bir kimse, o alâmeti anlamakla isin içinden çiksin diyedir. Böylelikle kiymeti yüksek olan bir zâtin derecesi asagi düsürülmemis; ilimde derecesi düsük olan da mevkiinin üstüne çikarilmamis olur. Ilimde her hak sahibine hakki verilir; ve o kimse lâyik oldugu yerine oturtulur.

Filvaki' Âise (Radiyallahu Anha)dan rivayet olunmustur ki.

«Resulüllah (Sallâllahu Aleyhi ve Sellem) bize insanlara derecelerine gö*o yor vermemizi emir buyurdu.» demistir. Bununla birlikte Kur'an dahi Teâ1â Hazretlerinin.

-Her ilim sahibinin üstünde daha âlim biri vardir» [20]

Kavl-i Kerîmini nâtik bulunmaktadir.

Iste Resulüllah (S.A.V.)'in haberlerine aid dilegini, s zettigimiz suretlere göre te'lif ediyoruz.

Hadîs ulemâsinca yahud o ulemânin ekserisine göre; müttehem sayilanlarin haberlerine gelince: biz onlarin hadîslerini tahric etmekle ugra-rasacak degiliz. Bunlar Abdullah b. Misver, Ebu Ca'fer el-Medâinî, Amr b. Hâlid, Abdülkuddûs es-Sâmî,[21] Muhammed b. Said e1-Mas1ûb , [22] Giyâs b. Ibrahim [23] Süleyman b. Amr, [24] Ebu Davud en-Nehaî ve emsali kimseler olup Hadîs uydurmak ve haber düzenlemekle Itham olunmuslardir

Keza,, hadîsleri ekseriyetle münker veya yanlis olan kimselerin hadîslerini rivayet etmekten de çekindik.

Bir muhaddisin hadîsindeki münkerlik alâmeti: Onun rivayeti hafiz ve makbul olan baska râvîlerin rivâyetleriyle

karsilastirildigi zaman onlarin rivayetlerine muhalif düsmesi yahud hemen hemen onlara uyma-masidir. Sâyed hadîslerinin ekserisi böyle ise onun hadisi metruk .gayr-i makbul ve kullanissizdir.
Iste Abdullah b. Muharrer, Yahya b. Ebi Üneyse, e I-Cerrah b. el-Minhâl, Ebu'l-A tûi, Abbâd b. Kesir, Hüseyin b. Abdillah b. Dumeyre ve Ömer b. Suhbân [25] ile münker hadîs rivayeti hususunda onlarin yolundan gidenler bu nevi' muhaddislerdendirler. Artik biz onlarin hadîsleri üzerinde duracak ve onlarla mesgul olacak degiliz. Çünkü bir muhaddisin yalniz kendisinin rivayet ettigi bir hadisi kabul hususunda ulemânin —bizim bildigimiz— sarti: onun ilim ve hifz ehli mu'temedzevâta, rivayetlerinin bir kisminda istirak etmis olmasi ve bu hususta onlara uymaga gayret göstermis bulunmasidir. Böyle yaptigi görülürde sonra o rivayete baskalanninkilerde olmayan bir fazlalik katarsa, yaptigi ziyade kabul olunur. [26] Ama bakarsin biri, büyüklügünden ve gerek onun gerekse baskalarinin hadîslerini mükemmel sekilde rivayet eden hafiz râvîlerini çoklugundan dolayi Z ü h r i yahud H i - sam b. Urve gibi bir zâti —ki her ikisinin hadîsleri ulemâ arasinda yaygin ve müsterek olup bunlari kendilerinden, bir çogunu ittifakla olmak sartile kendi ravîleri rivayet etmislerdir— gözüne kestirir de her ikisinden yahud birinden bir sürü hadîs rivayet eder. Halbuki onlarin râ-vîlerinden hiç biri bu hadîsleri tanimaz. Aslinda o râvîlerin ellerindeki sahih hadîslere istirak edenlerden de degildir. Iste bu nevi' insanlarin hadîsini kabul etmek caiz degildir. Allahu a'lem.
Hadis ve ehl-L hadîsin mezhebinden muhaddislerin yolunu tutmak isteyen ve buna muvaffak da olanlara rehberlik edecek kadarini izah ettik. Kitabin bir kaç yerinde, muallel haberlere geldigimiz zaman onlari anlatirken serh ve izah icabeden yerleri insaallah daha da serh ve izah
edecegiz. [27]
Bundan sonra: —Allah sana merhamet eylesin— sunu demek isteriz ki; eger biz muhaddis geçinen bir çok kimselerin, rivayet ettikleri zaif hadîsleri ve münker rivayetleri atmak, sidk-u emânete taninmis mevsuk râvîlerin naklettikleri sahîh ve meshur hadîslerle yetinmek lâzim gelirken, câhil ve gafil insanlarin arasina attiklari seylerin bir çogunun münker oldugunu bildikleri ve dilleriyle i'tiraf ettikleri halde; üstelik bu rivayetleri hadîs imamlarindan Mâlik b. Enes, Su'betü'bnü'l-Haccâc, Süfyan [28] b. Uyeyne, Yahya b. Saîd e 1 -Kattan, Abdurrahman b. Mehdi ile diger imamlarin, kendilerinden rivayette bulunmayi zemmettigi yaramaz bir takim kimseler taralindan nakledilmisken yine de hadîse karsi ettikleri çirkin icra'ati görmüs olmasaydik, istedigin tahsil ve temyiz için ortaya atilmak bizim için kolay bir sey olmazdi, lâkin bu adamlarin sana bildirdigimiz: zaif, meçhul senedîerle münker haberleri nesretmeleri, onlari kusurlarim bilmeyen avam arasina atmalari sebebiyle senin dilegine icabet eylemek kalbimize yatisti.

Imam Müslim (204-261) in bu izahati verip vermedigi ihtilaflidir. Bazilarina göre yapamadan vefat etmistir. Bir takimlari kitabinin bâblarmda yeri geldikçe bu îzâhâti yapmis oldugunu söylerler. Mukaddimede bundan bahsedilmisti.

1- Mevsuklardan Rivayet ve Yalancilari Terk Etmenin Vücubu Babi

—Allah Teâlâ seni muvaffak kilsin— Bilmis ol ki, rivayetlerin sahih ile sakîmini onlari nakledenlerin mu'temed olanlariyla, müttehemlerini bir birinden ayirmayi bilen herkese vâcib olan :
1- O rivayetlerden mahreçlerinin sahîh, ravîlerinin mu'temed olduklarini bildiklerinden baskasini rivayet etmemek;
2- Töhmet altinda olan asiri bid'atçilarm rivayetlerinden sakinmaktir. [29]
Söylediklerimizin aksinin degil, asil bizim söylediklerimizin lâzim geldigine delil: Allah Zü1ce1âl'in su kavl-i kerîmidir:

«Ey iman edenler! Eger fâsikm biri size bir haber getirirse, asli olup olmadigini arastirin. Yoksa bilmeyerek bir kavme satasirsiniz da yaptiginiza pisman olursunuz» [30]
Teâ1â Hazretleri:
«Razi oldugunuz sahidleri (getirin) [31] ve. «Sizden iki adaletli kimseyi sahid getirin.» [32] buyurmustur. Zikrettigimiz bu âyetler, fâsikin haberinin i'tibârdan sakit olup kabul edilmedigine; âdil olmayanin da sâhidliginin reddedilecegine delâlet etmektedirler.
Haberin ma'nasi bâzi * vir etlerde sehâdetin ma'nasindan ayrilirsa da birçok ma'nalarinda her ikisi birlesirler. [33] Çünkü fâsikm haberi ulemâya göre makbul degildi. Nitekim sehâdeti dahî bütün ulemâca merdud-dur. Fâsikin haberi kabul edilmeyecegine K u r' a n delâlet ettigi gibi, münker haber rivayetinin kabul edilmeyecegine de sünnet delâlet etmistir. O da, Resulüllah (S.A.V.)'den meshur olarak nakledilen su
eserdir :
-Her kim yalan oldugu zannedilen bir sözü benden (olmak üzere) rivayet ederse kendisi de yalancilardan biridir.»
Bize Ebu Bekir b. Ebî Seybe [34] anlatti. Dedi ki: bize Veki* [35] Su'be'i den [36] o da el-Hakem'den [37] o da Abdurrahmân b. Ebî Leylâ'dan [38] o da Semuretü'bnü Cündeb'den [39] naklen rivayet etti.
Bize yine Ebu Bekir b. Ebî Seybe anlatti. Dedi ki: Bize Veki' Su'be ile Süfyan'dan [40] onlar da Habib'den [41] o da.Meymûn b. Ebî Sebîb'-den [42] o da Mugîreti'bni Su'be'den [43] isitmis olarak rivayet etti. Se-mure ile Mugîre:
«Resuîüllâh (SaüaUahü Aleyhi ve Sellem) bunu söyledi.» demisler.

2- Resulüllah (S.A.V.) in Üzerinden Yalan Uydurmanin Pek Agir Bir Iftira Oldugunu Beyan Babi

1- (1) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe rivayet etti: (Dedi ki:) Bize Su'be1 deu naklen Gimder [44] rivayet etti.
Bize: Muhammed b. el-Müsennâ [45] ile Ibni Bessâr [46] da rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi M:) Bize Su/be Mansur'dan o da Rib'î b. Hirâs'dan rivayet etti ki:
Rib'î b. Hirâs [47], Ali [48] (Radiyaîlohu anh) i hutbe okurken isitmis. Alî (R. A.) söyle demis:
— Resulüllah (Saîlalhhü Aleyhi ve Seltem) :
«Benîm üzerimden yalan uydurmayinl Çünkü her kim benim üzerimden yalan uy durursa Cehennemi boylar.» Buyurdular.
2- (2) Bana Züheyr b. Harb [49] da rivayet etti. (Dedi ki:) Bize Ismâîl ya'nî Ibni Uleyye [50], Abdulazîz b. Suhayb'dan [51] o da Encs b. Mâ-lik'den [52] naklen rivayet etti ki, Enes;
— Sizlere çok hadîs rivayet etmeme Resûlifflah (SallallaJiü Aleyhi ve Seilem) 'in su hadîsi cidden mâni' olmaktadir.
— Her kim kasdî olarak benim üzerimden bir yalan uydururs a hemen Cehennem'deki yerine hazir olsun.» buyurdular; demistir.
3- (3) Bize Muhammed b. Ubeyd el-Guberi [53] rivayet etti. (Dedi ki:) Bize Ebû Avâne [54], Ebû Hasîn'den [55] o da Ebû Sâlih'edn [56] o da Ebû Hüreyre'den [57] naklen rivayet etti. Ebu Hüreyre söyle demis:
Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Seilem) :

«— Her kim benim üzerimden kasden yalan söylerse Cehennemideki yerine hazir olsun.» buyurdular.

4- (4) Bize Muhammed b. Abdillah b. Nunieyr [58] rivayet etti.

(Dedi ki): Bize babam rivayet etti. (Dedi ki:) Bize Said b. Ubeyd [59] rivayet etti. (Dedi ki:) Bize AH b. Rabîa rivayet etti [60] dedi ki:
«Mugîre Küfe emîri iken mescide geldim. Az sonra Mugîre sunlari söyledi:
__Ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— Süphesiz ki benim üzerimden söylenen bir yalan baska bîrinin üzerinden söylenen yalan gibi degildir. Imdi her kim kasden benim üzerimden yalan söylerse Cehennem'deki yerine hazir olsun!- buyururken isittim.
Bana Ali b. Hucr ejs-Sa'dî [61] de rivayet etti. (Dedi ki:) Bize Ali b. Müshir [62] rivayet etti. (Dedik ki:) Bize Muhammed b. Kays el-Esedî [63] , Ali b. Rabiate'l Ese di Men (63) o da Mugiretü'bnü Su'be'den o da Peygamber (S.A.V.)'den naklen bu hadîsin bir benzerini haber verdi; ama:
«— Süphesiz ki benim üzerimden söylenen bir yalan, baska birinin üzerinden söylenen yalan gibi degildir.» cümlesini zikretmedi.»

Hadisin Îzahi :

«— Benim üzerimden söylenen bir yalan, baska birinin üzerinden s,öy-lenen yalan gibi degildir.»
Baskasinin üzerinden söylenen yalan te'Iif ve te'vil götürür, onun isi kolaydir. Ama benim üzerimden uydurulan yalan ondan daha ehven hile olsa günahi onunkinden çoktur demektir. Peygamber (S.A.V.)'in üzerinden uydurulan yalana siddetli azâb lâzim gelmesi baskasinin üzerinden yalan uydurmanin mubah olmasini iktizâ etmez. O da baska delillerle haramdir. Bu iki nevi' yalanin birbirinden farki; Resûlüllah (S.A.V.) üzerinden yalan uyduran kimseye cehennemin mesken tayin edilmesi; ötekine edilmemesidir. Bundaki hikmet meydandadir. Çünkü Peygamber (S.A.V.) Allah 'dan haber verir. Su halde onun üzerinden söylenen yalan AIIah'in üzerinden söylenmis gibi olur ki böylelerinin azabinin pek siddetli olacagi nassi Kur'an'la sabittir. Teâ1â Hazretleri En'am Sûresi; Âyet 21 de:
«Allah'a yalan iftirasinda bulunanla âyetlerim yalanlayandan daha zalim kim olabilir?» buyurarak kendisine iftirada bulunanla kâfiri biri tutmus; Zümer Sûresi, Âyet 60 da :
— Kiyamet gününde Allah'in üzerinden yalan uyduranlarin yüzlerini simsiyah göreceksin!» buyurmustur.
Bu hususta âyetler çoktur.

3- Her Isittigini Söylemekten Nehîy Babi

5- (5) Bize Ubeydullah b. Muaz el-Anberî [64] rivayet etti. (Dedi ki) Bize babam rivayet etti H.

Bize Muhammed b. el-Müsennâ da rivayet etti. (Dedi ki:) Bize Ab-durrahman b. Mehdi [65] rivayet etti. (Anberî'nin babasiyla îbni Mehdî) demisler ki: Bize Su'be, Hubeyb b. Abdirrahmân'dan [66] oda Hafs b. ÂsrnV-dan [67] o da Ebu Hüreyre'den naklen rivayet etti. Söyle demis:
— Kesûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) :
*<— Her isittigini söylemek, bir insana yalan namina kâfidir» buyurdular.

Bize Ebu Bekr b. Ebi Seyde de rivayet etti. (Dedi ki:) AH b. Hafs [68] rivayet etti. (Dedi ki) Bize Su'be, Hubeyb b. Abdirrahmân'dan o da Hafs b. Âsim'dan, o da Ebu Hüreyre'den, o da Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve

Sellem) den bunun mislini rivayet etti.

Bize Yahya b. Yahya [69] dahi rivayet etti. (Dedi ki;) BizeHüseym [70] Süleyman et-Teymî'den [71], o da Ebu Osman en-Nelidi'den [72] naklen haber verdi. Sunu söyledi:
— Ömerü'bnü'l-Hattâb (Radiyallahu anh) :
« Her isitimini söylemek, kisiye yalan nâmina kâfidir.» dedi.

Bana Ebu-Tâhir Ahmed b. Amr [73] b. Abdillâh b. Amr b. Serh rivayet etti. Dedi ki: Bize tbni Vehb [74] haber verdi. Dedi id: Bana Mâlik sunu söyledi:
Bilmis ol ki, her isittigini söyleyen kimse selâmete eremez. Her isittigini söyleyip dururken o ebediyyen imam da olamaz.»

Bize Muhammed b. el-Müsennâ rivayet etti. Dedi ki: Bize Abdurrahman [75] rivayet etti ki: Bize Süfyân [76] Ebû Ishâk'dan [77] o da Ebu' ah-vas'dan [78] o Ja Abdullah'dan [79] naklen rivayet etti. Söyle demis:
«Her isittigini söylemek insana yalan nâmina kâfidir.»
Bize Muhamined b. cî-Müsennâ dahî rivayet etti. Dedi kî: Abdurrah-man b. Mehdî'yi:
«Bir adam isittigi seylerin bacisindan dilini tutmadikça, kendisine uyulacak bir imam olamaz» derken isittim.

Bize Yahya b. Yahya da rivayet etti. (Dedi ki;) Bize Ömer b. AH b. Mukaddem [80] , Süfyan b. Hüseyin'den [81] naklen haber verdi. Süfyân söyle demis:
— Bana IIyâs b. MuvâvIye sordu. Dedi ki:
— Gerçekten ben senin Kur'an ilmine pek düskün oldugunu görüyorum. Bana bir sûre oku ve tefsir et ki, ben de ilmini bir göreyim.»
Ben de istedigini yaptim. Bunun üzerine bana sunlari söyledi:

«Sana söyleyeceklerimi cyi belle! Sakin hadîse senaat [82] yapmayasin! Çünkü seni' hadisleri kim nakletti ise mutlaka sahsen rezîl olmus;
hadîsi hususunda da yalanci sayilmistir.»

Bana Ebu/t-Tâhir ile Harmeletü'bnü Yahya [83] dahi rivayet etliler

Dediler ki: Bize Ibni Vchb haber vererek sunu söyledi: Bana Yunus [84] Ibni Sihâb'dan [85] o da Ubeydullah b. Abdillah b. Utbe'den [86] naklen haber verdi ki, Abdullah b. Mes'ud :
«— Eger bir kavme, akillarinin ermeyecegi bir hadîs rivayet edersen, o hadîs onlarin bazisi için ancak bir fitne olur.» demis. [87]

4- Zaif Hâvilerden Rivayette Bulunmaktan Nehîy Ve Rivayetleri Alirken Ihtiyat Gösterilmesi Babi.

6- (6) Bana Mubammed b. Abdillah b. Nümeyr ile Züheyr b. Harb rivayet ettiler. Dediler ki: bize Abdullah b. Yezid [88] rivayet etdi. Dedi ki: Bana Saîd b. EM Eyyûb [89] rivayet etti. Dedi ki: Bana Ebû Hâni [90] , Ebu Osman Müslim b. Yesâr'dan [91] o da Ebu Hüreyre'den, o da Resu-lüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet etti ki söyle buyurmuslar :
«— ümmetimin sonunda öyle bir takim insanlar zuhur edecek ki, size ne sizin ne de babalarinizin isitmedigi seyleri rivayet edecekler. Am.n onlardan sakinml»

7- (7) Bana Harmeletü'bnü Yahya b. Ab d Ulah b. Harmele b. îm-rân et-Tücîbî de rivayet etti. Dedi ki: Bize Ibni Vehb rivayet etti. Dedi ki: Bana Ebu Sureyh [92] , Serâhîl b. Yezîd'den sunlari söylerken isittigim rivayet eyledi: Bana Müslim b. Yesâr, Ebu Hüreyre'yi söyle derken isittigini haber verdi:
— Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Ahir zamanda bir takim deccallar, yalancilar çikacak. Size, sizin ve babalarinizin isitmedigi hadîsler getirecekler. Aman onlardan sakinini Sizi sapitarak fitneye düsürme sinleri» buyurdular.

Bana Ebû Saîd el-Esecc [93] dahî rivayet etti. (Dedi ki:) Bize Vekî' rivayet etti. (Dedi ki:) Bize A'mes, Müseyyeb b. Râfi'den [94] o da Âmir b. Abede'den [95] naklen rivayet etti. Âmir söyle demis:
«Abdullah [96] dedi ki:
Muhakkak seytan insan kiligina girerek cemâate gelir de onlara ya-landan hadîs söyler. Az sonra o cemâat dagilirlar. Onlardan bazisi:
— Bir adam dinledim; yüzünü taniyorum ama adinin ne oldugunu bilmiyorum; hadîs söylüyordu; der.»

Bana Muhammed b. Râfi' [97] de rivayet etti. (Dedi ki:) Bize Abdur-razzâk [98] rivayet etti. (Dedi ki:) Bize Ma'mer, [99] Ibni Tâvûs'dan [100] o da babasindan, o da Abdullah [101] b. Amr b. Âs'dan naklen haber verdi, Abdullah söyle demis:
«Gerçekden deryada mahbus bir takim seytanlar vardir. Onlari Süleyman (A. S.) baglamistir. Bunlarin çikmasi ve insanlara Kur'an (diye bir seyler) okumasi yakindir.» [102]

Bana Muhammed b. Abbâd [103] ile Saîd b. Amr [104] el-Es'asî hep beraber Ibni Uyeyne'den [105] rivayet ettiler. Saîd dedi kî: Bize Süfyân, Hi-sâm b. Huceyr'den, [106] o da Tâvus'dan [107] naklen haber verdi. Tavus, Büseyr b. Kâ'bi kasdederek demis ki:
— «Bu zât, Ibni Abbas'a [108] geldi de ona hadîs rivayet etmege basladi. Bunun üzerine Ibni Abbas kendisine:
— Filân ve filâv hadîsi tekrarla! dedi. O da tekrarladi. Sonra yine ona hadîs rivayet etti. Ibni Abbas yine:
__Filân ve filân hadîsi tekrar eyle! dedi. O da tekrar etti. Bu sefer Ibni Abbas'a hitaben:
— Bilmiyorum; acaba benim bütün hadîslerimi bildin de yalniz bunu mu tanimadin? Yoksa bütün hadîslerimi biîmedin de yalniz bunu mu tanidin? dedi.
Ibnî Abbas ona su cevabi verdi:
Filhakika biz Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) 'in üzerinden yalan uy durulmazken ondan hadîs rivayet ederdik. Fakat insanlar hirçin deveye de uysal deveye de binmege baslayinca [109] (yani insanlar eyi kötü demeyecek her meslege girmeye baslayinca) biz de ondan hadîs rivayet etmekten vaz geçtik.»
Bana Muhammed b. Râfi'de rivayet etti. (Dedi ki:) Bize Abdurrezzâk rivayet etti. (Dedi ki:) Bize Ma'mer, Ibni Tavûs'dan o da babasindan, o da îbni Abbas'dan naklen haber verdi. Ibni Abbas söyle demis:
«Biz hadîsi ancak ve ancak Kesulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) den bellenirken bellerdik. Ama sizler her boyayi boyamaga baslayali heyhat!..» [110]

Bana Ebû Eyyûb Süleyman b. Ubeydillâh el-Gaylânî [111] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Âmir yânî el-Akadî [112] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ra-bâh, [113] Kays b. Sa'd'dan, [114] o ^a Mücâhid'den [115] naklen rivayet etti. Mücâhid söyle demis:
— Büseyr el-Adevî îbni Abbas'a geldi; ve hadîs rivayet ederek: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) söyle buyurdu: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) böyle buyurdu...» demeye basladi. Ibni Abbas ise

onun hadîs rivayetine kulak vermiyor; ona bakmiyordu. Bunun üzerine Büseyr:
Ey Ibnî Abbâs! Aceb neden senin benîm hadîsime kulak astigini görmüyorum! Ben sana ResulüHali (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) 'den hadîs okuyorum. Halbuki sen dinlemiyorsun? dedi. Ibni Abbas (R. A.) su cevabi verdi:
— Bir zamanlar biz bir kimseyi:
«Resulüllah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) söyle buyurdu...» derken isittik mi gözlerimi hemen ona yönelir; ve kulaklarimizi ona verirdik. Vak-ta ki insanlar her boyayi boyamaga basladilar: artik biz de tanidigimiz seylerden baskasini onlardan almaz olduk.

Bize Davud b. Amr ed-Dabbî [116] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Nâü' b. Ömer, [117] Ibni Ebî M&cyke'den [118] naklen rivayet etti. Ibni EbîMüleyke
söyle demis:
— Ibni Abbas'a mektup yazdim. Bana bîr nâme yazmasini ve bazi seyleri benden gizli tutmasini istiyordum. Bunun üzerine benim hakkimda:
«O samimî, çocuktur; ben onun namina her seyi adem akilli seçiyor;
bazilarini da kendisinden gizliyorum.» demis. Râvî diyorki: Bir ara Ali (R.A.)'in mahkeme kararlarini istedi. Ve onlardan bazi seyler yazmaga basladi. Bazan bir seye takiliyor ve:
«Vallahi bu hükmü Alî vermemistir; meger ki sapmis ola!...» diyordu. [119]

Bize Amru'n-Nâkid [120] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Süfyân b. Uyey-ne, HIsâm b. Huceyr'den, o da Tâvus'dan naklen rivayet eyledi: Tavus söyle demis:
tbni Abbas'a. Alî (R.A.)'in hükümlerini hâvi bir kitap getirdiler. Ancak su kadar yeri müstesna olmak üzere, Ibni Abbas onu hemen yok etti (Râvi Süfyan b. Uyeyne, istisna edilen yerin bir arsin olduguna kolu iîe isaret etmistir):

Bize Hasen b. Alî el-Hulvânî [121] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yahya b. Âdem [122] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ibni Idris, [123] A'mes'den o da Ebu lshâk'dan naklen rivayet etti. Ebu Ishâk söyle demis:
— Alî (Radiyallahu anh) 'dan sonra bu seyleri îcâd ettikleri vakit Alî'nin arkadaslarindan bir zât:
«Allah belâlarim versin! Ne kadar muhtesem bir ilmi ifsâd ettiler!...» dedi [124]

Bize Alî b. Hasrem [125] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebu Bekr yâni Ib-ni Ayyas [126] haber verdi. Dedi ki:
__ Mugire'yi sunlari söylerken isittim :
«Ali (Radiyallahu anh) 'dan hadîs rivayeti hususunda Abdullah b. Mes'ûd'un arkadaslarindan baska dogru söyleyen yoktu.» [127]

5- Isnadin Dinden Oldugunu Beyan Babi

Bu bâbta: rivayetin ancak mevsuk râvîlerden kabul edilmesi lâzim geldigi; râvîlerde bulunan kusurlar sebebiyle onlan cerh etmenin caiz, hattâ vâcib oldugu; bunun haram giybet degil, bilâkis ser-i serifi müdâfa'a ma'nasina geldigi görülecektir.

Bize Hasen b. Rabî [128] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hammâd b. Zeyd, [129] Eyyöb'Ia Hisâm'den, [130] onlar da Muhammed'din [131] naklen rivayet ettiler.

Yine bize; Fudayl, [132] Hisâm'dan naklen rivayet etti. Dedi ki: Bize de Mahled [133] b. Hüseyin, Hisâm'dan, o da Muhammet! b. Sîrîn'den naklen rivayet etti. Muhammed söyle demis:
[134]

«Süphesiz ki bu ilim dindir. Öyle ise dinînizi kimlerden aldiginiza dikkat edin!...»

Bize Ebû Ca'fer Itluhammed b. es-Sabbah [135] rivayet etti. (Dedi ki:) Bize îsmâîl b. Zekeriyya [136] ,Âsim el-Ahvel'den [137] o da IbniSîrin'den naklen rivayet etti. Ibni Sîrîn söyle demis:

«Eskiden isnadi sormazlardi [138]. Fitne ortaya çikinca :

— Bize râvilerinizîn adlarim söyleyin, demeye basladilar. Simdi ehl-i sünnete dikkat ediliyor ve onlarin hadîsleri kaba! ediliyor; ehi-i bid'ata bakiliyor; onlarin hadîsleri kabul edilmiyor:

Bize Isbak b. Ibrahim [139] el-Hanzalî rivayet etti. (Dedi ki): Bize îsâ [140] —ki Ibni Yünus'tur— haber verdi. (Dedi ki): Bize Evzâî [141], Süleyman b. Musa'dan naklen rivayet etti. Süleyman söyle demis:

— Tâvus'a tesadüf ettim; ve: filân bana söyle söyle hadîs rivayet etti; dedim. Tavus:

«Eger o arkadasin mu'temed ise ondan hadîs al» dedi.

Bize Abdullah b. Abdirrahmaa ed-Dârîmî [142] rivayet etti. (Dedi ki):

Bize Mervân yânî tbni Muhammed ed-Dimeskî [143] haber verdi. (Dedi ki): Bize Saîd b. Abdilâzîz [144], Süleyman b. Musa'dan naklen rivayet eyledi. Süleyman söyle demis:

— Tâvus'a dedim ki; Gerçekten filân bana söyle söyle hadîs rivayet etti. Tâvûs:

«— Eger arkadasin mu'temed ise ondan hadis al!» dedi,

Bize Nasr b. Alî el-Cehdamî [145] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Esmai, [146] Ibni Ebi'b-Zinâd'dan [147] , o da babasindan (14T) naklen rivayet etti. Babasi söyle demis:

— Medine'de hepsi güvenilir yüz kisiye yetistim ki, onlardan hadîs kabul edilmez; haklarinda: «Hadîs ehli degildir.» denilirdi.

Bize Muhammed b. Ebî Ömer [148] el-Mekkî rivayet etti. (Dediki):Bize Siifyân rivayet etti. H.

Bana Ebu Bekr b. Haîlâd [149] el-BâhUî dahi rivayet etti; bu lâfiz onundur. Dedi ki: Süfyân b. Uyeyne'den dinledim; o da Mis'ar'dan [150] isitmis. Mis'ar söyle demis:

Sa'd b. Ibrâhîmi [151] :

«Mevsuk râvîlerden baska hiç bir kimse Resulüllah (Saîîaliahü Aleyhi ve Sellem) 'den hadîs rivayet edemez.» derken isittim.

Bana Mervli Muhammed b, Abdillah b. Kuhzaz [152] da rivayet etti. Dedi ki:

— Abdan b. Osman'i [153] sunu söylerken isittim. «Abdullah b. el-Mübarek'i [154]

— Isnâd dîndendir. Eger isnâd olmasa idi muhakkak hei isteyen istedigini söylerdi; derken isittim,»

Muhammed b. Abdiliâh dedi ki: Bana el-Abbâs b. Ebî Rizme [155] anlatti. Dedi ki:

Abdullah'i: Bizimle (hadîs nakleden) su kavim arasinda ayaklar ya'ni isnâd vardir [156], derken isittim.»

Muhammed sunu da söyledi:

«Ebu Ishak Ibrahim b. îsâ et-Tâlekanî'yi dinledim. Söyle dedi:

— Abdullah b. el-Mübarek'e dedim ki:

— Ya Ebâ Abdirrahman! Kulagimiza gelen söyle bir hadîs var:

— «Hiç süphe yok ki kendi namazinla beraber anne ve babana da namaz kilman, orucunla beraber onlara da oruç tutman iyilik üstüne iyilik kabîlindendir.»

Bunun üzerine Abdullah:

— Ya Ebâ Ishak, bu hadîs kimdendir? dedi.
— Bu hadîs Sihâb b. Hjrâs'dandir; dedim.
— O mevsuktur. Ya o kimden almis? dedi.
— Haccâc b, Dinar'dan; dedim.
— O da mevsuktur. O kimden almis?
— Kesulüllah (Salîallahii Aleyhi ve Sellem) buyurmus; dedim,
— Yâ Ebâ Ishâk, süphesiz ki, Haccâc b. Dinar'la Peygamber (S. A. V.) arasinda öyle (asilmaz) çöller var ki, o çöllerde b>nek hayvanlarinin boyun-lan kopar. Ama sadaka hususunda ihtilâf yoktur; dedi. [157]

Yine Muhamraed (b. Abdillâh) söyle dedi: «Alî b. Sakîk [158]'den dinledim. Diyordu ki:
— Abdullahi'bni'l-Mubârek'i halk arasinda:
«Amr b. Sâbit'in hadîsini birakin! Çünkü o selefe söverdi.» derken isittim.

Bana Ebû Bekr [159] b. en-Nadr b. Ebi'n-Nadr da rivayet etti. Dedi ki; Bana Ebu'n-Nadr Hâsim b. el-Kaasim [160] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Rüheyye [161]'inin tilmizi Ebu Akil rivayet etti. Dedi ki:
— Ben cl-Kaasîm b. ITbeydillâh ile Yahya b. Saîd'in yaninda oturuyordum. Bir ara Yahya, el-Kaasime:
«Yâ Ebâ MuhammcJ, sana su dîn umuruna dair bir sey sorulup da ondan sende bir bilgi ve sadra sifâ bii- sey yahud bir ilim ve bir çikar yol bulunmamasi hakikaten senin gibi bir adam için pek büyük bîr kabahattir.» dedi. el-Kaasim hemen:
— Nedenmis? diye mukaabele etti. Yahya:
__Çünkü sen ki hidâyet imaminin, Ebû. Bekir'le Ömer'in oglusun; dedi. el-Kaasim ona sunu söyledi:
«Allah için düsünen bir kimse nazarinda benim bilgisiz konusmam yahud mevsuk olmayan bir kimseden hadîs olmam bundan daha büyük bir kabahattir.» Râvi (Ebû Akîl):
«Bunun üzerine Yahya sustu. Artik ona cevap vermedi» dedi.

Bana Bisru'bnü'l-Hakem el-Abdî [162] de rivayet etti. Dedi ki: «Süfyan b. Uyeyne'yi söyle derken isittim:
— Bana Büheyye'nin tilmizi Ebu Akîl'den naklen haber verdiklerine göre Abdullah b. Ömer'in ogullarindan ba? 4Iari el-Kaasim [163]'e bilmedigi bir sey sormuslar. Bunun üzerine Yahya b. Saîd ona Ömer'le Ibni Ömeri [164] kasderek:
«Vallahi ben senin gibi bir zâtin — ki hidâyet imaminin oglu oldugun halde— sorulan bir sey hakkinda ma'lûmatsiz bulunmam cidden büyük bir kabahat sayarim» demis. O da hemen sunlari söylemis:
Vallahi, Allah indinde ve Allah için düsünen bir kimse nazarina benim Himsiz konusmam yahud mevsuk olmayan bir râvîden haber nakletmem bundan daha büyük kabahattir [165]. Râvî diyor ki:
Onlar bunu konusurken Ebu Akîl Yaliya b. el-Miitevekkil ikisine de sâhid olmustur.
Bize Amr b. AH Ebu Hafs dahî rivayet etti. Dedi ki:
— «Yahya b. Saîd'i §unu söylerken isittim:
— Süfyan-i Sevrî ile Su'be'ye, Mâlik'e ve Ibni üyeyne'ye sordum:
— Bir kimse hadîsde mevsuk olmaz da, birisi onun hakkinda bana sual sorarsa ne yapmaliyim? dedim.
— «Onun mevsuk olmadigim haber ver!» dediler.
Bize Ubeydullah b. Saîd de rivayet etti. Dedi ki: i — «en-Nadr'i sunu söylerken isittim:
— Ibni Avn [166] kapinin esigi üzerinde ayakta dururken kendisine Sehr'in bir hadîsi soruldu. Bunun üzerine:
«Gerçekten Sehr [167], ta'nedilmis'bir râvîdir. Gerçekten Sehr ta'nedü-mis bir râvîdir.» dedi.
Müslim (Rahimehullah) (Ibni Avn'in sözünü tefsir ederek) der ki:

«Halkin diline düsmüstür; hakkinda söz edilmistir: demek istiyor.»

Bana Haccâc b. es-Sâir [168] dahi rivayet etti. (Dedi ki): Bize Sebâbe [169] rivâyet etti. Dedi ki:

— «Su'be:

— Filhakika fcen Sehrle karsilastim; ama ona iltifat etmedim, dedi.

Bana Merv halkindan Muhammed b. Abdillâh b. Kuhzâz da rivayet etti. Dedi ki: Bana Adlî b. Hüseyn b. Vâkid haber verdi. Dedi ki:

«Abdullah b. eî-Mubârek sunlari söyledi:

— Süfyan-i Sevrî'ye- dedim ki:

— Süphesiz Abbâd b. Kesîr, hâlini (n zaif oldugunu) bildigin bir kimsedir. Hadîs rivâyet ettigi zaman yüksekten atar. Su halde halka: ondan hadîs almayin, dememi münasib görür müsün?» Süfyan:

— Hay hay!, cevabim verdi. Abdullah dedi ki:

«O zamandan beri, bulundugum bir meclisde Abbâd'in sözü geçti mi, dîni hususunda onu över; fakat: ondan hadîs almayin derim.»

Yine Muhammed (Ibni Kuhzâz) sunlari söyledi: Bize Abdullah b. Osman rivâyet etti. Dedi ki: Babam sunu söyledi:

Abdullah b. el-Mubârek dedi ki: «Su'be'ye vardim da (bana): Su Abbâd b. Kesir var ya, ondan korunuverin! dedi.»

Bana el-Fadl b. Sehl de rivâyet etti. Dedi ki:

— MualIâ er-Râzi'ye, Abbâd'm kendisinden hadîs rivâyet ettigi Muhammed b. Saîd'i sordum. O da bana îsâ b. Yumis'dan naklen haber verdi, îsâ söyle demis:

«Süfyan'in onun yaninda bulundugu bîr sirada ben de onun kapisinda idim. Süfyân çiktigi zaman ona Muhammed'i sordum. Bana onun yalanci oldugunu haber verdi.»

Bana Muhammed b. Ebi Attâb dahî rivâyet etti. Dedi ki: Bana Affân, Muhammed b. Yahya b. Saîd el-Kattân'dan [170] o da babasindan naklen rivâyet etti. Babasi söyle demis:

— «Salih kimselerin, hadîsde oldugu kadar hiç bir seyde yanildiklarini görmedik.» tbni Ebi Attâb dedi ki:

— «Bunun üzerine bizzat ben Muhammed b. Yahya b. Saîd el-Kattan'-la görüstüm; ve kendisine bunu sordum. Babasindan naklen sunlari söyledi:

«Hayir ehlini, hadîsde oldugu kadar hiç bir seyde yanilmis görmezsin.» [171] demis.

Müslim der ki:

— «Yanlis söylemek istemedikleri hâlde agizlarindan yanlis çikar, demek istiyor.»

Bana el-Fadl b. Sehl [172] rivayet etti. Dedi ki: Bize Yezîd b. Harun [173] rivayet etti. Dedi ki: Bana Halîfetü'bnü Musa haber verdi. Dedi ki:

— «Gâlib b. Ubeydiîlâh'in yanma girdim. Az sonra:

— Bana Mekhûl rivayet etti; bana Mekhûl [174] rivayet etti.» diye bana imlâ ettirmeye basladi. Derken kendisini idrar sikistirdi; ve kalkti. Ben de deftere baktim. Bir de ne göreyim! defterde:

«Bana Ebân Enes'den rivayet etti. Ebân filândan rivayet etti.» denilmis. Bunun üzerine onu terk ederek kalktim gittim. [175] el-Fadl b. Sehl dedi ki:

— «Ben Hasen b. Aîîyyi'1-Hulvâr.î'yi de söyle derken isittim:

— Affan'in kitabinda; «Ebu'l-Mikdâm Hisâmin hadîsi... Ömer b. Ab-dilâzîz'in hadîsi... Hisâm dediki: [176] Bana Yahya b. fülân denilen bir adam, Muhammed b. Kâ'b'dan rivayet etti...» ibarelerini gördüm, Affân'a:

— «Bazi kimseler: Hisâm bu hadîsi Muhammed b. Kâ'b'den isitmis-tir.» diyorlar? dedim. Affân:

[177]

«Zâten Hisâm'm basina ne geldi ise bu hadîsden geldi ya! Evvelce:
Bana Muhammed'den naklen Yahya rivayet etti; derdi. Sonralari onu Mu-hammed'den isittigini iddia etmege basladi- dedi.
Bana Muhammed b. Abdillâh b. Kuhzâz rivayet etti. Dedi ki: «Abdullah b. Osman h. Cebele'yi söyle derken isittim:

— Abdullahi'bnü'l-Mubârek'e; kendisinden Abdullah b. Amfin (Fitir günü bahsisler günüdür [178] hadîsini rivayet ettigin bu adam kimdir? dedim.
— Süleyman b. el-Haccâc'tir; ondan hadîs ele geçirmeye bak!» dedi. tbni Kuhzaz dedi ki:
«Ben Vehb b. Zem'a'yi da Süfyan b. Abdümelik'ten naklen sunlari söylerken isittim: Demis ki:
— «Abdullah yani tbnü'l -Mübarek:
— Ben (dirhem mikdâri kan) [179] hadîsinin râvîsi Ravh b. Gutayf'i [180] gördüm de bir yerde yanina oturdum. Ama arkadaslarim onun hadîsini begenmedikleri için, beni onunla beraber otururken görürler diye onlar-|dan utanmaya basladim.»
Bana Ibni Kuhzâz rivayet etti. Dedi ki: Vehb'den dinledim, Süfyan'-dan o da Ibnü'l-Mubârek'den naklen söyle diyordu: Ibnü'l-Mubârek demis ki :

Bakiyye [181], dogru söyleyen bir zattir. Lâkin her gelenden gidenden (yani sikadan ve zaiftan) hadîs alir.»
Bize Kuteybetü [182] Ibnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki): Bhce Cerîr, Mu-gîra'dan o da Sa'bî'den [183] naklen rivayet etti. Sa'bî:

— «Bana el-Hârisü'1-A'ver [184] el-Hcmdânî rivayet eyledi. Ama o bir yalanci idi.» demis.

Bize Ebû Âmir Abdullah b. Berrâd [185] el-Es'arî rivayet etti. (Dedi): Bize Ebû Üsâme [186], Mufaddil'dan [187] o da Mugîra'dan [188] naklen rivayet eyledi.
Demis ki:
— Sa'biyi: «Bana cl-Hârisü'l - A'ver rivayet etti.» derken isittim. Halbuki kendisi onun yalancilardan biri olduguna sehâdet eylerdi.,
Bize Kuteybetü'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki): Bize Cerîr, Mugîra'-dan o da Ibrahim'den naklen rivayet etti. Söyle demis:
— Alkame:
— Ben Kur'âm iki senede okudum, dedi. Bunun üzerine el-Hâris:
— Kur'an kolaydir. Vahîy daha zordur, dedi.
Bana Iîaccac b. es-Sâir de rivayet etti. (Dedi \$)\ Bize Ahmed yani îb-ni Yûnus rivayet etti. (Dedi ki): Bize Zaide, el-A'mes'den o da Ibrahim'den naklen rivayet ettigine göre el-Hâris söyle demis:

-Ben Kur'ân'i üç sonede, vahyi [189] ise Iki senede ögrendim.» Yahud «Vahyi üç senede, Kur'ân'i iki senede ögrendim.» demis.

Bana Haccâc rivayet etti. Dedi ki, bana Ahmed [190] (ki Ibni Yunusdur) rivayet etti. (Dedi ki) : Bize ZâIde, [191] Mansur'Ia el-Mugîra'dan onlar da Ibrahim'den naklen, el-Hâris'in itham olundugunu rivayet etti.

Bize Kuteybetü'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi î): Bize Cerîr, Hamze-tü'z Zeyyât'dan [192] naklen rivayet etti. Söyle demis :

«Mürratü'l-Hemdanî, [193] el-Hâris'den bir sey isitti. Bunun üzerine cendisine: su kapida otur (da beni bekle) dedi. Arkacigindan Mürra içeriye dalarak kilicini aldi. Fakat el-Hâris isin fenaya varacagini sezerek lemen

oradan defoldu.
Bana Ubeyduîlah b. Saîd rivâyel etti. (Dedi ki): Bize Abdurrabman lyani Ibni Mehdi rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hammâd b. Zeyd, Ibni Avn'-|dan naklen rivayet eyledi. Ibni Avn söyle demis :
Ibrahim [194] bize:
«el-Mugiratü'bnü Saîd [195] ile Ebu Abdirrahîm [196] den sakinin! Zira bunlarin ikisi de yalancidir.» dedi.
Bize Ebû Kâmil eI-Cahderî [197] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hammâd — ki îbni Zeyd'dir — rivayet etti. Dedi ki: Bize Âsim rivayet etti; ve söyle dedi:
— Biz yetiskin delikanlilarken Ebu Abdirrahman es-Sülemî [198] ye gelirdik. Bize:
— Ebu'l-Ahvas'tan baska hikayecilerle düsüp kalkmayin! Hele Sakik [199] den sakinin! derdi. Bu Sakîk haricilerin mezhebinde idi. Ama o Ebû Vâil degildir.
Bize Ebu Gassân Muhammed b. Amr [200] er Râzî rivayet etti. Dedi ki: Cerîr'i söyle derken isittim:
«Câbir b. Yezîd el-Cu'fî ile görüstüm, fakat ondan hadîs yazmadim. (Zira) o rae'ata [201] inanirdi.»
Bize el-Hasenü'l-Huîvânî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Yahya h. Âdem rivayet etti. (Dedi ki): Bize Mis'ar rivayet etti. Dedi ki:
«Câbir b. Yezîd, ortaya attigi bid'atlari çikarmazdan önce bize hadîs rivayet etmistir.»
Bana Selemetü'bnü Sebîb [202] de rivayet etti. (Dedi ki): Bizel el-Humeydi [203] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Süfyân [204] rivayet etti. Dedi ki: — Câbir, ortaya attigi seyi mevdann çikarmazdan evvel muhaddisler kendisinden hadis alirlardi. Fakat marifetini meydana çikardiktan sonra artik onu hadîsi hususunda itham etmeye hasladilar. Bazilari da kendisini büsbütün terk etti. Bunun üzerine Süfyân'a:
«O ne gibi seyler çikardi?» diyenler oldu. Süfyân: «Rac'ata inanmayi!» dedi.
Bize Hasenü'l-Hulvânî dahi rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebu Yahya el-Himmâni [205] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Kabîsa ile kardesi rivayet ettiler. Ikisi de: el-Cerrâh b. Mclih'i [206] sunu söylerken isitmistir:
«Câbir'i:
— Bende hepsini Ebu Ca'ferden [207] duydugun, onunda Nebî (Saltallakü Aleyhi ve Selleri) 'den naklettigi yetmis bin hadîs vardir; derken isittim."
Bana Haccâc b. es-Sâir de> rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ahmed b. Yûnus rivayet etti. Dedi ki:
Züheyr'i sunu söylerken dinledim:
— Câbir dedi ki (yahud: Câbiri sunu söylerken isittim):
— Gerçekten bende elli bin hadîs vardir ki, bunlardan hiç birini rî-vâyet etmemisim di r;
Bundan sonra Câbir günün birinde bir hadîs rivayet etti. Ve:
— Bu hadîs elli binden biridir; dedi.
Buna Ibrâhîm b. Hâlid el-Yesküri [208] dahi rivayet etti. Dedi ki: «Ehu'l-Velîd'i [209] sunu söylerken isittim : Sellâm b. EM Mutî'i [210]
dinledim: Câbir el-Cu'fi'yi: Bende Peygamber (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) den elli bin hadîs vardir, derken isittim; diyordu.»
Bana Selemetü'bnü Sebîb de rivayet etti. (Dedi ki): Cize el-Humeydî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Süfyân rivayet etti. Dedi ki:
«Cahir'e bir adam, Teâlâ Hazretlerinin:

Ya babam izin verinceye yahud hakk;..ida Allah hüküm buyuruncaya kadar bu yerden kat'iyyen ayrilmam. O (Allah) hâkimlerin en hayirlisidir.»[211] âyeti kerîmesini sorarken isittim. Câbir:
—Bu âyetin te'vîli gelmemistir; dedi. Halbu ki yalan söyledi.
Bunun üzerine biz Süfyân'a:
«Peki, Câbir bununla ne demek istedi?» diye sorduk. Cevaben dedi kî:
«Râfizîlcr, muhakkak Alî bulutlarin içindedir, Imdi gökyüzünden bir münâdi sesleiunedikçe biz onun meydana çikan oglu ile birlikde çikmayiz; derler. (Süfyân) bu sözü ile râfizîîerîn bâtil i'tikadina göre Uz. Alinin: «filânla birlikte çikin.» diye seslenecegine isaret etti. Ve: Câbir: bu âyetin te'vîli iste budur; demek istiyor. Ama yalan söylemistir; âyet YûsuC (A. S.)'in kardesleri hakkindadir.» dedi.
Bana Seleme dahî rivayet elti. (Dedi ki): Bize el-Humeydi rivayet etti. (Dedi ki): Bize Süfyân rivayet etti. Dedi ki:
«Câbir'i otuz bin kadar hadîs rivayet ederken dinledim. Fakat onlardan bir sey anmami ve: bende söyle söyle hadîsler var... dememi helâl addetmiyorum.
Müslim der ki;
«Ben de Ebû Gassâa Muhammed b. Amr er-Râzîden dinledim. Söyle dedi:
__Cerîr b. Abdilhamîd'e sordum: Sen el-Hâris b. Hasira ile görüstün mü? dedim.
— Evet, o çok sükûtî bir seyhtir. Ama pek büyük bir mesele üzerinde israr ediyor, dedi.»

Bana Ahmed b. Ibrahim ed-Devrakî[212] rivayet etti. Dedi ki: Bana Abdurrahman b. Mehdi, Hammâd b. Zeyd'den[213] naklen rivayet etti. söyle demis:
— «Eyyub[214] bir gün birini andi ve onun hakkinda: "Dogru söylemezdi." dedi. Bir baskasini daha andi. Onun için de: Bu adam rakamda sisirme yapar, dedi.»

Bana Haccâc b. es-Sâir rivayet etti. (Dedi ki): Bize Süleyman b. Harb[215] rivâyâet etti. (Dedi ki): Bize Hammâd b. Zeyd rivayet etti. Dedi ki:
— Eyyub:
— Benim bir komsum var, dedi. Sonra onun faziletlerinden bahsetti. Ama benim yanimda iki hurma danesine sâhidlik etse ben onun sehâdetini câîz görmem.» dedi.
Bana Muhammed b. Râfi' ile Haccâc b. es-Sâir rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Abdurrezzâk rivayet etti. Dedi ki: Ma'rac; sunu söyledi:

«Ben Eyyûb'un Abdülkerîm yânî Ebû Ümeyye'den[216] baska hiç bir kimseyi giybet ettigini görmedim. Fakat Ebû Ümeyye'yi andi da:
— Allah ona rahmet eylesin; güvenilir bir adam delildi. Bana Ikri-me'nin bir hadîsini sordu. Sonra ben (onu). Ikrinie'den isittim, dedi.»

Bana el-Fadl b. Sehl rivayet etti. DedI ki: Bize Affân b. Müslim[217] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hemmâm rivayet etti ve sunlari söyledi:
— «Yanimiza a'mâ Ebû Davud[218] gelerek: Bize el-Berrû' rivayet etti. Bize Zeyd b. Ekrem rivayet etti...» demeye basladi. Biz de bunu Ka-* tâde'ye[219] anlattik, Katâde:
— «Yalan söylemis; o onlardan hadîs dinlemedi. O sadece bir dilenci idi. (Bir çok hânumanlar) silip süpüren taun[220] hastaligi zamaninda- âleme avuç açardi.» dedi.
Bana Hasen b. Alî el-Hulvâni rivayet etti. Dedi ki: Bize Yezîd b. lîâ-rûn rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hemmam haber verdi. Dedi ki:

A'mâ Ebii Dâvtid Katâdc'mn yanma girdi. Kalkip gittigi vakit oradakiler:
— Bu adam on sekiz Bedir gâzisiylc görüstügünü iddia ediyor, dedi-\"r. Bunun Üzerine Katâde:
— Bu zat, o müthis taundan Önce bir dilenci idi; böyle seylere hiç karismaz; bu bâbta konusmazdi. Vallahi bize gerek Hasan gerekse Saîdü'b-nü'I-Müseyyeb, [221] Sa'd b. Malik [222] den baska hiç bir Bedir gazisinden leb be leb agizindan alarak hadîs rivayet etmemistir; dedi. [223]

Bize Osman b. Ebi Seybe [224] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Cerir'in Ra-kabe [225] den naklen rivayetine göre:

Ebu Ca'fer [226] el-Hâsimî el-Medenî, ma'nâca dogru, hikmetli fakat Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seîîem) 'in hadîslerinden olmayan bir çok sözleri hadîs diye uydurur; onlari Peygamber (S.A.V.) den rivayet edermis.

Bize el-Hasenü'1-Hulvânî rivayet etti. Dedi ki: Bize Nuaym b. Hammâd [227] rivayet etti. [228]

Ebû Ishâk Ibrahim b. Muhammed b. Süfyân [229] dedi kî: Bize de Mu-hammed b. Yahya rivayet etti. Dedi ki: Bize Nuaym b. Hammâd rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Davud et-Tayâlisî [230] Su'be'den, o da Yûnus b. übeyd'den [231] naklen rivayet etti. Yûnus:

«Amru'bnü Ubeyd [232] hadîs hususunda yalan söylerdi.» demis.

Bana Amr b. Alî Ebu Hafs [233] rivayet etti. Dedi ki: Muâz b. Mu-âz'i [234] söyle derken isittim: Avf b. Ebî Cemîle'ye dedim ki: Amr b. Ubeyd bize Hasan'dan rivâyeten Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve SeIlem) 'in:

«Her kim bize karsi silâh çekerse; o bizden degildir.» [235] buyurdugunu rivayet etti; ne dersin?) Avf:
«Bize silâh çeken bizim yolumuzu tutmamis; ilim ve amelimize oymamis olar; demektir.
Bu minval üzere gelen bütün hadîslerin te'vîlI budur.
Müslim'in bu hadîsi burada zikretmekten maksadi: Avf in Amr'i cerhcttigini göstermektir. Zira Avf, Hasan-i Basri'nin en büyük tilmizlerinden ve ondan rivayet olunan hadîsleri en iyi bilenlerden biridir. Hasan'in bu hadîsi rivayet etmedigini yahud Amr'ra ondan isitmedigini bildigi için :
«Amr yalan söylemis.» demistir.

«Vallahi Amr yalan söylemis; ama o bunu kendi pîs sözlerine katmak istemistir [236] » dedi.

Bize Ubeydullah b, Ömer [237] el-Kavâriri de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hammâd b. Zeyd rivayet etti. Dedi ki: «Bir adam Eyyub'un dersine devam ediyor; ondan hadîs dinliyordu. Bir ara Eyyub onu görmez oldu ve sorusturdu. Kendisine:
— Ya Ebâ Bekr, o simdi Amr b. Ubey'de devam ediyor, dediler. Hammâd dedi ki:
— Bir gün ben Eyyub'la beraber bulunuyordum. Erken erken çarsiya çikmistik. O adam Eyyub'un karsisina çikiverdi. Eyyub ona selâm verdi; ve hatirini sordu. Sonra ona:
«Senin su herife devam ettigini duydum.» dedi. — Hammâd: adim da söyledi yani Amr diye tasrîh etti; diyor.— Adam:
«Evet yâ Ebâ Bekr öyle. Çünkü o bize garip garib bir seyler getiriyor.» dedi. Eyyub ona:

Biz de ancak ve ancak bu garib seylerden kaçiyoruz ya! —yahud [238] korkuyoruz ya! — diye mukabele etti.
Bana Haccâc b. Sâir dahi rivayet etti. (Dedi ki): Bize Süleyman b. Harb rivayet ett). (Dedi ki): Bize Ibni Zeyd yâni Haminâd rivayet etti:
Dedi ki:
Eyyûba:
«Amr b. Ubeyd, Hasan'm: Siradan sarhos olana dayak vurulmaz, dedigini rivayet etti.» dediler. Bunun üzerine

Eyyub.
-Amr yalan söylemis. Ben Hasani: Siradan sarhos olana dayak vurulur, derken) isittim» dedi.

Bana Haccâc da rivayet etti. (Dedi ki): Bize Süleyman b. Harb rivayet etti. Dedi ki: Scllâm b. Ebî Mutî'i [239] sunlari söylerken isittim:
«Benim Amr'a giderdigimi Eyyub duymus, da bir gün hana geldi; ve: __Söyle bakalim, dindarligina emîn olmadigin bir adama hadis hususunda nasil emniyet edebiliyorsun? dedi.»
Bana Selemetü'bnü Sebîb dahi rivayet etti. (Dedi ki): Bize Humeydî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Süfyân rivayet etti. Dedi ki: «Ebu Musa'yi:
— Bize Amr b. Ubeyd mu'tezilî olmazdan evvel hadîs rivayet etmistir, derken isittim.»
Bana Ubeydullah b. Mua'i el-Anberî rivayet etti (Dedi ki): Bize babam rivayet etti. Dedi ki:
«Su'be'ye bir mektup yazarak Vâsit kadisi Ebu Seybe'yi sordum. Ba-iia su cevâbi yazdi:
— Ondan biç bir sey yazma! Benim mektubumu da yirt!»
Bize El-HulvânI de riv&yet etti. Dedi ki: AÖân'i dinledim. Sunlari söyledi

Hammad b. Seleme'yo Salih el-Mürri'nin [240] Sâbit'den rivayet ettigi bir hadîsi rivayet ettim:
— Yalan söylemis, dedi. Hemmam'a dahî Salih el-Mürri'den bir hadîs söyledim. (O da): Yalan söylemis, dedi.

Bize Mabmud b. Gaylân [241] dahî rivayet eti. (Dedi ki): Bize Ebû Daviid rivayet etti. Dedi ki:

«Su'be bana: Cerîr b. Hâzim'e [242] git de ona: Hasan b. Umara [243] dan rivayette bulunman sana helâl olmaz; çünkü o yalan söyler; diye anlat, dedi. Ben Su'be'ye:
— Bu nasil olur? dedim.
— Bize el-Hakem'den, asillarini bulamadigim bir çok seyler rivayet etti, cevabim verdi.
— Neler rivayet etti? dedim. Sunlari söyledi:
— el-Hakem'e: Peygamber (S.A.V.) Uhud sehidlerinin üzerine cenaze namazi kildi mi? diye sordum:
— Onlarin üzerine namaz kilmadi, diye cevap verdi, Arkasindan el-Hasen b. Umara: el-Hakem'den, o da Mîksem'den, o da Ibni Abbâs'dan naklen Peygamber (S.A.V.) onlarin üzerine cenaze namazi kilmis; ve kendilerini defnetmistir, dedi.
el-Hakem'e: Zinadan dogan çocuklar hakkinda ne dersin? diye sordum:
«Onlarin üzerine cenaze namazi kilinir.» dedi.
— (Bu) kimin hadîsinden rivayet olunuyor? dedim.
«Hasan-i Basrî'den rivayet olunuyor.» dedi. el-Hasen b. Umara ise:
«Bize el-Hakem, Yahya b. el-Cezzâr' [244] dan, o da Alî'den naklen rivayet etti.» dedi. [245]
Bize el-Hasen el-Hulvâni de rivayet etti. Dedi ki:

«Yezîd b. Harun'u dinledim. Ziyâd b. Meymun'u [246] anarak: ondan ve Hâlid b. Mahdûc [247] dan biç bir sey rivayet etmeyecegime yemin verdim; dedi. Ve sunu ilâve etti:

— Ziyâd b. Meymun'la görüstüm. Kendisine bir hadîs de sordum. O, hadîsi bana Bekr el-Müzeni [248] den rivayet etti. Sonra kendisine tekrar müracaat eyledim. Bu sefer onu bana Müverrik [249] dan rivayet etti. Bilâhare yine müracaatta bulundum. Bu sefer de onu bana el-Hasen'den rivayet etti. [250]
Yezîd b. Hârûn (Halid b. Mahdûc ile Ziyâd b. Meymun'un) ikisini ile yalanciliga nisbet ederdi. el-Hulvânî dedi ki:

Ben Abdüssamed [251] i dinledim: Ve yaninda Ziyad b. Meymun'u acidim da onu yalanciliga nisbet eyledi.»
Bize Mahmûd b. Gaylân da rivayet etti. Dedi ki:

«Ebu Dâvûd et-Tayâlisî'ye sunu söyledim:

— Abbâd b. Mansur'dan çok hadîs rivayet ettin. Acaba bize Nadr b. Sümeyl'in [252] rivayet ettigi Attâre hadîsim [253] ondan niçin dinlemedin? Bana su cevabi verdi:

«Sus! Zîra ben ve Abdurrahman b. Mehdi, Ziyâd b. Meymun'la görüstük de kendisine sorduk: Bu rivayet ettigin hadîsler hep Enes'den midir? dedik. Bize cevaben;

— Ne dersiniz, bir adam günah isler de arkasindan tevbe ederse Allah onun tevbesini kabul etmez mi? dedi.

— Evet, eder; dedik.

— Ben Enes'den hadîs namina az veya çok hiç bir sey isitmedim. Benim Enes'e yetismedigimi baskalari bilmiyorsa siz de mi bilmiyorsunuz?» dedi. Ehu Dâvud demis ki:

Bundan bir müddet sonra onun yine Enes'den hadîs rivayet etmekde oldugunu duyduk. Ve yine Abdurrahman'la ikimiz ona gittik. (Bize) yine:

_ Tevbe ediyorum, dedi. Fakat bir müddet sonra tekrar rivayet et mege basladi. Artik biz de kendisini terk ettik.

Bize Hasen el- Hulvânî rivayet etti. Dedi ki: Sebâbe'yi dinledim. Sunlari söyledi:

Abdülkuddüs bize hadîs rivayet eder ve (râvînin ismini) Süveyd b. Akale [254] diye telâffuz eylerdi. Sebâbe:

— Ben de Abdülkuddûs'ü:

«Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) rüzgârin mal edinilmesini ya. sak etti; derken isittim.» dedi. Kendisine: «Bu nasil sey?» dediler.

«Ya'ni rüzgâr girsin diye duvarda bir delik açilir... dedi. [255] Müslim der kî: «Ben de Ubeydullah b. Ömer el-Kavârirî'yi SÖyîe derken isittim:

— Hammâd b. Zeyd'den dinledim. Mebdî b. Hilâl ders okutmaga oturduktan bir kaç gün sonra Hammâd bir adama: «Sizin taraftan kaynayan bu tuzlu kaynak nedir?» diyordu. O zât:

«Evet yâ Ebâ Ismâîl» diye cevap verdi. [256]

Bize el-Haseu eî-Hulvânî de rivayet etti, Dedi ki: Ben Affândan dinledim dedi ki. Ben Ebu Avâne'nin sunu söyledigini isittim:

— Bana Hasan'dan hiç bir hadîs ulasmamistir ki, onu Ebân b. Ebî Ay-yâs'a arzetniis olmayayim. Ebân hemen o hadîsi bana okuyuverirdi. [257]

Bize Süveyd b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki): Bize Alî b. Müshir rivayet etti. Dedi ki:

— Ben ve Hamzetü-z-Zeyyât, Ebân b. Ebî Ayyas'dan bin kadar hadîs dinledik:

Alî demis ki:

«Az sonra Hamza'ya rastladim. Bana rü'yasinda Peygamber (S.A.V.)'i gördügünü ve Ebân'dan isittiklerini kendisine arzettigini fakat bunlardan ancak pek azim, bes veya alti hadîsi tanidigim haber verdi. [258]

Bize Abdullah b. Abdirrahman ed-Dârimî rivayet etti: (Dedi ki): — Bize Zekeriyyâ b. Adiy [259] haber verdi. Söyle dedi:

— Bana Ebu Ishâk eI-Fezârî: [260] «Bakiyye'nin ma'ruf zevattan rivâ-lyet ettigi hadîslerini yaz; ma'ruf olmayanlardan rivayet ettiklerini yazma'. Ismail b. Ayyâs'm ise ma'ruflardan olsun olmasin hiç bir rivayetini yazma!» dedi. [261]

Bize Ishak b. Ibrahim el. Hanzalî dahî rivayet etti. Dedi ki: Abdullah (Ibni'l-Mubârek)in bir arkadasindan isitim. Sunlari söyledi:

Abdullahi'bnü'l-Mubârek: «Bakiyye, ne iyi adamdir, ama isimleri künye, künyeleri de isim yerine kullanmasi olmasa! Bir zamanlar bize Ebû Saîd el-Vuhâzî'den hadîs rivayet ediyordu. (Bu zatin kira oldugunu) tahkik ettik.

Bir de baktik ki Abdülkuddûs imis.» dedi. [262]

Bana Ahmid b. Yusuf el-Ezdi [263] de. rivayet etti. Dedi ki: Abdürraz-zak'i sunlari söylerken isittim:
Ben Îbnü'l-Mubârek'in Abdülkuddûs'den baskasi için açiktan açiga yalancidir dedigini görmedim. Ama onun için «yalancidir.» derken isittim.

Bana Abdullah b. Abdirrahman ed-Darimi dahî rivayet etti. Dedi ki: Ebû Nuaym'i [264] dinledim. cl-Muallâ b. Urfan'i [265] da anarak sunlari söyledi: el-Muailâ dedi ki: Bize Ebû Vâil rivayet etti ve: Siffîn'de iken yanimiza Ibnî Mes'ud çikageldi; dedi. Bunun Üzerine Ebû Nuaym:

«Ibni Mes'ud Öldükten sonra dirildi mi dersin? [266] seklinde mukabelede bulundu.

Bana Amr b. Alî [267] ile Hasen el-Hulvâni, ikisi birden Affân b. Müslim'den rivayet ettiler: Affân söyle demis:
Ismail b. Uleyye'nin yaninda idik. Derken bir zât birinden hadîs rivayet etti. Ben hemen:
«Bu adam mevsuk degildir.» dedim. O zât: «Adami giybet ettin.» dedi. Ismail:
«Hayir, onu giybet etmedi, ancak mevsuk olmadigina hüküm verdi» dedi.

Bize Ebû Ca'fer ed-Dârimî [268] de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Bisr b. Ömer [269] rivayet etti. Dedi ki:

Mâlik b. Enes'e [270] Saîd b. el-MüseyyebJden hadîs rivayet eden Muhammed b. Abdirramân'i sordum.
«Sika degildir.» dedi. Ona Tev'eme'nin azadhsi Salih'i sordum:
«Sika degildir.» dedi. Ebu'I-Huveyris'i sordum:
«Sika degildir.» dedi.

Kendisinden Ibni Ebî Zi'b'in [271] rivayette bulundugu Su'be'yi [272] sordum:

«Sika degildir...» cevabini verdi. Haram b. Osman' [273] i sordum, Yine «Sika degildir» cevabini verdi. Hasili, bu bes kisiyi MâHk'e hep sordum o da:
«Bunlar hadîslerinde sika degildirler» diye cevap verdi. Ona ismini ^unuttugum diger bir zâti da sordum:
«Onu benim kitaplarimda gördün mü?» dedi.
«Hayir!» dedim.

«Sika olmus olsa onu mutlaka benim kitaplarimda görürdün.» dedi. [274]

Bana el-Fadl b. Sehl'de rivayet etti. Dedi ki: Bana Yahya b. Maîn [275] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Haccâc rivayet etti. (Dedi ki):

Bize Ibni Ebî Zi'b, Suranbîl b. Sa'd'dan tivâyet e.tti; ama Surahbîl müt-tehem (bir râvî) idi. [276]
Bana Muhammed b. Abdillâh b. Kuhzâz da rivayet etti. Dedi ki: Ebu Ishâk et-Tâlekaanî'yi söyle derken isittim:
Ibnü'l-Mübârek'i dinledim. Sunlari söylüyordu:
«Eger Cennete girmekle Abdullah b. Muharrerle görüsmek arasinda muhayyer birakilsam, mutlaka onunla görüsüp sonra Cennete girmeyi ihtîyar ederdim. Fakat kendisini gördügümde bir tezek benim için ondan daha makbul oldu.»

Bana el-Fadl b. Sehl dahî rivayet etti. (Dedi ki); Bize Velîd b. Sâ-îih [277] rivayet etti. Dedi ki: Ubeydullah b. Amr [278] sunlari söyledi:
Zeyd yâni Ibni Ebî Üneyse:

«Kardesimden hadîs almayin!» dedi. [279]

[280]

Bana Ahraed b. Ibrahim ed-Devraki rivayet etti. Dedi ki: Bana Ab* düsselâm el-Vâbisi rivayet etti. Dedi ki: Bana Abdullah b. Ca'fer er-;Rakkî, [281] Ubeydullah b. Amr'dan naklen rivayet eyledi: Ubeydullah: «Yahya b. Ebî Üneyse yalanci idi» demis.

Bana Ahmed h. Ibrahim rivayet etti. Dedi ki: Bana Süleyman b. Harb, Hammâd b. Zeyd'den naklen rivayet etti. Hammâd söyle demis: «Eyyûb'un yaninda Ferkad' [282] m zikri geçti de Eyyub: — Gerçekten Ferkad hadîs âlimi degildir, dedi.

Bana Abdurrahman b. Bisr el-Abdî [283] de rivayet etti. Dedi ki:

«Yahya b. Saîd el-Kattân'i dinledim. Yaninda Muhammed b. Abdillâh b. Umeyr el-Leysî'nIn lâfa oldu da onu son derece zaif buldu. Bunun üzerine Yahya'ya:

— Ya'kub b. Atâ'dan da mi zaif? dediler.

«Evet» dedi. Sonra:

«Ben hiç bir kimsenin Muhammed b, Abdillâh b. Ubeyd b. Umeyr'den hadîs rivayet edecegini zannetmezdim.» dedi.

Bana Bisrü'bnü'l-Hakem rivayet etti. Dedi ki:

Yahya b. el-Kattân'i dinledim. Hakim [284] b. Cübeyr ile Abdül'A'lâ'y* zaif buldu. Yahya, [285] Musa b. Dinar'i da zaif buldu:

»Onun hadîsi havadir.» dedi. Musa b. Dihkan île îsâ b. Ebî îsâ el-Me-denîyi dahî zaif çikardi. Dedi ki:

. Bern Hasen b. isa'yi SÖyle derken isittim:

«Ibnü'I-Mubârek bana: Ceririn yanina geldigim zaman onun fcütün ilmini yaz; yalniz üç kisinin hadîsi müstesna! Ubeydetü'bnü Muattib, Seriy b. Ismâîl ve Muhammed h. Sâlim'in hadîslerini yazma! Dedi.» [286]

Müs]im derki:

Ehl-i ilmin, müttehem hadîs râvîleri ile onlarin nakiselerine dair, ri^ize benzer sözleri pek çoktur. Bunlari bire varincaya kadar bitabi uzatir. Muhaddislerin bu bâbta söyleyip îzâh ettikleri v. a^ayiP dinleyenler için bu kadari kâfidir. Onlarin hadîs râvîle-u-7 nâkillerinin kusurlarini kesfetmeyi kendilerin vazife ve soruldugu zaman buna fetva ver neleri, bu isin ehemy e &ni büyük oldugu içindir. Çünkü dîn batandaki haberler aricak bir seyi helâl veya haram kilmak yahud emir veya nehiy, . e^ terhîb için gelirler. Eger onlari rivayet eden râvî dogruluk . tnahal olmaz da sonra onu taniyan biri ondan rivayete kalkisir 1(°Hu tanimayanlara beyan etmezse, bu yaptigindan dolayi gü-. ,. .Ve Müslümanlarin halk tabakasini aldatmis olur. Zira bu haber-. e^H bazi kimselerin onlarla yahud onlarin bir kismiyla amel et-eiidîse olunur. Ihtimâl mezkûr haberlerin cümlesi veya ekserisi, asli fasli olmayan bir takim yalanlardir.

mu'temed ve kanâatbahs râvîlerden gelen sahih haberler, si-an^atbahs olmayan râvîlerin rivayetlerine ihtiyaç birakmayacak derecede çoktur [287]

zannetmememem ki, arzettigimiz bu zaif hadîslerle, meçhul isnadlara bel bunlarin rivayetine ehemmiyet verenlerin bir çoku bu isi islerdeki gevseklik ve za'fi Ögrendikten sonra da yfapsin. Su ki, böylesini zaif hadîs rivayetine ve zaif hadîslere i'timadan fnil. halk tabakasi nazarmdjB, çok hadîs bilirmis görünmek ve:

Filanca ne de çok hadîs toplamis; ne çok sayyida hadîs te'lîf etmis» si hevesidir, uim babinda her kim bu mezhebe gider ve bu yolu kimsenin ilimden nasîbi yoktur. Böylesine câhil adini vermek

serbest etmekten daha hayirlidir.

i2in muhaddis geçinenlerinden bir zât, isnadlari saglama ve çüartria hususunda bir söz söylemistir ki, biz bu sözü ve çürüklügü- a^e etmekten vazgeçsek çok akillilik etmis ve dogru bir yol tut-

Çünkü yabana atilmis bir sözü öldürmek ve kailinin nâmini e^ için o sözden yüz çevirmek daha muvafik olur; câhilleri ona Yandirma olmamasi için daha münasip düserdi. Su var ki, biz ötüye varacagindan ve cahillerin bid'atlara aldanarak hatâlif aniis i'tikadlanna ve ulema nazarinda bir .kiymeti olmayan düsük

Çabucak kapilmalarindan endiseye düsünce, bu zâtin kavlinin fâsid oldugunu meydana çikarmanin ve sözünü lâyik oldugu derecede red etmenin halk için daha faydali ve insaallah akibet için daha iyi olacagina kanâat getirdik.

Kavlini anlatmaktan ve çürük fikrini haber vermekten soz açtigimiz bu kailin zu'muna göre: senedinde «Fulânün an fulânin» ibaresi bulunan her isnadin râvilerinin —ayni asirda yasadiklari ilmen sabit ve râvînin hadîsi, seyhinin agizmdan isitmis olmasi pek a'lâ mümkün oldugu halde yalniz ondan isittigini biz bilmiyor; ve rivayetlerin hiç birinde bu iki râvînin— bulustuklari veya bir hadîs söylestikleri zikredilmiyorsa, bu sekilde gelen hiç bir haberden hüccet olamaz. Meger ki bu iki râvînin yasadiklari asirda bir veya bir kaç defa bulustuklari yahud bir hadîsi aralarinda söylestikleri ve yahud yasadiklari asirda bir veya bir kaç defa bir araya gelerek bulustuklarini gösteren bir haber vârid oldugu —zikri geçen kaile göre— ma'lûni ola!.. Ona göre, eger bu cihet bilinmez ve râvînin, kendisinden hadîs rivayet ettigi zâtla bir defa bulusarak ondan bir sey isittigini haber veren sahih bir rivayet de gelmezse kendisinden rivayette bulundugu zâttan ,bu haberi nakletmesinde — mesele arzettigimiz gibi olunca — bir hüccet yoktur.

Adi geçen kaile göre yeni gelen rivayete benzeyen baska bir rivayet hususunda ondan az çok bir parça hadîs dinledigini duymadikça böyle bir haber mevkuf olur.

6- Muan'an hadîsle ihticacin sahîh olusu babi [288]

Isnâdlara ta'n hususundaki bu kavil —Allah sana rahmet buyursun — uydurma yeni çikma, sahibinden önce kimse tarafindan söylenmemis ve ehl-i ilmden hiç bir tarafdari bulunmayan bir sözdür. Çünkü eski ve yeni bütün hadîs ve rivayet âlimleri arasinda ittifakla sayi' olan söz sudur: mevsuk olan her râvî kendi gibisinden bir hadîs îrivâyet eder; ve her ikisi bir asirda bulunmakla onunla görüsmek ve kendisinden hadîs dinlemek caiz ve mümkin olursa, bir araya geldikleri ve sifahen görüstükleri hiç bir haberde bulunmasa bile o rivayet sabit ve hucciyyeti lâzimdir. Ancak ortada bu râvînin rivayette bulundugu zâtla görüsmedigine yahud ondan bir sey isitmedigine ap açik delâlet eder bir delîl bulunursa o baska. Ama mesele îzâh ettigimiz sekildeki imkân üzerinde mübhem kalirsa o rivayet — beyan etigimiz kat'î delâlet bulunmadikça— daima semâ'a hamledilir.

Binaenaleyh anlattigimiz bu kavlin mucidine yahud onun mudâfiine söyle denilir:

«Sen, sözün arasinda: sika olan bir kisinin sika bir kimseden verdigi haber hüccettir, onunla amel vâcib olur» [289] dedin. Sonra ona sart kosarak:

«Tâ ki biz bu iki râvînin bir defa veya daha fazla görüstüklerini, ya-hud ondan bir sey isittigini bilelim.» dedin. Acaba kostugun bu sartin, sözü hüccet sayilan tek bir zâttan rivââyet edildigini bulabilir misin? Aksi halde iddiana delil getir.

* Eger bu — mûçid— habt.i tesbît hususunda ortaya koydugu sartin selef ulemâdan birinin kavli oldugunu iddia ederse. Kendisinden bu kavli göstermesi istenir ki, ne o ne de baskasi böyle bir kavil göstermeye asla imkân bulamayacaktir.

Yok, da'vasmi isbât için hüccet olabilecek bir delüi bulundugunu iddia ederse kendisine:

«Bu delil nedir?» diye sorulur. Bu sefer.

«Ben onu söyledim. Çünkü ben, yeni ve eski bütün haber râvîlerinin — biri digerini hiç görmeden ve ondan bir sey isitmeden— bir birlerinden hadîs rivayet ettiklerini gördüm. Onlarin bu suretle kendi aralarinda semâ* bulunmaksizin mürsel olarak hadîs rivayetine cevaz verdiklerini görünce — ki bizim asü kavlimize ve ilm-i ahbâr ulemasina göre mürsel rivayetler hüccet degildir— [290] ben de arzettigim sebepten dolayi her haber râvîsinin, rivayet ettigi zâttan isitmis olmasini arastirmaya ihtiyâç hissettim. Sayet bîr râvînin rivayet ettigi zâttan en ufak bir sey isittigine vâkif olursam, bunun sebebiyle benim nazarimda artik ondan rivayet ettigi her sey sabit olur. Isittigine muttali' olamazsam o haberi mevkuf ad" dederim. Ve haberde mürsel olmak ihtimâli bulundugu için bence artik hüccet yerine de geçemez.» derse kendisine söyle mukabele edilir:

«Eger senin bir haberi zaif kabul ederek onunla ihticaci terk etme-V ne sebeb, ondaki irsal ihtimali ise bu

takdirde, basindan sonuna kadar ™ semâ' bulundugunu görmedikçe hiç bir muan'an isnadi isbât etmemen lâzim gelir. Çünkü bize Hisâm b. Urve [291] den babasi tarikiyle gelen, onun da Âise'den isittigi bir hadîsi yakînen biliriz ki Hisam muhakkak babasindan, babasi da Âise'den isitmistir. Nitekim, Âis e'nin dahî Nebî (S.A.V.)'den isittigini biliriz. Ama Hisâm babasindan rivayet ederken, isittim» veya «bana haber verdi» dememis-se, bu rivayette kendisi ile babasi arasinda bazan baska bir insan da olabilir. O rivayeti babasindan Hisam'a haber vermis. Hisam onu babasindan isitmemis olur. Hadisi mürsel olarak rivayet ederek, isittigi kimseye isnadda bulunmak istemedigi zaman bu pek a'lâ mümkündür.

Bu, Hisâm'in babasindan rivayet ettigi surette mumlun oldugu gibi, babasinin Âise'den rivayetinde de mümkündür. Hâvilerinin bir birlerinden isittikleri zikredilmeyen bir hadîsin her isnadi böyledir. Vâ-kiâ bazan her râvînin bir birinden bir çok defalar hadîs dinledigi bilinirse de, bazi rivayetlerde bu râvîlerin her birinin daha asagidaki râviye inerek, yukariki râvinin bazi hadîslerini ondan dinlemesi; sonra bazan hadîsi irsal ederek, dinledigi zâtin ismini söylememesi, bâzan da gayrete gevrek hadîsini aldigi zâtin adini söylemesi ve irsali terk etmesi de caizdir.

Bu söylediklerimiz mevsuk muhaddislerle ilim ehli olan imamlarin yapmis olduklari isler olup hadîsde mevcûd ve yaygindir. Biz onlarin söyledigimiz sekilde rivayetlerinden bir kaçini zikredecegiz. Bunlarla daha çoguna istidlal olunur insâallah. Mezkûr rivayetlerden bazilari sunlardir:

Eyyûb Sahtiyani, ibni Mübarek, Ve kî', îbni Numeyr ve bunlardan baska bir cemâat, Hisâm b. Urve 'den 0 da babasindan o daÂ ise (R.A.)'dan sunu rivayet etmislerdir. Âise demistir ki:

«Ben Resûlüllah (S.A.V.)'e gerek hilH gerekse ihrami için bulabildigim en güzel kokuyu sürerdim.»

Bu rivayeti aynen Leys b. Sa'd, [292] Davud el-Attâr, [293] Humeyd b. el-Esved, [294] Vüheyb b. Hâ1id [295] ve Ebu Üsâme, [296] Hisâm' [297] dan rivayet etmislerdir. Hisâm demistir ki:

«Bana Osman b. Urve, [298] TJrve'den o da Âise'den o da Peygamber (S.A.V.)'den haber verdi.

Yine Hisâm babasindan o da Âise'den rivayet etmistir. Âise (R.A.) demistir kî:

«Peygamber (S.A.V.) i'tikâfa girdigi zaman basini bana yaklastirir; ben de hayizh oldugum hâlde onu tarardim.» [299]

Yine aynen bu rivayeti Mâlik b. Enes Zührî'den o da Urve'den O da Amre'den o da Âiseden o da Nebiy (S.A.V.) den rivayet etmislerdir.

Zühri ile Salih b. Ebi Hassan, Ebû Seleme'-den o da Â i § e 'den rivayet etmislerdir ki, Peygamber (S.A.V.) oruçlu iken Öpermis. Yahya b. Ebi Kesir, bu haberdeki öpüs hakkinda söyle demistir: Bana Ebû Selemete'bnü Abdir-rahman haber verdi; ona Ömer b. Abdilazîz [300] haber vermis; ona da U r v e haber vermis; ona da Â i s e haber vermis ki, Peygamber (S.A.V.) oruçlu oldugu halde kendisini öpermis.

Ibni Uyeyne ve baskalari Amr b. Dinar1 [301] dan o da C â b i r 'den rivayet etmislerdir. Câbir demistir ki:

«Resûlüllah (S.A.V.) bize at etlerini yedirdi ama esek etlerini yasak etti.»

Ayni hadîsi Hammâd b. Zeyd , Amr 'dan, o da Muhammed b. Alî 'den, o da Câbir 'den, o da Peygamber (S.A.V.)'-den rivayet etmislerdir.

Rivayetler içinde bu gibileri pek çoktur. Bunlari saymak uzun sürer. Anlayanlara, bizim zikrettiklerimiz kâfidir.

Az evvel kavlim tavsif ettigimiz zâta göre eger —râvînin kendisinden rivayet ettigi kimseden bir sey isittigi bilinmedigi zaman hadisin bozuk ve çürüge çikarilmasi îçin— illet, sadece hadîsin mürsel olmasi ihtimali ise, o takdirde kendisine — kendi sözünün muktezasi olarak — rivayet ettigi zâttan isittigi ma'lûrn olan râvînin rivâyetiyle ihticâc etmemek lâzim gelir. Ancak kendisinde semâ' zikredilen haber müstesnadir. Çünkü az evvel beyan ettigimiz vecihle haberleri nakleden imamlar bâzan bir hadîsi irsal ederek kendisinden hadîs dinledikleri zâtin ismini hiç anmazlar; bazan da gayrete gelerek, haberi isittikleri sekilde isnâd ederler; ve bir hadîsde asagi

inmislerse inisi, yukariya çikmislarsa çikisi haber verirler. Nitekim bu ciheti onlardan naklen îzâh etmistik.
Haberlerle mesgul olan ve isnâdlarin saglamini çürügünü arastirma, Eyyûb Sahtiyani, Ibni Avn, Mâlik b. Enes, Su'betü'bnü'l-Haccâc, Yahya b. Saîd -el-Kattân, Abdurrahman b. Mehdî gibi selef imamlarindan ve onlardan sonraki hadîs âlimlerinden hiç birinin, az evvel sözünü açikladigimiz zâtin iddia ettigi gibi isnâdlardaki isitme vaziyetini arastirdigini bilmiyoruz. Bunlardan arastirma yaypanlar, hadîs râviîerinin, kendilerinden rivayette bulunduklari kimselerden isitmeleri vaki' olup olmadigini sadece râvî hadîste tedlîs yapmakla ma'ruf ve bununla söhret bulmus kimselerden oldugu zaman yapmislardir. Iste o zaman bu gibi râvîlerden tedlîs illeti bertaraf edilmesi için rivayetlerinde semâ' olup olmadigin, arastirir sorustururlar. Ama kavlini hikâye ettigimiz zâtin iddiasi vecihîe ortada müdellis yokken böyle bir sart arayan varsa biz bunu isimlerini söyledigimiz ve söylemedigim hiç bir imamdan isitmedik.

Isimlerinisöy Içmedigimiz imamlardan biri Abdullah b.Yezîdel-Ensârî [302] dir. Bu zât Peygamber (S.A.V.)i gördügü halde Huzeyfe ile Ebu Mes'ud el-Ensârî [303] den rivayette bulunmus ve bunlarin her birinden Peygamber (S.A.V.)'e isnâd ettigi birer hadîs rivayet etmistir. [304] Halbu ki Abdu11âh'm bu iki zâttan yaptigi rivayetinde onlardan isittigi zikredilmedigi gibi biz de rivayetlerin hiç birinde Abdullah b. Yezîd'iii Huzeyfe ve Ebu Mes'ud'la hiç bir hadîsi yüz yüze konusttugunu bilmiyoruz. Onîari gördügünden bahsedildigini dahi muayyen bir rivayette bulamadik. Bununla beraber ne geçmislerden ne de eristiklerimizden hiç bir ehl-i ilmin Abdullah b. Yezîd'in Huzeyfe ile E "b u Mes'ud 'dan rivayet ettigi bu iki habere zaiftirlar diye ta'nettigini duy-madik. Bilâkis bu iki haber ve benzerleri görüstügümüz hadîs ulemasi nazarinda sahih ve kuvvetli isnâdlardandir. Bu isnadlarla nakledilen hadîslerin isti'malini ve bunlarin getirdigi sünnet ve eserlerle ihticâc etmeyi caiz görmektedirler. Halbuki mezkûr isnadlar biraz evvel kavlini hikâye ettigimiz zâtin,iddiasina göre, râvînin rivayet ettigi kimseden semâma tesadüf edilmedikçe bos vemühmeldirler.
Bu kailin zü'munca zaif sayilan râvîler tarafindan nakledilen fakat ulemaya göre sahîh olan haberleri sayip dökmeye kalkarsak onlari sonuna kadar sayip bitirmekten âciz kaliriz. Lâkin biz söylemediklerimize alâmet olmak üzere bunlarin yalniz bir mikdarim arzetmek istedik.

Iste Ebû Osman en-Nehdî ile Ebû Râfi' ds-S â i g ! [305] Bunlarin ikisi de hem câhiliyyet devrine yetismis hem de Resûlüllah (S.A.V.)'in maiyyetinde Bedir ve daha nice gazalara istirak eden ashabi ile sohbette bulunmus; onlardan haberler riak-lederek tâ Ebû Hüre y re ile Ibni Ömer gibi zevata ve onlarin arkadaslarina kadar inmislerdir. Mezkûr iki zâttan her biri Übey b. Kâ'b 'dan [306] o da Peygamber (S.A.)'den isitmis olarak birer hadîs rivâyeyt jetmislerdir. [307] Fakat biz hiç bir muayyen rivayette onlarin Ube^y 'i gördüklerini yahud ondan bir sey isittiklerini duymadik.
Ebu Amr e§-Seybâni — ki câhiliyyet devrine erisenlerden olup Peygamber (S.A.V.) zamaninda basbayagi bir adamdi — ile Ebu Mâ'mer Abdullah b. Sahbera 'dan her biri Ebu Mes'ud el-Knsâr î'den, oda Peygamber (S.A.V.)' den ikiser haber rivayet etmislerdir. [308] Ubeyd b. Umeyr, Peygamber (S.A.V.)'in zevcesi Ümmü Seleme 'den o da Nebiy (S.A.V.)'den bir müsned hadîs rivayet etmistir. [309] Ubeyd b. Umeyr Peygamber (S.A.V.) zamaninda dogmustur.
Kays b. Ebî Hâzim Peygamber (S.A.V.) zamanina yetisdigi hâlde Ebu Mes'ud el-Ensârî 'den o da Nebiy (S.A.V.'den üç hadîs rivayet etmistir. [310]
Abdurrahman b. Ebî Leylâ — ki Ömeru'bnü'l-Hattâ b'dan hadîs bellemis; Alî ile de sohbette bulunmustur — Enes b. Mâlik 'den o da Nebiy (S.A.V.)'den müsned bir hadîs rivayet etmistir. [311]
Rib'î b. Hirâs, Imrân b. Husayn 'dan o da Peygamber (S.A.V.)'den iki hadîs; Ebu Bekre 'den, o da P e y-gamber

(S.A.V.) 'den bir müsned hadîs rivayet etmistir. [312] Halbuki Rib'î Aliy b. Ebî Tâlib 'den hadîs dinlemis ve rivayet etmis bir zâttir.

Nâfi, b. Cübeyr b. Mut'im, Ebu Süreyh el-Huzâî'den, o da, Peygamber (S.A.V.)'den bit müsned hadîs rivayet etmistir. [313] Nu'man b. Ebî Ayyas, [314] Ebu Saîd-i Hudr î'den [315] o da. Peygamber (S.A-V.)'den üç müsned hadîs rivayet etmistir. [316]

Atâ1 b. Yezîd el-Leysi, [317] Temim ed-Dârî'-den [318] o da Peygamber (S.A.V.)'den bir müsned hadîs rivayet etmistir. [319]

Süleyman b. Yesâr, [320] Râfi'b. Hadîc'den [321] o da Peygamber (S.A.V.)'den bir müsned hadîs rivayet etmis-tir. [322]

Humeyd b. Abdirrahman e1-Himyeri, [323] Ebu Hüreyre 'den oda Peygamber (S.A.V.)'den bir çok müsned hadîsler rivayet etmistir. [324]

Isimlerini söyledigimiz sahabeden rivayette bulunduklarim arzettigi-miz bütün bu tabiinin ne onlardan oldugunu bildigimiz hiç bir muayyen rivayette semâ'a riâyet ettikleri isitilmis; ne de onlarla muayyen bir haber hususunda görüstükleri mâ'lûm olmustur.

Halbuki bu isnadlar, haberlerle rivayetleri bilenlerce sahih isnadlar-dandir. Bunlardan hiç birini çürüttüklerini ve râvîlerinin birbirinden se-mâ-i olup olmadigim arastirdiklarini bilmiyoruz, Zîra onlarin herbirinin hadîsi arkadasindan isitmesi mümkündür; kabul edilmez bir sey degildir. Çünkü hepsi ayni asirda bulunmuslardir.

Binaenaleyh hikâye eyledigimiz kailin hadîsi, ta'rif ettigi illetle çürütmek için ortaya attigi bu söz, üzerinde durmaya ve lâfini etmeye degmez. Çünkü uydurma bir kavil ve sakat bir sözdür. Selefin ulemâsindan ona hiç bir kimse kail olmamistir. Onlardan sonra gelenler de onu mün-ker addetmektedirler.

Bu sebeble onu red için verdigimiz izahattan fazlasina ihtiyacimiz yoktur. Zîra sözün de, onu söyleyenin de kiymeti tasvir ettigimiz kadardir.

Âlimlerin mezhebine muhalefet edenleri defi' etmek için yardim dilenilecek zât ancak Ali ah'dir. Ancak ona'tevekkül olunur.

---

[1] Hamd: Bir kimseyi bir iyiligi dûkunmaksizm sifatlari sebebiyle ögmektir. Bir Iyiliginden dolayi ögmeye sükür denir. Bu takdirde harnd, sükürden daha umumî bir mânâ ifade eder; çünkü hamdde sükür de vardir. Bir de sükür yerinde hamd kullanilabilir, fakat hamd yerine sükür kullanilamaz.

Ulemâdan bazilari bilâkis sükrün hamdJcn erinim oldugunu söylemislerdir; zira sükür hem dille, hem kalble ve sâir âzâ ile yapilir. Hamd ise yalniz dille olur.

Hamdle sükrün bir mânâya geldiklerini söyleyenler de olmussa da bu kavil makbul degildir.

Allah'a hamdle baslayan bu cümle siga itibariyle Ihbar olsa da mânâ itibariyle akid sigalarinda oldugu gi \ Insâdir. Allah lâfza-i celâli Hak Teâlâ Hazretlerinin doksandokuz ismi içinde ona en hâas olanidir. Ekseri ulemanin kavillerine göre; bu isim arapçadir. Bazilari Süryânî, bir takimlari da Ibranî oldugunu iddia etmislerdir. Arabi bir Isim olduguna göre alem yâni ism-i has mi? sifat mi? müstak mi, degil mi meseleleri ortaya çikmis ve bu hususlarda ihtilâf edilmistir. Ulemanin ekserisine göre mürîecel bir alemdir, müstak (yâni baska bir kelimeden alinma) degildir. Ez cümle îmam-i Â'zam Ehû Hanife, Imam Muhammed, tmam Safiî, tinamü'l Haremeyn, imam Gazali, Hatiâbî ve nahiv imamlarindan Halil b. Ahmed, Zeccâc ve Ibni Keysân'in kavilleri budur. Hatta Imam Muhammed:

«— Ben Ebû HanIfe'yi bunun tsm-i A'zam oldugunu söylerken isifltm.» demisiIr. Tahâvî Ile birçok ulema ve arifinin kavilleri de budur. Hamdin diger isimler içinde bu isme niçin tahsis edildigi bu surette anlasilmis olur.

Allah lâfza-I celâlinin sifat ve müstak oldugunu söyleyenler de vardir. Bu takdirde hangi maddeden müstak oldugu, keza vazi' tariki ile mi yoksa galebe suretiyle mi alem oldugunda ihtilâf edilmistir.

Rabb: Esas itibariyle terbiye edici mânâsinda kullanilan bir masdardir. Bu kelime mutlak surette yalniz Allah Teâlâ hakkinda kullanilir. Baskalari hakkinda ise dâima iza-fetle söylenir; meselâ : Rabbü'd-Dâr (yâni ev sahibi) denir.

Âlem kelimesi bâzilarina güre (ilim)den alinmistir. Bu takdirde yerlerle göklere ve unlarin arasindaki mahlûkata âlem denilmesi tagltb tarikîledir. Yâni mahlûkat içindeki insan, cin ve melek gibi ilim sahibi olanlar diger hayvan ve cemâdâta gâlib sayilarak hepsine birden âlem denilmistir.

Âlem kelimesinin (Alâmet)tert alindigini söyleyenler de vardir. Zira Ism-i fail çok defa ict mânâsinda kullanilir. Tabî ve hatim gibi. Bu kelimeler san'at sahibine delâlet husu-nnda birer âlet gibidirler. Su halde «Âlem» kelimesi Allah'in varligina delâleti cihetiyle Ulah îîe sifatlarindan baska her seye verilen bir isimdir.

[2] Imam Müslim'in kitabina Allah'a hamdederek baslamasi Resul tiU ah (S.A.V.)'in :

«Hamd Allah'a mahsustur, diyerek baslanmayan her mühim is bereketsizdir.» hadisi lenflerine imiisal etmis olmak içindir. Bu hadîsi Hz. Ebu Hüreyre (R.A.) rivayet etmistir. Çesitli rivayetlerinin içinde en meshuru budur.

Allah'a hamd-ü senadan sonra Peygamber (S.A.V.)'e salât-ü selâmda bulunmak hüiiin !Icma-i kiramin âdetidir, tmam Müslim'in burada salâttan sonra selâmi zikretmemesi bâ-ilannca hos karsilanmamistir. Çünkü bu ümmete salât Ile selâmin ikisi birden emrohin-nu^tur. Teâlâ Hazretleri:

«— Ona güzel güzel salât-ü selâm eyleyin.» (Ahzâb: 56) buyurmustur. Binaenaleyh

mam Müslim'e:

demek gerekirdi. Vakia namazlardaki tesehhüdlcrde de selâm lâfzi yoktur, ama tehiyyatta ;e!âm vardm Yani; namazda Peygamber (S.A.V.)'e selâm, salâttan da önce okunur. Bun-3an dolayidir ki; Ashâb-i Kiram :

«_ Ya ResHIâllah, selâmi ögrendik; acaba sana nasil salât eyleyecegiz?» demislerdi, selâmsiz salâvât ulemaya göre mekruhtur. Maamafih mekruh olmadigini söyleyenler de olmustur.

Ikinci bir i'tiraz da sudur;

«— Enbiyadan sonra MürselinI zikretmege ne hacet vardi? Resul de Nebidir. Hatta ayri kitab ve seriati olmasi itibariyle ondan daha da sümullüdür.»

Bu I'tiraz mühim degildir. ZIra Maânî ilminin beyânina göre ehemmiyet ve kiymetim jüstermek için hâss bir kelimeyi ânim olan kelimeye atfetmek caizdir, tmam Müslim'in yaptigi da budur. Kur'an-i Kerini'de bu kabil âyetler çoktur.

Bir de «Mürselîn> kelimesi hem insan resullerine, hem de melek resullerine sâmildir.

Teâlâ Hazretleri :

«— Allah meleklerden de, insanlardan da resuller seçer.» (Sûre-i Hacc, 75) buyurmustur. Halbuki meleklere «Nebî» denmez. Su halde «Mürsdîn» tabiri Nebiyyînin Ifâde edemedigi bir ziyadeyi anlatiyor demektir.

[3] Eskiden bazi âlimler ya hocasini, ya talebesini, yahut da kendini kendisine muhatap etmek suretiyle anlatmak istedikleri seyI okuyucuya daha açik ifade etmeye çalisir-lardi. Imam Müslim (204-261) de burada kendini kendisine muhatap etmektedir. Haddi zatinda bu istegin sahibi kendisidir.

[4] Imam Müslim (204-261) in bu sözlerle ne demek istedigini Nevevî (631-676) söyle Izah ediyor :

«Hadîs ilminden muraii, metinlerin mânâlarim, llni-i isnadi, mualleli tahkik etmektir. Illet, hadîsdekî gizli bir mânâdan ibaret olup zahiren hadîs saglam görünmekle beraber hakikatte zaif olmasini iktiza eder. Illet bazan metinde bazan da isnadda olur. Bu ilimden maksad sadece hadîsi dinlemek, dinletmek veya yazmak degildir. Ondan maksad hadisin hakikatine ehemmiyet vermek, metin ve isnadlardaki gizli mânâlari arastirmak ve bu hususta fikir yormak, hadîse daima dikkat göstermek, hadis ulemâsina müracaatta bulunmak, ,chl-l tahkikin kitaplarile sair hadîs eserlerini okuyarak güzel gördügü yerleri kaydetmek, hadîsi hem yazip hem ezberlemek, yazdiklarim daimî surette mütalâa etmek, oolan dikkatle Inceleyerek tesbit eylemektir. Çünkü o hadîs sonra itimada sayan olarak kalacaktir. Ezber edilen hadîsler bu fenle mesgul olan biri ile — ister kendi derecesinde, ister daha büyük veya küçük olsun — müzakere edilmeli. Çünkü ezber edilen bir sey müzakere ile sübut ve kuvvet bulur; yerlesir. Müzâkerenin çokluguna göre de artar. Bu fende kâmil bir kimse Ile bir saat müzakere, saatlerce hatta günlerce mütalâa ve ezberle mesgul olmaktan daha faydalidir. Müzakerede insafli olmali. Ya istifade yahud ifade etmege çalismali. Arkadasina karsi kalbiyle veya diliyle yahud bir hangi lialile büyüklenmemeli, ona güzel ve tatli dille hitab etmelidir.»

[5] Buradaki cümleden nuirad kitabina yazdigi hadîslerdir. Yoksa maksadi bütün müsned hadisler degildir. Çünkü Imam Müslim'in Peygamber (S.A.V.)'den rivayet edilen bülün müsned hadîsleri degil, onlarin yarisini bile kitabina almadigi malûmdur.

[6] Hadîsin bir kismini birakip bir kismim rivayet etmek ulemâ arasinda ihtilafli dir. Bazilarina göre mutlak surette caiz degildir. Diger bazilarina göre mutlak surette câ izdir. Hatta bu kavli Kaadi tyaz (476-544) Imam Müslim'e nisbet etmistir. Sahîh ola cumhur kavline göre râvî âlim olur da terk ettigi kisim, rivayet ettigi parçaya bagli olma ve mânâ bozulmazsa caizdir.

Fikih, hadis ve usul ulemasi da ayni seyi söylemislerdir. Yani râvinin zabit sahil olmasi, ekseriyetle rivayetinin, mutemed râvilerInkine muhalif düsmememesile bilinir. Nâd ren muhalif gelmesi zabtina zarar getirmez. Hadîsi karistirmasi da böyledir,

[7] Fikth, Hadîs ve Usul âlimleri de ayni seyi söylemislerdir. RavinIn zabt sahi olmasi ekseriyetle rivayetinin mutemed râvilerInkine muhalif düsmemesi ile bilinir. Nâ< ren muhalif gelmesi zabtma zarar getirmez. Hadîsi karistirmasi da böyledir.

[8] Imam Müslim bu va'dini Ifâ ctii mi. \oksa eimoden mi durmadan gitti? bu cihetin ihtilafli oldugunu kitabimizin mukaddimesinde «Miida'af» bah.sir.de görmüslük.

[9] Meslûru'l-ha! olmak, yânî kötü bir hâli bilinmemek,

[10] Ikinci tabakaya miskidir. Alâ b. Sabit iR.) : Tabiînden olup Kîife'üdir. Künyesi Ebu's-Sâib'tir. Ebii Yezîd ve Ebii Miihamnied diye de amlir. Abdullah b. Ebî Evfâ i!e Hz. Enes'den hadîs rivayet etmistir. Mevsuk bir râvi Ise de sun ömründe hafizasina za'-fIyet gelerek hadîsleri karistirmaga baglamistir. Binaenaleyh eskiden rivayet ettigi hadîsler makbul, karistirmaga basladiktan sonrakileri muziaribtir. Kskîden ondan hadîs rivayet edenler Süfyan-i Scvri iie Su'bedir. Ccrîr ile Hâlid b. Abdillâh ve AH b. Asimda ihtilâl zamanindan sonra ondan hadîs rivayet etmislerdir. Ebii Avane'nin Atâ'dan hem eskiden, hem de hafizasi bozulduktan sonra rivayette bulundugu sö>Ienir. Yaliya b. Mam onun rî-vâyctile ihticac edilemeyecegini söylemistir.

[11] Nevevi'nin beyanina göre, Yezid b. Ebi Ziyaii (R.) dir: Bu zâta Yezîd b. Ziyad da derler. Bazi hadis hafizlari onun hakkinda «'Zaifiir.j demis; bazilari; «O bîr sey etmez» seklinde beyanda bulunmus; bir takimlari da: «Melrûkü'l-hadîs» diye tavsif etmislerdir. Kûfelidir; ve belleyisinin kötülügü ile meshurdur. 136 'tarihinde vefat etmistir.

[12] Leys b. Ebî Süleym <R.): Ismi Ey m en veya Enes olup ciimhiir-u ulemaya göre zaIf bir râvîdir. Hadîsleri muztaribtir. .bendinden hadî^ yazilip yazilamayacagi ihtilaflidir. Seleften birçoklari onun hadislerini yazmamis!ardir. Mamafih ulemâdan bâzilarina göie Leys burada Isimleri zikredilen üç kisinin en ivisjdir. Hayatini daha genis bümek isteyenler, (bni Sa'd, TabakatiTI-Kübra, C. fi, s. 349 a ve tmam Zehebî, Mizanü'M'iidal, C. 3, s. 430-433 e bakmalidir.

[13] Nevcvî (631-676) burada sunlari söylemistir: Bu hususta imâm Müslim'e i'tiraz edilebilir. Denilir ki:

— Eh!-i Hinin âdeli, böyle bir yerde bir cemaat zikrederlerse mertebece en yüksek olani evvelâ anmaktir, Mcstlâ sababiyi tabiinden, tabiîyi de tebe-i tabiînden evvel zikrederler. Bu cihet anlasildiktan sonra gelelim Ismail b. Ebî HâlId'e: Bu zat meshur bir tabiîdir. Enes b. Mâlik'le SeleiRetirbmîI-Ekva'i görmüs; Abdullah b. Ebî Evfâ, Arar b. Hureys, Kays b. A'iz, Ebu Kâhil ve F.bu Cuheyfe'den hadis dinlenilir. Bunlarin bepsi sahabedendirler (Radiyallahu Anhüm).

A'mes'e gelIBce : O yalniz Enes b. MâliR'î görmüstür. Mansur b. Mu'teniir ise tabiî bile degil, tebe-i tâbiîndendir. Binaenaleyh Müslim'in (bunlari ismail, A'mes ve Mansur'ta karsilastirdigin zaman...) demesi îcâbederdi. Bunun cevabi sudur: Burada maV^at] on-,, lann mertebelerini anlatmak degildir. Su halde tertibsiz zikretmege bir

manî' yoktur. Ihtimal ki Müslim Mansur'u diyanet ve ibâdetinden dolayi evvel zikretmistir. Filhakika bu cihetten o digerlerinden ÜsUrndü...»

[14] Ebû Mubammed Süleyman b. Mihran (61-148): Kûfe'iidir. Fikih ve hadîsde zamaninin büyük âlimlerindcndi.
A'nies: gözü zaif ve ekseriya yasi akan manasinadir. Hadîs ve fikih ulemasiyla dige birçok zevata göre bir râvîyi küçültmek degil de ta'rif maksadiyla kör, topal, sagir ve sair gibi hoslanmadigi bir sifat veya lâkabla, yahut hoslanmadigi soy adiyla anmak câizdii Ihtiyaca mebni râvîîeri cerh etmek caiz görüldügü gibi, bu mesele de ihtiyaçtan dolayi tec viz edilmistir.

[15] Kûfe'li meshur bir iâbiî olup azadlilardandir. OnikI sahabeye yetismistir. Me' suk bir zattir. 145 veya 146 tarihinde vefat etmistir. Hayatina ait kaynaklar Mizanii1 Itidal, C, 4, s. 520 ve Ibni Haceri'l-AskalanI, Lisanü'l-Mizan, C. 7, s. 41e bakilmalimi

[16] Ismi Abdullah olup âzadli kölelerdendir. Hz. Enes'i görmüstür.

[17] Evyûb-i Sahtiyani: Basra'hdir. Deri ticareti yaptigi için kendisine «Sahtiyani» denilmistir.

[18] Avf b. Ebî Cemile; A'râM diye taninirsa da a'râbî degildir. Mevsuk bir râvîdir. Künyesi Ebu Sehirdir. Kaderî oldugu söylenir.

[19] Es'as b. Abdilmetik; Künyesi Ebu Hâni' olup Basra'Iidir. Ebu Bekir Berkaanî diyor kî:
«Dârekötni'ye: Es'as Hasenden mi rivayet etmistir? dedim. Onlar iiç tanedir, üçü de Hasenden rivayet ederler: Birisi cl-Hunirânîdîr. Hz. Osman'in mevlâsi olup sikadir. Digeri Es'as b. Abdillah el-Haddânîdir. Basra'lidir. Enes b. MâUk'ten rivayette bulunur. Hasen ona i'tibar eder. Üçüncüsü de Es'as b. Sevvâr'dir. Buna da itibar olunur, ama içlerinde en zail olani budur; dedi.»

[20] Sûre-i Yusuf, âyet: 76.

[21] Abdülkuddûs b. Habib el-Kelâî: Sam'hdir. Künyesi Ebu Saîd'tir. Ikrime, Ata ve daha baska zevattan hadîs rivayet etmistir. Rivayetlerinin metruk sayildiginda bütün hadîs ulemâsinin ittifaki oldugu söylenir. Samlilardan Abdülkuddûs b. el-Haccâc naminda bîr râvî daha vardir ki, mevsuktur. Künyesi Ebu'I-Mugîre'dir. Ondan Buhârî (194-256) ile Müslim (204-261) dahî hadîs rivayet etmislerdir. [Bak: Zehebî, Mizanü'l-Iiidal, C. II, s. 643. No. 5156.]

[22] Muhammed b. Saîd el-Maslûb: Dimesk'lidir. Künyesi Ebu Abdirrahinan'dir. Ebu Abdillâh ve Ebu Kays diyenler de vardir, ismi ve nesebi üzerinde misli görülmedik derecede Ihtilâflar vardir. Bu muhtelif kavillerin yüzden fazla oldugu söylenir. Ebu Hatim cr-Râzî (195-277) nin beyanina göre bu adam metruklerden olup zindikligi dolayisi ile öldürülmüs ve asilmistir. Imam Ahmed b. Hanbel (164-241) onun hadîslerinin mevzu' oldugunu söyler.

[23] Giyas'in künyesi: Ebu Abdirrahman'dir. Kûfe'lidIr. Imam Buhâri onun metruk oldugunu söyler. Hayati hakkinda daha genis bilgi igîn Imam Zehebî, Mizanu'l-Uidal. C. 3, s. 337-38, No. 6673 e, lbni Haceri'l-Askalânî, Lisanü'l-Mizan, C. 4, s. 422 e bakilabilir.
Abdullah b. Misver, MedaInüdir, Hayati hakkinda daha genis bilgi için imam Zehebî, MizamTt-Itidal, C. 2, s. 504-505, No. 4608 e, îbni Haceri'I-Askalanî, Lisanut-Mizan, C. 3, s. 360-61 ve No. 1453 e bakilmalida
imam Müslim'in adini verdigi Amr b. HalId'in iki Amr b. HâlId'ten hangisi oldugunu Müslim Sarihi Imam Nevevî ve LisanÜ'l-MIzan müellifi lbni Hacer açiklama-mislardir. (Bakiniz: Müslim Serhi. C. 1, s. 76.) Lisanü'l-Mizan, C. 4, s. 363. Imam Zehebi, Mizanü'l-ltidaî, C. 3, s. 256 ve 257. No. 6358 ve 6359 da. Ikisi de Kûfeli ulan Amr b. Hâlid Ebu Yusuf ile Amr b. Hâlid, Ebu Halid'Ü-Kureysi'den bahsetmemislerdir.

[24] imam Müslim'in misâl olmak üzere saydigi Süleyman b, Amr hakkinda Hadîs ilminin rical intikadina dair söz hakkina sahip âlimleri kendisinin hadis vazedenlerden oldugunda hemen hemen ittifak halindedirler, tmam Ahmed b. Hanbd *bizzat sahidi oldugu bir hadiseyi söyle nakletmektedir. «Bir gün onun önüne geçtim. Bana dedi ki:
«— Yezid bize Mekhul'dan haber verdi. Yezid b. Habîb bize dedi ki...» deyince ben: *— Ona nerede rastladin» dedim. Cevaben —bana—:
- «— Ey Ahmak. Onu ben söylemedim. Ben ona bir cevab hazirladim. Ben ona Ba-bu'1-Ebvab'da rastladim» demistir. Böylece çabucak bir sey uyduruvermis oldugu görünmektedir. Hayati hakkinda Imam Zehebî, Mizanü'i-îtidal, C. 2, s. 216-219. Inbi Haceri'I-Askalanî, Lisanü'l-Mizan, C, 3, s. 97-99 a bakilabilir.

[25] Bu zevatin rivayetleri hadîs hâfizlarinca metruk ve merdûddur.

[26] Imam Müslim (204-261) buraya kadar kisaca sunlari anlatti : Zabit sahibi mevsuk bir râvînin hadise yaptigi ziyade makbuldür. Sâzz ve münker rivayetler ise mer-dûdtur. Hadîs, fikih ve usul ulemasinin cumhuru da ayni kavli kabul etmektedirler. Nevevî (631-676):
«Sahih olan da budur.» diyor.

[27] Imam Müslim (204-261) in bu izahati verip vermedigi ihtilaflidir. Bazilarina göre yapamadan vefat etmistir. Bir takimlari kitabinin bâblarmda yeri geldikçe bu îzâhâti yapmis oldugunu söylerler. Mukaddimede bundan bahsedilmisti.

[28] Bu kelimenin : Süfyân, Sefyân ve Sifyân sekillerinde okundugu nakledilir. Meshur kirâeti Süfyan'dir. Uyeync'nIn dahi lycyne seklinde okunabilecegi rivayet edilirse de omin da meshur kiraeti Uyeyne'dir.

[29] Asin bid'afçilardan murâd: Fâsid mezheplerinin propagandasini yapanlardir. Nevevî (631-676) nin beyanina göre böylelerin rivayetini kabul etmemek Müslim'in mezhebidir. Fikih, Hadîs ve Usul ulemasina göre; hid'ati sebebiyle dinden çiktigina hükmolu-nan bid'atçinm rivayeti bilittifak kabul edilmez. Dinden çiktigina hükmolunmayamn rivayeti ihtilaflidir. Bazilarina göre; rivayeti mutlak surette kabul edilmez. Çünkü fa'siktir. Diger bazilarina göre mezhebi yararina yalan söylemeyi helâl î'tikad etmiyorsa propaganda yapsin yapma-m rivayeti mutlak surette kabul edilir. Imam Safiî (150-204) nin kavli de bu oldugu söylenir. Kir hskimlan :
«Mezhebi için propaiî^inla yapmazsa rivayeti kabul edilir; yaparsa kabul edilmez» demislerdir. Ekser-I uk-m.min mezhebi budur. Nevevî 11»31-676) en iuiÜane ve sahîh kavlin bu oldugunu söylüyor.

[30] Sûre-i Hucurât, âyet: 6.

[31] Sûre-i Bakare, âyet: 282.

[32] Sûre-i Talâk, âyet: 2

[33] Bu sözü Nevevî (631-676) îmam Müslim'in büyüklügüne ve çok fakîh olduguna açik bîr delîl saymakta ve sunlari söylemektedir :
«Haberle sehâdet bazi vasiflarda müsterektirler; bazi vasiflarda da birbirlerinden ayrilirlar. Müsterek olduklari vasiflar: Islâm, akil, bulûg, adalet, mürüvvet ve gerek isittigi anda, gerekse çdâ ederken haberi ve gördügü seyi zabietmektir. Hür olmak, erkek olmak, müteaddid olmak, töhmet altinda olmak ve asil dururken ferin kabulü gibi vasiflarda bir birinden ayrilirlar. Meselâ; Kölenin, kadinin, bir kisinin ve asil seyhi dururken feri' olan; talebesinin rivayetleri kabul edilir; fakat sehâdefleri kabul edilmez. Yalniz bazi yerlerde bankasiyla birlikde kadinin sehâdeti makbuldür. Sehâdet töhmet sebebiyle reddedilir. Düs| maninin aleyhine sehâdette bulunmak böyledir. A'mâmii

sehâdeti ihtilaflidir. Safiî île ulej madan bir cemaat bunu kabul etmemis; Mâlik ile bir cemaat kabul etmislerdir. Fakat a'mâ-f ttin haberi ittifakla makbuldür.
Seriatin bu vasiflar hususunda haberle sehâdetin arasinda fark görmesi, sundandir : Sehâdet hususidir; binaenaleyh onda töhmet ortaya çikar. Haber herkese ânim ve samil-dir. Bu sebeple onda töhmet yoktur. Mu'temed ulemanin kavilleri bunlardir... Bazi Usul ulemâsi rivayeti tahammül ederken (yani üzerine alirken) bulûga ermis olmayi sart kosarj larsa da icma' bunu reddeder. Bulûg yalniz rivayet ederken sarttir. Haberi dinlerken büt lûg sart degildir. Safiilerden bazilari sabinin rivayetinin bile kabul edilecegine kail olmusl sa da ulemânin ma'lum olan mezhebi yukarida arzettigimizdir. Mutezileden Cübbâî Ile kaderiyyeden bazilari adedi sart kosmuslardir. Cübbâî:
«Sehâdette oldugu gibi, baberdc de iki kisinin iki kisiden nakli sarttir.» demis. Ka-deriyyeSen bazilari dört kisinin dört kisiden Isitmesi lâzimdir; iddiasinda bulunmuslarsa da, bu kavillerin hepsi zaif ve münker olup makbul degildir...»
Rivayetle sehâdet arasindaki farklari îmam Süyûtî «Tedrîbü'r-Râvâ adli eserinde (2l)e çikarir.

[34] Ebu Bekir b. Ebî Seybe (-235) nin ismi, Abdullah b. Muhammed'dir (dedesine nisbet edilmistir). Kardesi Osman'la birlikte Buhari ve Müslim'in seyhlerindendir. Sahîh-i Müslim'de birçok rivayetleri vardir. Kaasim adinda bir kardesi daha varsa da onun riy vayeli yoktur. Babalan mevsuk, fakat dedeleri Ebû Seybe bilittifak zaif bir râvîdir.

[35] Vekî' b. Cerrah b. Melih b. Adiy Ebu Süfyani'I-Mekkî. Aslen Nisabur'Iudurl Jmam-i Azam Ebu Hanife'den Ilim tahsil eylemistir. Imam Ebu Yusuf Züfer'den ders din| lemistir. Kendisinden imam Abdullah b. Mübarek, Yahya b. Eksem, Ahmed b. Hanbeli Yahya b, Main, AIiyü'l-Medînî Hadîs-I Serif ahz ve istima eylemislerdir. Imara Yahya b. Eksem: «Onunla hazarda ve seferde beraber bulundum. Gördüm ki; Savm-i Dehre devam ediyor. Her gece Kur'an-i hatmediyor. Kur'an-i Kerîm'in üçte birini okumadan ilk uykuya yatmiyor. Sonra gecenin son üçte birinde ibadete kalkiyordu» demistir. Imam Vekî' b. Cerrah 192 H. de irtihal eylemistir. Kendisi hakkinda Imam Yahya b. Main, Imam Vekt' b. Cerrah ve Abdullah b. Mubarek'ten efdal ilim görmedim» demistir. Imam AIIyyÜ'I-Kârî Tabakat'inda : «Tabiinin büyüklerindendir.» demistir. Leknevî, Elfevaidü'l-Behiyye, s. 222.

[36] SuTietü'hnü'l-Haccâc: (.83-160) Basra'da yasamistir. Zaif râvîleri ilk defa arastiran zat budur. Tabiînin birçoklarindan rivayetleri vardir.

[37] el-Hsikem b. LHeybe: Tabiînin en fakîhlerInden âbid bir zâttir.

[38] Abdürrahinan b, Ebî Leylâ: (-83) Tabiînin en büyüklerindendir. Onun hakkinda Abdullah b. el-Hâris:
«Analarin, ornm bir esini dogurdugunu duymadim.» demistir.
Babasinin ismi ihtilaflidir. Yesâr diyenler oldugu gibi, Bilâl ve Dâvud diyenler de vardir. Hattâ ismi malum degildir diyenler bile olmustur. Hz. Ebû Leylâ sahûbîdir. Hz. Ali (R.A.) üe birlikte Siffîii muharebesine Istirak etmis; orada sehid olmustur. Mezheb sahibi fakîh Ibni Ebî Leylâ (74-148) bu zâtin ogludur. Onun ismi Muhacimed b. Abdir-rahman b. Ebî Leylâ'dir. Muhammed, hadis ulemasi nazarinda zaiftir.

[39] Semuratü'bnü CÜndüb (veya Cündeb): Künyesi hakkinda Ihtilâf vardir. Ebû Saîd, Ebu Abdillâh, Ehu Abdirrabmân, Ebu Mubammed hatta Ebu Süleyman diyenler vardir. Hz. Emeviye zamammn sonlarinda Kûfe'de vefat etmistir.

[40] Ebu Abdillâh Süfyan-i Sevrî (97-161): Müctehid bir zâttir. Kûfe'de dogmus;Basra'da vefat etmistir.

[41] Habîb b. Ebî Sabit (-119): Tabiînin büyüklerindendir. Kûfe'de dördüncüleri bulunmayan üç zâün biri oîdtigu söylenir. Bunlar: Habîb b. Ebî Sabit. eî-Hakem ve Hammâd'dir. Üçü de ehl-i fetvadan iseler de Habîb, diger ikisinden Üstündür,

[42] Meymun b. Ebî Sehîb: Kûfe'lilerden sayilir. Müslim'in râvîlerinden olup yalniz buradaki hadîsi rivayet etmistir.

[43] Mi'gîrctü'bnü Su'be i,U.A.) : Künyesi Ebû Isâ veya Ebû AböUlâh'd . Araplarin dahîlerinden bir sahâbî-i ceîldir. Hendek gazasinin vukubuldiigu sene müsliiman olmustur. 50 veya 51 târihinde 70 yadinda vefat etmistir.

[44] G"»der: Mubammed b. Ca'fer'dir. AzaJUlaidandir. Gunder: Fitnebaz ve geveze demektir. Bu lâkabi ona Ibni Cüreyc vermistir. Ibni Cüreyc, Hasan-i Basrî'den bir hadîs rivayet etmis. Dinleyenler onu kabul etmemisler. Baslarinda Muhammed b. Ca'fer varmis.
Ibni Cüreyc ona:
«Sos be gunder!* demis.
Bu zattan pek çok muhaddisler hadîs rivayet etmislerdir. Butiârf ile Müslim'de hadîsleri vardir. Su'be ile yirmi sene bir mecliste bulundugu söylenir. 193 târihinde vefat etmistir. Tam elli sene bir gün ara ile oruç tutmustur.

[45] Mahammed b. el-Müsennâ (-252): Basra'lidir. Buhâri ile Müslim bu zâttan birçok hadîsler tahrîc etmislerdir.

[46] Mubammed b. Bessar (167-252): Basra'lidir. Künyesi Ebu Bekir, lakabi Bün-dâr'dir. Basrahlarin bütün hadîslerini toplamisti. Hadîsine i'timâd edilir bîr zâttir. Buhâri ile Müslim ondan birçok hadîsler tahrîc etmislerdir. Basra'da vefat etmistir.

[47] Rib'î b. Hirâs: Kofe'lidir. Künyesi Ebû Meryem'dir, Bufaâri ile Müslim'de bundan baska Hiras ismi yoktur. Tabiînin büyüklerindendir. Mes'öd ve RabF adli iki kardesi vardir. Nevevî (631-676) ile. baskalarinin beyanina göre, bu Üç kardesin üçü de keramet sahibi imisler. Mes'ud, öldükten sonra konusmus. Ribî' ömründe bir defa yalan söylememis; ve Cennetlik mi Cehennemlik mi olacagini bilmedikçe asla gülmeyecegine yemîn et-rois; nihayet öldükten sonra gülmüs. Ayni yemini kardesi Rabf dahî etmis. Cenazesini yikayan zâtin ifadesine göre, o da cenazesi yikanip bitinceye kadar hep tebessüm etmis.
Ribî hazretleri, Ömer b. Abdilazû'in hilâfeti zamaninda 101 veya 104 senesinde vefat etmistir

[48] Alî b. Ebî Talih (R.A.): Resulüllah (S.A.V.) in amcazadesi ve damadi; hulefâ-i râsidînm dördüncüsüdür. 35 târihînde Hz. Osman (R.A.)'m sciiîd edilmesi üzerine cuma günü halîfe olmus; hicrî 40 tarihinde yine cuma günü Kûfe'de sehîd edilmistir. Vefatinda yasinin 63 olduguf söylenir. Hz. Ali (R.A.) Peygamber (S.A.V.) tarafindan Cennetle müjdelenen bahtiyarlardandir. Ilmi, secaat ve fesahati, cûd-u keremi, adalet ve kemâli dillere
destan olmustur.

[49] Zöbeyr b. Harb: Künyesi Ebû Hayseme'tfir. Bagdad'da yasamistir. Samlidir. Pek çok muhaddislerden hadîsler rivayet etmistir. Bahârf ile Müslim'de hadîsleri vardir. Mütkîn ve mu'temed bir zâttir. 234 tarihinde yetmis dört yasinda vefat etmistir.

[50] Asil adi ismail b. Ibrahim'dir. Künyesi Ebu Bisr'dir. Uleyye, Ismail'in annesidir. Akilli ve dirayetli bir kadmims. ismail aslen Kûfe'li olup Basra'ya yerlesmistir. $u'be onun hakkinda:
«__ ismail, fukahanin çiçegi, muhaddislerin efendisidir.» demistir.
Buhârî ile Müslim'de hadîsleri vardir. Müslim'in burada onu (yâni) ile zikretmesi, rivayete sadâkat göstermek içindir. Çünkü rivayette yalniz Ismail diye zikredilmistir.

Ismail, 110 da dogmus; 194 de Bagdad'da vefat etmistir.

[51] Basralidir. Hz. Enes b. MalIk'den hadîs dinlemistir. Buhârî ile Müslim'de rivayetleri vardir. [Bakiniz: Ibni Saad, Tabakat, C. VII, s. 245].

[52] Enes b. Malik (R.A.): Ensar-i Kiramdan bir sahâbî-i celüdir. Dokuz yasinda iken annesi Ümmü Sülcym tarafindan Peygamber (S.A.V.)'in hizmetine verilmis; on sene bu serefli hizmette kalmistir. Resûlüllah (S.A.V.)'In irtihalînde yirmi yaslarinda idi. Çok hadis rivayet edenlerdendir. Yüz sene yasamistir. Peygamber (S.A.V.)'in vefatindan sonra Basra'ya yerlesmis ve 92 veya 93 tarihinde orada vefat etmistir. Basra'da vefat eden son sahâbî odur.

[53] Basra'hdir. Bekir b, Vâil kabilesine mensuptur

[54] Ismi El-Vaddâh b. Abdillah'dir (-101). Vasiflidir. Safiî'ye fukahasindan ve muhaddislerden bir Ebu Avâne daha varsa da bu o degildir. Onun ismi Ya'kub'tur.

[55] Ismi Osman b. Asim'difC Tabiînden olup Kûfe'lIdir. Sahiheyn'de bundan mâada Hasin yok, Husayn vardir.

[56] Ismi Zekvân'dir. Medine'lidir. Yag sattigi için kendisine Semmân ve Zeyyat denilmistir,

[57] Ebu Hüreyre (R.A.); ismi ve babasinin ismi ihtilaflidir. Bu hususta 30 kadar kavil vardir. Esah kavle göre ismi Abduirahman b. Sahr'dir. Ebu Hüreyre «Kedicik Babasi» demektir. Kendisine bu künyenin verilmesine sebeb: Küçüklügünde bir kedi yavrusuna sahip olup onunla oynamasidir. Hz. Ebu Hüreyre (R.A.)'In hadîs ilminde pek müstesna bir mevkii vardir. Zira Peygamber (S.A.V.)'dcn en çok hadîs rivayet eden sahâbî-i celil odur. Hafiz Bakiy b. Mahled (201-276) «Müsned» adli eserinde onun 5374 hadîs rivayet ettigini söyicr ki, Ashab-i Kiram (Radiyallahu Anhüm) hazerâti içerisinde bu kadar yahud buna yakin hadîs rivayet eden yoktur. Imam Safiî (150-204) ashab zamaninda en belleyisli hadîs râvîsinIn Hz. Eba Hüreyre oldugunu söylemistir. MedIoe-i Münevvere'de Zülbuleyfe denilen yerde evi vardi. 78 yasinda iken 59 H. tarihinde Medine'de vefat etmis «e!-Bakî» denilen kabristana defnediîmistir. Ümmül-mü'minîn Hz. ÂIse (R. Anha), Hz. Ebu Hüreyre'den birkaç gün evvel vefat etmis; cenazesini Ebu Hüreyre (R.A.) kilmisti. Vefat tarihini bazilari 57, bazilari da 58 gösterirse de Nevevî'nin beyanina göre esah olani 59 dur. Hz. Ebu Hü-reyTe ehl-I softadandir. Lisanimizda sofa seklinde kullanilan bu kelimenin mânâsi: Medine'deki Mescid-i Nebevî'nin bir kösesine yapilmis bir gölgelikten ibaret olup Resûlüllah (S.A.V.)'den ayrilmayan bazi ashab burada kalirlardi. îste burada oturanlarin en meshuru Hz. Ebn Hüreyre'dir. (R. Anhüm)

Hadîsin metnine gelince: Bu hadîs nihayet derecede sahih olan hadîslerden biridir, Hatta mütevâür oldugu söylenir ki dogrusu da budur. Ebu Bekir Bezzar (-292) onu sa-habeden kirk zâtin rivayet ettigini «Müsnedsinde beyi» etmistir. Ebu Bekir Sayrafi, Imair Safiî'nin risalesine yazdigi serhde onu Sahabe-i Kiram'dan altmis zâtm merfu' olarak rivayet ettigini söyler. Ibni Menden ve baskalari bu sayiyi seksene çikarmislardir. Bazi hâfiz^ lara göre râvilerinin adedi 62 olup bunlarin içinde cennetle müjdelenen on bahtiyar dî vardir. Hayatlarinda cennetle müjdelenen zevatin hep birden istirak ettikleri yegâne hadî; budur. Bu hadîsin râvî sayisini (200) e hatta daha fazlaya çikaranlar vardir. Onu Buhar (194-256) ve Müslim (204-261), Ali, Zübeyr, Enes ve Ebu Hüreyre (R. Anhüm) hazerât ile diger bazi Ashab-i KIrâm'dan ittifakla tahrîc etmislerdir, cümlesi muhtelif sekillerde tefsir edilmistir. Bazilarina göre bunun mânâsi:

«Cehennemdeki yerine yerlessin» demektir. Diger bazilari:

«Cehennemdeki yerini hazirlasin» mânâsina geldigini söylemislerdir. Hatta:

Bu cümle duadir; yani Allah ona Cehennemde yer hazirlasin demektir.» iddiasinda bu limanlar oldugu gibi:

«Lâfzi emir olsa da mâ>â$i haberdir» diyenler de vardir. Bu takdirde mânâ söyle olui

«O kimse cehennemi hak etmistir; Kendini oraya yerlestirsin.»

Hadîsin bîr rivayetinde:

«Cehenneme girer.» diger bir rivayetinde:

«Ona Cehennemde bir ev yapilir.» buyurulmasi da bu mânâyi te'yId eder.

Hasili ; Resûlüllah (S.A.V.)'in üzerinden yalan yalan hadîs uyduranin cezasi budui Hak ettigi bu cezayi Teâlâ Hazretleri dilerse ona verir. Dilerse affeder. BÖylelerin muhal kak surette cehenneme gireceklerine kesinlikle hüküm verilemez. Küfürden mâada büyü günah isleyenler hakkinda verilecek hüküm budur. Banlar cehenneme girseler de orad ebedî kalmazlar. Zira Ehl-i sünnet ulemasi tarafindan ittifakla kabul edilmis bir kaidedir k tevhîd dîni üzere vefat eden bir kimse cehennemde ebedî kalmaz.

Yine Ehl-i Sünnet mezhebine göre yalanin mânâsi; ister kasden ister yanlislikla birse; oldugunun aksine haber vermektir. Mutezile taifesine göre kasid sarttir. Onlarca yanilars söylenen hilâf-t hakikat bir söz yalan sayilmaz. Hadîsler ehl-I sünnetin lehine delâlet e inektedirler. Çünkü yalan bazen kasdî, bazen yanlislikla söylenmemis olsa Peygamb* (S.A.V.): .. .-.

«Kasden yalan söylerse» diye kayid koymazdi. Bir de bu kayid olmasa yanlislikla y lan söylenenin de günaha girdigi anlasilirdi. Halbuki Kitab, Sünnet ve Icma-i Ümmetin d

lâleliyle ma'lûm bir hakikattir ki, unutan ile yanilan kimselere günah yoktur. Binaenaleyh uutiak rivayetler de kasidla mukayyed olanlara hamledilir. ,

Hadîs-I seriften çikarilan hükümler sunlardir:

1- Kasidh veya kasidsiz her bilâf-i hakikat söze yalan denilir.

2- ResülüUah (S.A.V.)'in üzerinden yalan uydurmak ve onun söylemedigi bir sözü ona isnâd etmek pek büyük bir günah ve en çirkin bir Iftiradir. Yalniz bu yalanin helâl oldugunu i'tikad etmedikçe dinden çikmis sayilmaz. Heiâl olduguna inarn:sa dinden de çikar. Ulemâca meshur olan mezhep budur, Imamü'l Haremeyn'in babasi Ebu Muhammed el-Cüveynî, Peygamber (S.A.V.)'in üzerinden kasden yalan uyduran kimsenin küfrüne hükmeder; boynunun vurulmasina fetva verirmis. Fakat oglu Imamii'l Haremeyn bu kavli zaif bulmus; babasindan baska kaili bulunmadigini söyleyerek onun büyük bir hatâ oldugunu

beyân etmistir.

3- Resûlüllah (S.A.V.)'in üzerinden bir tek hadîs uyduran kimsenin fâsik olduguna hükmedilir; ve bütün rivayetleri merdud sayilir. Artik onlarin hiç biri hüccet olarak göste-rIIemez. Yaptigi halisane tevbesinin de bu hususta bir tehiri olamaz. Onun rivayetleri ebe-diyyen merdûddur. îmam Âhmed b. Hanbel (164-241), Ebu Bekir el-Humeydî (-219) ve Ebu Bekir es-Savraft ile Usul ve Furû' ulemâsindan" bir cemaatin kavilleri budur. Hatta Sâfiiyye fukahasmdan Sayrafî mutlak konusarak söyle demistir :

<— Biz, yalanini tuttugumuz için i'tibârdan düsürdügümüz hiç bir râvînin hahermi .— tevbe ettigi anlasilsa da— bir daha kabul etmeyiz. Bir defa taIÎ olduguna hükmettigimiz râvîyi de sonradan kavi sayamayiz. Bu, sehâdette rivayetin birbirinden ayrildigi yerlerdendir.»

Imam Nevevî (631-676) bu 2evâtm mezheplerine bir delil bulamadigini kaydettikten

sonra onlarin mezhebini tevcih ve izaha çalisarak diyor ki:

«— Peygamber (S.A.V.) üzerinden yalan uydurmanin zarari pek büyük oldugu için bu mezhep o yalani en Bgir ve belig surette nebidir mânâsina alinabilir. Zira kiyamete kadar sürüp gidecek bir yot olacaktir. Halbuki baskasi üzerinden uydurulan bir yalanla sehâ-det meselesi öyle degildir. Çünkü bunlarin zarari yalniz bazi sahislara münhasir kalir. Mezkûr imamlarin bn söyledikleri zaittir; seriat kaidelerine muhaliftir. Mnhtâr olan mezhep, bu babtaki tevbentu sahih olduguna kat'iyette inanmak ve tevbeyi, malûm sartlariyla dogru dürüst yapanin ondan sonraki rivayetlerinin kabul edilmesidir. Tevbenin sartlari: ^ünah islemekten vaz geçmek, yaptigina pisman olmak, bir daha o günahi islememege azmetmektir. Seriat kaidelerine uygun olan budur. Ulemâ, vaktiyle kâfir iken sonradan müslüman zevatin rivayetlerini kabulde müttefiktirler, Ashâb-i Kiramin ekserisi böyle idiler. Bö'ylclerin sehadeti de bilittifak makbuldür. Bu bâbta rivayetle sebâdet atasinda fark yoktur, Auahu alem.»

Fakat Buhârî sârihi Aynî (762-855), Nevevî'nIn ittifak iddiasina I'tirazla sunlari söylemistir :

«— Bir kimsenin yalan yere sâhidlik ettigi sabit olursa bir daha tevbe etsin etmesin sehâdeti kabul edilemeyecegi Imam Malîk'ten rivayet olunmustur. Fâsikliktan dolayi sahid-ligl kabul edilmeyen, fakat sonradan tevbe ve islâhi hâl eden bir kimse için Ebu Hanife (80-150) ile Safiî (150-204);

— Tekrar sahidligi kabul edilemez; çünkü hakkinda töhmet vardir, demislerdir. Ebn HanIfe:
— Kan ile kocadan birinin digerine ettigi sahidligi reddedilir de sonra tevbe ederse töhmetten dolayi sâhidligi kabul edilmez, demistir. Binâenaleyh büyte bir seyin burada da vâki' olmasi ihtimalden uzak degildir. Çünkü bütün rivayetler sâhidligin bir nev'i gibi-
Resûtüilab (S.A.V.) üzerinden uydurulan yalanlarin ahkâma dâir olanlari ile terdirler.»
gîb, tesvîk, va'z * lerhîb gibi hüküm ifade etmeyenleri arasinda hiçbir fark yoktur. Bun-Iarm cümlesi Icma' babinda sözüne itimâd olunan bütün müslümanlann icmâi i!e, büyük günahlarin en büyüklerinden ve dünyada islenen kötü islerin en kötülerindendir.
DaSâIet firkalarindan Kerramiyye'ye göre tcrgîb, tervîk ve terhîbe dair hadîs uydurmak caizdir. Kendilerini âbid ve zâhîd sanan bir takim câhiller de bu sapiklarin arkasindan giderek Fahr-i Kâinat (S.A.V.) efendimizin üzerinden yaiau hadîsler uydurmuslardir. Bunlar bâtil da'vâlarma su rivayetle istidlal ederler:
«— Her kim baskasini .saptirmak için benim üzerimden kasden yalan söylerse Cehennemdeki yerine hazir olsun.»
Bazilari sanki lehde uydurulan yalan câizmis gibi :
«— Bizim yaptigimiz Resûlüllah (S.A.V.)"in aleyhinde degil, lebinde yalandir.» derler. Bu saskinlara îmam Nevevî (631-676) su cevabi veriyor:
«— Bunlarin yaptiklari ve delil diye benimseyerek istidlal ettikleri seyler cehaletin evc-t hâlâsi, gafletin nihayeti ve seriat kaidelerini bilmekten uzak olduklarim gösteren delillerin en büyügüdür. Filhakika bunlar saskin akillarina, menfiT ve fâsid zihinlerine uygun bir toitiDi mugâleta cümleleri toplayarak hem Allah-u Zül Cclâl'ia:
«— Bilmedigin seye karisma; çünkü kulak, göz ve günü!, bütün bunlardan sahibi mes'iîl olacaktir.» (lsrâ süresi, âyet: 36) âyet-i kerimesine hem de yalanci sahidligin ne derece büyük bîr vebal «idugunii sarahaten ifade eden su mütevâtir ve tneshur hadîslere muhalefet ettikleri gibi söz sahihi ulemanin icmâma ve alelade insanlarin üzerinden yalan uydurmayi bile har-?m kilan sair kati delillere de muhalefet e?nelerdir. Alelade insanlarin üzerinden yalan uydurmak haram olursa, sözü seriat ve vahy olan Resû'ültah (S.A.V.)'In üzerinden yalan uyduranin hali ne olur? Peygamber (S.A.V.) onlarin sözlerine baktigi zaman Allah'in üzerinden yalan uydurduklarini görecektir. Teâlâ Hazretleri:
« O nevadan iÖz söylemez; söyledigi ancak kendisine bildirilen vahydir.» (Sûre-i Necni, âyet: 3-4) buyurmuslardir. Sasilacak .seylerden biri de:
«— Bizim yaptiklarimiz onun lehinde yalandir» demeleridir. Bu onlarin arap lisanini ve seriaim hitabini bilmemelerinden nes'et eder. Ve bütün bsi yaptiklari onun üzerinden
yalan söylemektir.
Delil olarak €Ie aldiklari hadîse gelince: Buna ulema birkaç vecihle cevap vermislerdir. Mezkûr cevaplarin en kestirme ve güzel olani hadîsdeki «Baskasini saptirmak için)! ciimkstitm bâtil bir ziyâde olmasidir. Bu cümlenin bâtil olduguna ve hiçbir suretle sabit olarak bilinmedigine hadîs hafizlan ittifak etmislerdir. Ebu Ca'fcr Taliâvî (238-321) ye gön bu cümle sahih bile olsa te'kîd ifâde eder.»
5- Mevzu1 oldugunu bildigi veya kuvvetle zannettigi ha uydurma bir hadisi rivâ yet etmek haramdir. Binaenaleyh böyle bir hadhi, uydurma oldugunu bitirmeden rîvâjc eâen. Peygamber (S.A.V.)'in bu husustaki tehdidinde dâhildir. Y?ni o d:= Rf*;û!üHali (S.A.V. Üzerinden yalan uyduran yalancilardan bîri olur. Bundan dolayadir Vi. ulema hadîs rivâye edecek zâtin evvelâ o hadîsin sahih veya hasen olup olmadikini arattirmasi icab ettigini sayed bövle ise onu cezim sîgasi ile yâni:
«ResûiÜHah (S.A.V.) söyle buyurdu veya söyle yapti» diyerek rivayet etmesini; hadi znif ise temriz sîsasi yani:
«_ Kcsiîlüllah (S.A.V.)'den söyle rivayet olundu yâhud söyle rivüyet olunuyor» gifc sözler kullanmasi gerektigini beyan etmislerdir.
6- Hadîsde Iâhin yani i'râb hatasi ve tashif gibi seyler yapmanin dahî nehyde dahi oldugu saniliyor. Bundan dolayidir ki: ulemâ râvînin hatâda korunabilmesi için Nahh Lügat ve isimleri bilmesini lüzumlu görmüslerdir. Meshur Lügat âlimi Esniaî:
«Ilme tâlîp olan için nahiv bilmediginden dolayi en ziyade korktugum sey (Her kirsenim üzerimden yalan uydururca...) hadîsine girmesidir. Zîra Peygamber (S.A.V.) lâhin ipmazlardi. Su halde râvî lâhin yapti mi onun üzerinden yalan uydurmus olur.» dermis.
Râvî kitapta yanlis bir kelime tesbit ederse; onu degistirmeden yine kitapta birakarak ;enarina dogrusunu yazmali ve:
«Bu kelime su sekilde rivayet olunmussa da hatâdir. Dogrusu söyledir.» demelidir. Zumhur-u ulemânin kavli budur. Çünkü olabilir ki; râvînin hatâ zannettigi o kelimenin bas-(alarmca malûm bir vechi vardir. Her hatâ sanilan seyin kitaptaki yerinde tashihine müsaade edilirse, bu ise ehil olmayanlar da burnunu sokmaga baslar; yaziya emniyet kalmaz. Yeri gelmisken biraz da hadîs uyduranlardan bahsedelim; bunlar muhtelif gruplara ayrilirlar.
Birinci grup zindiklardir ki, baslarinda Mugîretü'bnü SâId-i Kûfî ve Mohammed b, Saîd el-Mas!ûb gelir. Maksadlan müslümanlann kalplerine süphe düsürmektir. Bunlar ayni maksadla halk arasina su yalani hadîs diye salmislardir:
«— Peygamber (S.A.V.):
— Ben Peygamberlerin sonuncusuyum. Benden sonra peygamber gelmeyecektir. Ancak Allah dilerse o baska, dedi.»
Görülüyor ki; sahih bir hadîsin sonuna hâinane bir cümle katmakla, müslümanlann i'tikadim kökünden sarsmayi hedef Ittihâz etmislerdir. Hatib Bagdadî (392-463) «EI-Kifaye» adli eserinde el-Mebdî b. Meymun (-172)'a varan bir senedle onun :
«Zindiklardan bir herif, balk arasinda dolasip duran 400 hadis uydurdugunu benim yanimda ikrar etti» dedigini nakletmistIr. Ukaylî'nin tahricine göre: Hammâd b. Zeyd (116-197) zindiklarin (14000) hadîs uydurduklarini söylemistir. Lâkin Teâlâ Hazretleri onlara karsi duracak Islâm büyüklerini de halketmistir. Abdullah b. Mübarek'e :
«Bu uydurma hadîslerle hâlimiz ne olacak?» diye sikâyette bulunmuslar:
«Merak etmeyin onlara karsi büyükler eksik olmayacaktir.» cevabini vermistir.
Ikinci grnp: Mutaassiplardir. Bunlarin kimisi Hz. AH (R.A.) tarafini, kimisi Muaviye (R.A.)'i iltizam ederek hadîsler uydurmuslardir. Hatta mezhepler ve mezhep imamlari hakkinda bile hadîs uyduranlar olmustur. Ibni Ebî Hatim (24O-327)'in rivayetine göre haricîlerden biri tevbe ettikten sonra:
«Gözünüzü açin, dininizi kimlerden aldiginiza dikkat edin; çünkü biz vaktiyle birsey istedik mi hemen ona dair bir hadîs yakistinrdik. Ski saptirmayi Allah için yapilmis bir hayir sayardik.» demistir.
Üçüncü grup: Tergîp ve tesvik için hadîs uyduranlardir. Kur'an sûreleri hakkinda uydurulan hadîsler bu kabildendir. Bunlarin niyetleri Kur'an-i Kerimi çok okumaya, ibâ-det ve tâatlara tesvik Ise de, yaptiklari is en büyük bir gaflet ve hayâsizliktir. Vakia birçok Kur'an sûrelerinin fazileti hakkinda sahîh hadîsler de vardir. Fakat uydurmalari daha da Çoktur. Hadîs imamlarinin unutturmak için en ziyade müskilât çektikleri iste bu nevi uydurmalardir. Müfessirlerden Ebu Ishak Sâlebî (-427) ile Vahidî (-468)'nin ve onlara tâbi olarak Zemahserî (467-538) ve Kaadî fieyzavî (-685)"nin uydurma oldugunu söylemeden bu gibi hadîsleri tefsirlerine yazmalari, ta'yîb edilmelerine sebeb olmustur.
Dördüncü grup: Büyüklere yaranmak yahut garîb hadîsleri rivayet etmekle söhret kazanmak Için hadîs uyduranlardir. Tecrid-I Sarih mütercimi Ahmed Naim Bey'in beyanina güre Giyas b. Ibrahim Isminde bir yalanci Abbasî halîfelerinden Mehdî'ntn huzuruna girerken onun güvercinle oynadigini görmüs ve hemen Peygamber (S.A.V.)'e kadar bir sened okuyarak:
«— O, deve, at ve kus yarislarindan baska yarislar için ödal yoktur.» dîye bir hadis rivayet etmis. Hadîsin sonundaki (Kus yarisindan baskasi sabittir.) cümlesinin kendi hatiri için söylendigini anlayan Mehdi derhal kuslarin bogazlanmasini emretmistir.
Besinci grup: Bir takim cerci ve dilencilerdir. Bunlar bazi sahîh hadîslerin isnadlarini ezberleyerek, bu isnadlara istedikleri uydurmalari takar; çarsi ve pazarlarda onlari okuyarak ekmek parasi çikarirlarmis. Imam Abmed b. Hanbcl (164-241) ile Yahya b, Maîn (156-233) Bagdad'da böyle bir sahneye sahid olmuslardir. Namazdan sonra cerci bir vaiz ortaya:
«— Bize Ahmed b. Hanbel ile Yahya b, Maîn haber verdi. Onlara da filân ve filân» seklinde ve Hz. Enes (R.A.) vasitasiyla Resûlüilah (S.A.V.)'e varan bir senedle söze

baslamis; ve :
«— Her kim Lâ tlâhe Illallah derse Allah bunun her kelimesinden bir 'aus halkeder ki gagasi altindan, tüyleri mercandan olur. Ilâh...» diye toplayarak tam yirmi yaprak tutan bir kissa uydurmus. Imam Ahmi-d IIe Yahya b. Maîn birbirlerine bakisarak:
«— Bunu bu adama sen mi rivayet ettin?» diye sorusmuslar. Her ikisi de:
«— Vallahi hu saate gelinceye kadar böyle bir söz isitmedim.» diyerek beklemisler. Va'z bittikten sonra Yahya b. Maîn (156-233) adama, (Buraya ;e!) diye Isaret etmis. Adam dünyalik verecek ümidiyle hemen gelmis. Yahya b. Maîn:
«— Bu hadîsi sana kim söyledi?»
«— Ahmed b. Hanbel ile Yahya b. Maîn».
«— Yahya b. Maîn benim, Ahmed b. Hanbel de bu. Fakat biz ömrümüzde Resûlüilah (S.A.V.)'in hadîsi olarak böyle bir söz isitmis degiliz. Eger mutlaka yalan uydurman lazimsa bizden baskasinin üzerinden uydur.»
«— Yahya b. Maîn sea misin?»
«— Evti. Benim.»
«— Ben çoktan beri (Yahya b. Maîn ahmaktir) diye isitir dururdum. Simdi anladim ki, dogru imis.»
«— Peki benim ahmak oldugumu nasil anladin?»
«— Sanki dünyada sizden baska Yahya b. Maîn ile Ahmed b. Hanbel yokmus gibi konusuyorsun. Ben bu adamdan baska onyedi Ahmed b. Hanbel'den hadîs yazmisimdir.» deyince Ahmed b. Hanbel utancindan eli ile yüzünü kapamis ve Yahya b. Maîn'e:
«— Aman birak gitsin» demis. Adam da alayli bir tavirla yanlarindan defolup gitmis.
Bir hadîsin mevzu' oldugu bazen onu uyduranin ikrari ile yahut ikrari yerini tutan bir seyle, bazen de râvînin veya mervînin halindeki bir karine ile, lâfzindaki rekâketle yahut hayatina ermedigi bir zâttan rivayet etmekle bilinir. Bu isi hadîs ulemâsinin en mümtaz simalari anlayabilir. Dâre Kuhiî (306-385):
«— Ey Bagdadlilar! Ben sag iken hiç bir kimse Resûlüilah (S.A.V.) efendimize yalan sö'z isnad edebilir sanmayin» diyerek bu babtaki iktidarini isbât etmistir. Ondan önce Reni' b. Huseym de:
«— Hadîsin gün gibi açik bir aydinligi vardir; ondan dolayi biz ona kabul ederiz; yine hadîsin gece karanligi gibi bir zulmeti olur; ondan dolayi da reddederiz.» demistir.

[58] Muhammed b. Abdillâh b. Nümeyr (-234) Kûfe'lidir. Künyesi Ebo Abdirrah-man'dir. Buhâri ile Müslim ondan birçok hadîsler rivayet etmislerdir. Imam Ahmed b. Hanbel (164-241) kendisine pek ziyade ta'zîmde bulunur ve (Ne adamdir o!..) dermis.
Babasi ve kendisi Kütüb-ü Sitte'nin ravilerinden olan huffaz-i hadîstendirler. Îmam Ibni Sa'd, Tabakat, C. 6, s. 394 de Nesebini söyle tesbit etmektedir. Muhammed b. Abdullah b. Ebî Hayye b. Serh b. Seleme b. Sa'd b. el-Hakem b. Selman b. Mâlik'dir. O da asli Itibariyle Hemedanlidir. Sonra ogullarindan biri hicret ederek Kufe'ye gelerek yerlesmis. Hadîs Imami ve hafiz olan Muhammed ve babasi orada yetismis ve imam Hafiz Abdullah, Kûfe'de H. 199 senesi Rebiü'l-evvel ayinda 84 yasinda irtihal eylemisdir. îmam Hafiz Muhammed'in künyesi Ebu Abdurrahman'dir. Kûfe'de yasamis. Babasindan, Imam Muttalib b. Ziyad'tan, Süfyan b. Uyeyne ve îbni Idris'ten hadîs-i serif ahzeylemis. Kendisinden de Kütüb-ü Sitte cami ve musannifi olan alti îmam ayrica Imam Baki' b. Mah-led, Ebu Yâlâ hadîs-i serif ahdetmislerdir. îmam Zehebî'nin TezkIretü'l-Huffaz, C. 2, s. 439-440 da Imam Ebu îsmaü TirmIzî'den «îmam Ahmed b. Hanbel ona çok ihtiram ettigini ve ta'zim gösterdigini nakletmistir. Yine ayni yerde îmam Mes'udû'l-Hemedanî'-nin: «Ahmed b. Hanbel'in Îbni Nümeyr (îmam Abdullah b. Muhammed) Irak'in biricik incisidir» dedigini duydum, demektedir. Imam Ali b. Hüseyin b. Cüneyd'in onun hakkinda «Kûfe'de; îlmi, Fetmi, Sünen-i Nebeviyeyi, Zühdü sahsinda toplamis olan îmam îbni Nümeyr Muhammed b. Abdullah'dan baskasini görmedim. O bununla bçraber fakrü hal ile yasardi.» dedigini yazmaktadir, llm-i Cerh ve Tâdil'in büyük Imami Ebu Hatem onun hakkinda: «O, hadîs-I serifleri"nakil hususunda sika ve huccetdir.> demistir. Imam Buharî'ye göre, H. 234 senesi Saban veya Ramazan ayinda irtihâl eylemistir. (R.H.)
Hayati Için Hazreti Hulasatü Tehzibi'l-Kemal, s. 286. îbni Sa'd, Tabakat, C. 6, s. 394 ve 413. Zehebi, Tezkiretü'l-Huffaz, C. 1, s. 327 ve C. 2, s. 439-440 a bakilabilir.

[59] Saîd b. Ubeyd: KûJe'lidir. Künyesi Ebül Hüzeyl'dir. Sahihayn'da hadîsleri vardir

[60] Ali b. Rabia: Kûfc'lidir. Künyesi Ebul Mugîra'dir. Bubârî ve Müslim'de rivayetleri vardir

[61] Ali b. Hucr cs-Sa'dî (-244): Men ez'lidir. Künyesi Ebul Hasen'dir. Sahihayo'da rivayetleri vardir.

[62] Alî b. Müstair (-289): Künyesi Ebu'I Hasen'dir. Musul taraflarinda kaadiiiîc etmistir. Neseben Kureys kabilesîndendir. îmam Â'mes ve ismail b. Ebu HaSId'den, Hisam b. Urve'den rivayeti vardir. Kendisinden de Hâlid b. Mahied, Hennad, Ubeyd b. Muliam-medu'I-Muharibî rivayetde bulunmuslardir. Hayati için, Hulasatü-TehzibI'i-Kemâl, s. 35.

[63] Muhammed b. Kays el-Esedî: Kûfe'lidIr. Künyesi Ebu Kudanie ve Ebu Nasr'dir. Buhari'de hadîsi yoktur.

[64] Anberî (-138) Bubârî ile Müslim'in râvîlerindendir.

[65] Abdurrahman b. Mehdi (136-198) Basra'li meshur bir Imamdir. Künyesi Ebu Saîd'dir. Sahîhayn râvîlerindendir.

[66] Hubeyb b. Abdurrahman: Medîne'iidir. Sahîhayn râvîierindendir. Mervan zamaninda vefat etmistir. Buhârî ile Müslim'in sahihlerinde sadece üç Hubeyb'in Isimleri geçer. Bunlar: Hubeyb b. Abdirrahman, Hubeyb b. Adiy ve Ebu Hubeyb'tir. Ebu Hubeyb, Hz., Abdullah b. Ziibeyr'In künyesidir.

[67] Hz. Ömer (R.A.)'m torunudur. Sahîhayn râvîlerindendir.

[68] Ali b. Hafs: Medine'lidir. Künyesi EbuI-Hasen'dIr. Yalniz Müslim'de rivayeti vardir

[69] Yahya b. Yahya (-212): Kûfelidir. Künyesi Ebu ZekeriyyaMir. Sahîhayn râ vîlerindendir.

[70] Hüseyin b. Besîr (104-183): Künyesi Ebu Miiaviye'dtr. Aslen Belh'lidir. Büyü' bir zat oldugu ittifakîdir. Yalniz tedlis yaparmis.

[71] Süleyman et-Tcymî (-143): Basra'lidir. Künyesi Ebû Mutemir'dir. Sahînaya râvîlerindendir

[72] Ismi Abdurrahman'dir. Tabiînin büyüklerindendir. Kûfe'li olup, sonradan Basra'ya yerlesmistir

[73] Benî Ümeyye'nIn azadlilanndandir. Misirlidir. Yalniz Müslim'de rivayeti vardir.

[74] Ismi Abdullah, künyesi Ebû Muhammed'dir, Basra'li büyük bir imamdir

[75] Meshur muhaddis Ahduirahman b. Mehdî.

[76] Süfyan-i Seviî.

[77] Ismi Amr b. AbdUlfih'dir. Kûfe'li olup tabiînin büyüklerindendir.

[78] Ismi Avf b. Mâlik'tir. Kûfe'li meshur bir tabiîdir. Babasi sahâbîdir

[79] Abdullah h. Mes'ud (R.A.)'dir. Künyesi Ebu AbdIrrabro^n'dir. Büyük bir sahâbidir.

[80] Künyesi Ebu Hafs'ttr. Basra'lidir. Sahîhayn lâvîierindendir. Vefati (-190) dir.

[81] Künyesi Ebu Muhammed'tir. Müslim'de yalniz bu hadîsi vardir.

[82] Bii sözün mânâs*: Münkcr hadîs rivayet etme: demektir.

[83] Künyesi Ebu liafs veya Ebu AbdUIâlidir. Imam Safiî (150-204)'nin fikihdaki meshur kitabini bu zat nakletmistir. Buhârî'de hadîsi yoktur.

[84] Yunus l>. Yczîd'dir. Künyesi Ebu Yezîd'dir. Hz. Miiâviye'nin azadlm olup Mc-dîne'IidIr. Sahîhayn'da rivayetler vardir. 159 tariflinde Misir'da vefat etmistir.

[85] îbiii Stlinbl*z-ZuhrI Mufaammed b. Müslim b. Ubeydülnh : Meshur bir imam ve boyük bîr tabiîdir. Metline'! idir. $nm'da oturmus ve ondan fazia sahâbc-I kirama erismistir. Eksen rivayetleri tabii ildendir. ltm-ü fazlina cfziir pek çok rivayetler Vardir. 124 tarihinde vefat etmistir.

[86] Meshur yedi fakihin biridir. Büyük dedesi Hz. Abdullah b. Mes'ud'dur. Sahl-haynda hadîsleri vardir. 9S tarihinde vefat etmistir.

[87] Bu hadîsi Hz. Hafs, biri mürsel digeri muttasil olmak üzere iki tarîk ile rivayet etmistir. Ebu Dâvf;d dahî «Süöen»inde onu mürsel ve muttasil olarak rivayet eder. BIr ha^ dîs böyle hem mürse! hem de muttasil olarak rivayet edilirse; ftikaha Usui-Ü fikih ulemâsi ve birçok badis imamlarina göre onunla muttasil diye amel edilir. Sahih olan da budur. Ekseriyetin onu mürsel rivayet etmesi zarar vermez; çünkü muttasil rivayet eden râvî de mevsuktur. Mevsukun ziyadesi ise makbuldür.
«Her isittigini söylemeli bir insana yalan namina kâfidir.» cümlesinden murad: zecirdir. Yani her isittigini söylemek yasaktir. Zîrâ insan âdeti veçhile dogruyu da yalani da isitir. Her isittigini söyleyince, vaki' olmayan bazi seyleri haber verdigi için yalan söylemis olur. Ehl-i hakkin mezhebine göre yalan ; bir seyin hakikatinin hilafini haber vermek demekti. Yalan söylemekte kasid da sart degildir. Kasid, onun günah olmasi için sarttir.
«Her isittigim söyleyip dururken o ebediyyen imam da o'.imaz.» ifadesinden maksad; hadîs imami olamamasidir. Zira her isittigini söyleyince rivüyt'Inde hatasi çok olur. Hadîs tenkidçileri onun hatasini bulurlar. Böylelikle ona itimad kalmaz. Hadîsini kimse dinlemez olur. Imamlik mertebesinden düser.
Hadîsin son rivâyetindeki fitne meselesine gelince : Sahîb-i Bubâri'de Hz. Ali (R.A.)'-dan su eser rivayet olunmustur:
«tasanlara bildikleri seyleri rivayet edin! Yoksa siz Allah ve Resulünün yalanci çikarilmasini mi Istiyorsunuz?» BIr rivayette de:
«Halkin kabul ermedigi seyleri birakin.» cümlesi de vardir.
Bu sözden murad: Halkin anlayabildigi seyleri rivayet etlin; anlayamadiklarini yânî mütesâbihleri rivayet etmeyin, demektir. Bu da haik arasinda mütesâbih yânî mânâsi an-Jasilmayan hadîslerin rivayet edilmemesi gerektigine delildir. Her hadîsin mutlaka halka duyurulmasi vacib degildir. Gerçi bazi ulemâ duyurulmasi icâb etS-gInI soylemislerse de dogni degildir. Çünkü bundan fayda yerine zarar gelir.
Bnhârfnin rivayet ettigi bir eserde Eba Hüreyre (R.A.) sunlari söylemistir:
«_ Kesûlüllali (S.A.V.)' den iki kap dolusu hadîs belledim. Bunlarin birini (halka) yaydim, ötekine gelince; sayed onu yaymis olsam su girtlak kesilirdi.»
Ulemânin beyanina göre Hz. Ebu Hüreyre birinci kapla halka rivayetinde mahzur görülmeyen hadîsleri; ikinci'kapla da zâlim hükümdarlara ve onlarin zeminine dair hadîsleri kasdetmistir.

[88] Künyesi Ebu Abdurrataman'dir. Hz. ömerüTmü'l-Hattab (R.A.) ogullarinin âzad-lisidir. Basra taraflarindan olup Mekke'ye yerlesmisti. Sahibayn râvîlerindendir. Vefat tarihi 213 dür.

[89] Künyesi Ebu Yahya'dir. Misir'lidir. Sabîhayn râvîlerindendir, 100 tarihinde dogmus, 166 da vefat etmistir.

[90] Hurneyd b. Hâni' Misir'lidir.

[91] Misir'hdir. Müslim'de yalniz bu hadîsi vardir. Bubârî'de hadîsi yoktur. Vakia Müslim baska Müslim b. Yesar'dan daha bahsetmisse de bunu Hafiz Residüddin hatâh bulmus ve:
«tsittîginie göre Sahîhayn ricali arasinda kendisinden yalniz Müslim'in rivayet ettigi bu Müslim'den baska ismi Müslim b. Yesar olan rim yoktur.» demistir.

[92] Ismi Abdim-aboian b. $ureyb b. Uöeydillâhdir. Iskenderiye'n âbîd ve fâzil bir zâttir. 167 târihinde vefat etmisur.

[93] Ebû Saîd el-Esecc: Abdullah b. Saîd b. Husayn cl-Kindî, Kûfelidir. Zamaninin imami ve Müslim'in seyhidir. Banârî'de de hadîsleri vardir.

[94] el-Müseyyeb b. Râfi': Künyesi Ebu'1-AIâ' olan bu zât Kûfe'Iidir. Kaadî Iyaz (476-544) m beyanina göre ismi bilittifak el-Müseyyeb okunur. SaîdüTmü'l-Müseyyeb'de ise ihtilâf vardir. Onun ismini el-Müseyyib okuyanlar da vardir. Ebû Saîd 105 târihinde vefat etmistir.

[95] Abede'yi: Abde ve Abd seklinde okuyanlar da olmustur

[96] Bu Abdullah'dan murad: Cennetle müjdelenen ashab-i kiramdan Ebu Abdir-rahman Abdullah ibni Mes'ud (R.A.) hazretleridir. Kendileri Küfe kadisi olup müslüman-Iigi ilk kabul edenlerdendir. Bedir, Umid, Hendek gibi birçok gazalara istirak etmistir. Medine'de 32 tarihinde vefat etmistir.

[97] Nisabur'ludur. 245 tarihinde vefat etmistir

[98] Ebu Bekr Abdurrezzâk b. Hemmam: (126-211) San'â'li olup âzadlilardandir

[99] Ebu Urve Ma'mer b. Râsid: (-153) Basra'lidir. Yemen'de yasamistir.

[100] Ebu Mohammed Abdullah b. Tâvûs b. Keysân: (-132) Salih ve âbid bir bir zâttir.

[101] Künyesi Ebû Muhammed'dir. Babasindan önce müslüman oldugu söylenir. Ba basiyia aralarinda 11-12 yas fark vardir. Mekke'Ii iken Sam'a, oradan Misir'a gitmistir. 92 yasinda iken 65 veya 68 târihinde vefat etmistir.

[102] Nevevî (631-676) nIn beyanina göre seytanlar insanlari aldatmak için Kur'an diye bir seyler okuyacaklardir. Okuduklari seyler hakikatte Kur'an degildir.

[103] Ebu Abdfflâh Muhammed b. Abbâd: (-234) aslen Mekke'lI olup Bagdad'da yasamistir. Buhâride yalniz bir hadîsi vardir.

[104] Ebo Osman Saîd b. Amr el-Es'asî: Kûfe'lidir. Müslim'in râvîlerindendir

[105] Ebu Muharomed Süfyâo b. Uyeyne; (107-198) Mekke'de yasamis; ve orada vefat etmistir. Aslen Kûfe'lidir. Âlim, fâzil bir muhaddistir. Yetmis defa haccetmis; son hac-cinda Müzdelife'ye geldiginde kardesi oglu Haseo b. tmran'a :
«Bu yere 70 defa geldim. Her gelisimde:
— Ya Rabbî Bu gelisimi son yapma, derim. Artik bu çok oldu; utaniyorum.» demis; ve o sene bu dilegini yapmamis. Hacdan dönüsde vefat etmistir.

[106] Mekke'lidir. Buhârî ile Müslim'de birer hadîsi vardir.

[107] Künyesi Ebu Eyyub'tur

[108] Ibni Abbas diye meshurdur. Peygamber efendimizin amcazâdesidir. Annesi Üm-mül-Fadil Lübabe'dir ki, Hz. Hatice'den sonra Islâmiyete ilk giren kadindir. Bu cihetle Resûli Ekrem, Ümmül Fazl'i ziyaret ederdi (Aynî, C. 8, s. 439).
Hicretten birkaç sene evvel, müslümanlar müsrikler tarafindan siddetle takip olundugu sirada, Mekke'de dogmustur. Abdullah îbni Abbas, çok zeki, metîn seciyeli, ince ve yüksek düsünüslü bir zat idi. Peygamberimiz onu çok severdi. Küçük yastan itibaren Peygamberimizin büyük teveccüh ve iltifatlarina mazhar olmustu. Dinde yüksek bir âlim olmasi için Peygamberimiz ona dua etmisti. (Üsd ül gabe).
Resûli Ekrem'in vefatinda îbni Abbas, ancak 13 yasinda bir gençti. Hz. Ebubekir ve Hz. Ömer devirlerinde daima ashabin ileri gelenleri ile temas etmis, bilhassa Hz. Ömer'in sohbetinden, ilim ve irfanindan çok istifade etmis, ekâbiri ashabin teiâkki ettikleri ulum ve maarifi tahsil eylemisti. Hz. Ömer onu çnk sever ve takdir eder, onun bu yüksek kabiliyetini görerek ilmî ve siyasî sahada onu büyük bir zât olarak yetistirmeye çalisirdi. Bu sayede Ibni Âbbas daha genç yasta iken temayüz etmisti. (Isabe)
Hz. Osman devrinde Afrika seferine istirak etmis, Islâm ordusu namina elçilik yapmis, Afrika'da hükümdarlik eden Gercis ile görüsmüs, zekâ ve irfani Gercis ile adamla-rini hayrete düsürmüstü. Hicretin 35 Inci senesinde Hz. Osman onu Hacc emirligine tayin etmis, bu mühim vazifeyi kemali muvaffakiyetle basarmistir.
lbr.I Abbas, Kur'an hakkindaki bu malûmatini kemali semahatle herkese ögretmekten büyük zevk alirdi. Herkes istedigini ona sorar, Ibni Abbas'dan tatmin edici cevap alir-di. Muhakkak ki, Ibni Abbas Kiir'an-i Kerîm'in nesrine çalisanlarin en ileri gelenlerinden biri IdI. Bilhassa Ibni Abbas, Kur'an'i anlamak hususunda Ihtilâf oimamasina dikkat ederdi. Hz. Ömer devrinde her tarafa hafizlar gönderilerek Kur'an'm sûreleri haika ezberle-tildîgi devirde Ibni Abbas küçük bir kiraat ihtilâfi görse hemer. o ihtilâfin kaldirilmasina büyük ehemmiyet verirdi.
Abduliah Bin Abbas, hadîs ilminde de çok derin vukuf sahibi idi. Rivayet ettigi hadîsler 2660 a varir. Bunlarin 75 i muttefakun aleyhtir, yani îr.nmi Buhârî ile Müslim ta-rafindan nakl olunmustur. Buhârî, 18 Hadîsi nakl ite infirad eder. Müslim de 49 unu nakl ile infirad etmektedir, ibni Abbas, bu hadîslerin hepsini dogrudan dogruya Resûl-i Ekrem'den isitmek suretiyle teiâkki etmis olmayip, birçokla- iîîi diger sahabeden tedkik ve taharri ile rivayet etmistir. Çünkü Resûl-i Ekrem'in irtihaii zamaninda Ibni Abbas ancak 13, 14 yaslarinda idi. Bu vasi malûmati kendi sa'y ve ga> reliyle elde etmisti. Bütün eshap ile düsüb kalkmis, Peygamberimizin bütün sözlerini, fiillerini toplamaya çalismistir. Resûl-i Ekrem'in kâtiplerinden Hz. Zcyid bile onun bu husustaki yüksek vukufunu teslim etmisti. Bir meselede Ibni Abbas, Zeyd'i irsat! etmisti. (Müsncdi, Ibni Hanbel, C. 1, s. 226)
Esbabi Kiram Resûli Ekrem efendimizin akvâl ve efalini tahkik hususunda ihtilâfa düsdükleri takdirde Ibni Abbas'a müracaat eder, onu dinlerdi. Çünkü Ibni Abbas her ri-vayeti inceden inceye tetkik ederdi. Tevsik edemedigi Hadîsi rivayet etmezdi.
Tedris halkasi çok genisti, ilim ve irfan müstaklari her taraftan gelir, onun ilminden istifade ederlerdi. Onun dersinde her ilim okunurdu. Tefsir, Hadis, Fikih gibi dinî ilimlerden baska lisan, siir, edebiyat, tahrir, ensab bahis mevzuu edilir, bütün bu fenlerde Ibni Abbas yedttûla sahibi oldugunu gösterirdi. (Müstedrek, C. 3, s. 538).
Diger taraftan namazdan sonra irâd ettigi hutbelerde ümmetin talim ve terbiyesine çok ehemmiyet verirdi. Ikindiden sonra baslayan bu hutbeler bazan geç vakitlere kadar, yildizlar çikmis oldugu halde devam ederdi. Seferde, hazarda tedris ve hitabetlerle halki sözleri ile islâhdan geri kalmazdi. Bilhassa Mekke'ye gittigi zaman dünyanin her tarafm dan gelenler onu ziyaret edip, onun derslerini ve hutbelerini dînlerlerdi. Seyahatlerinde Arapça bilmeyen müslümanlara vaizlar irâd ederken tercümanlardan istifade ederdi (Sahih-i Buhari).
Bu sayede yetisen tilmizlerin sayisi hadsiz hesapsizdir. Tefsir, Hadîs, Fikih ilimlerinde en yüksek derecelere varan âlimlerin hemen hepsi tbni Abbas'tan feyi2 almislardir. Teîi-zibüt Tehzib'de Ibni Abbas'tan feyiz alan âlimlerin isimleri yazilmisti ki, sahifeîer doldurmaktadir.
Ibni Abbas'm fetvalari fikih Ilminin en kuvvetli temelterindendir. Bunlar mühim bir mecmua teskil ediyordu. Bunlar Halife Memun zamaninda toplatilmis ve yirmi cilt teskil etmisti (llâm-Ül-MuvakkIin, C. 10, s. 13).
Mekke fukahasmin bülün istinadgâhi Ibni Abbas'dir. Orada yetisen bütün fukahanin silsilesi ya dogrudan dogruya, yahut bilvasita Ibni Abbas'a dayanir. Ibni Abbas tam bir müetehitti. Hz. Ali'nin bile yanildigi bazi noktalar olurdu da, Ibni Abbas onu irsad ederdi. Mürtedlerin ateste yakilmalari hakkindaki Hz. Ali'nin emrini Ibni Abbas kabul etmemis, yakmak ancak Zati Kibriyaya mahsus oldugunu Ileri sürerek mürtedlerin yalniz katlo-lunmakla iktifa edilmek lâzim geldigini söylemis ve noktayi nazarini Hz. Ali'ye kabul ettirmisti.
Ibni Abbas kudretli bir hatip îdi. Sözü son derece tatli söyler, Sami'lerin bütün dikkatini sözleri üzerine çekerdi. Hacc mevsiminde Nur sûresini öyle güzel tefsir etmisti ki, bülün dinleyenler vecd-ü istigrak içinde kalmislardi. (Isabe).
Ibni Abbas, zamaninda âdeta bir mühit-ül maarifi Idi. Bütün muasirlari onun fazlü kemalini takdir ederlerdi (Istîab, C. 1, s. 381).
Ibni Abbas içtihad melekesini inkisaf ettirmek hususunda Hz. Ömer'in büyük himmeti olmustur. Bu kadar yüksek vukuf ve kudrete sahip olan Ibni Abbas o derecede tevazu içinde yasardi. Zeyd Bin Sabit gibi yüksek bir sahabi bile onun maiyetinde bulunmakla iftihar ederdi. Çünkü Ibni Abbas ilim itibariyle bu yüksek mertebeyi haiz olduktan baska Resûli Ekrem'in amca zadesi olmak dolayisiyle de ayrica bir seref ve hürmete haizdi.
Ibni Abbas çok zamanlar Hz. Peygamberin hizmetinde bulunmakla serefyap olmustu. ümm-Ül Mü'minin Hz. Meymûne, Ibni Abbas'in teyzesi olmakla sik sik onu ziyaret eder, Resûli Ekrem'i orada görür, onunla birlikte namaz kilar, iltifat ve dualarina mazhar olurdu, îbni Abbas bütün ümmehati mü'mine karsi hürmetkar ve onlarin teveccühlerine mazhar idî.

[109] Biz bu makamda:
«Her boyayi boyamaga basladi» tâbirini kullaniriz

[110] Heyhaat: uzak oldu, demektir. Bir seyin vukuunu uzak görerek ondan ümidi kesmek hususunda kullanilir. Burada mânâ: istikametiniz pek uzak yahud : sizin hadîsinize itimadimiz pek uzak bir sey demektir. Heyhaat kelimesi muhtelif sekillerde okunur.

[111] Basra'hdir. Imam Müslim ve Nesaî kendisinden hadis-i serif tahric etmislerdir. Bak. Imam Zehebî, Mizanû'l-l'tidal, C. 2, s. 214. No. 3489.

[112] Ismi Abdüluieliktir

[113] Rabâh b. EM Ms'nrf, Mefake'lidir.

[114] Ebu Abdillâh Kays b. Sa'd el-Habesi: Nâfi' b. Alkame'nin azadlisidir. 119 târihinde vefat etmi-tir.

[115] EMn-Haccâc Miicâbid b. Cebr: (21-103) Mekke'li olup Abdullah b. Sâib'in azadlisidir. 83 yasinda iken Mekke'de secde halinde vefat etmistir. Tabiînin

büyüklerindendir,

[116] Ebu Süleyman Dâvûd b, Amr; Bagdad'hdir. 228 de Bagdad'da vefat etmistir.

[117] Nâfi' b. Ömer b. AbdiJlâh : Mekke'lidir. 169 târihinde vefat etmistir.

[118] Ebû Bekr Abdullah b, Ubeyduüah: Ibni Zübcyr'in müezzin ve kadisidir. 117 târihinde vefat etmistir.

[119] Ulema kelimeleri üzerinde ihtilâf etmislerdir. Bazilarina göre bu kelimelerin mazbut rivayeti noktali (ha) ile olup gizlemek mânâsina gelirler. Nitekim tercememiz de buna göre yapilmistir. Diger bazilarina göre ise noktasiz (ha) üedirler. En takdirde : Kisaltmak, kismak, israr etmek, bir seyi sayip dökmek mânâlarina gdîrler. Gizlemekle kisuHmak mânâlari bu hadîsde hemen hemen birbirinin aynidir. Yânî bana yazacagi hadîsleri kisadan kessin; çok'yazmasin: elemek olur. Sayip dökmek aiâ-nâsina ahnirsa hadîsden murad sudur :

«Ibni Abbâs (R A.) bildik^rîni bana sayip döksün. Ben de ondan nîdiklarimi tamamîle sayip döker; anlatinin.» Kaadî lyaz (476-544) m kavli iudur. Fakat bu kavle i'tiraz edenler olmustur. Ibni Salâh (577-643) diyor ki:

«Mezkûr kelimeler noktali (ha) ile okunur. Mânâ da saiiur:

— Ibni Abbâs (R.A.) fitnecilerin dillerine doladiklari seyleri gizlesin; yalan yazmasin!» Çünkü yazsa fitne çikar; dedikodu çogalirdi. Bunlari ögrenmek tbni Ebî Miileyke'ye pek de lâzim degildi. Nevevî (631-676) bu kavli ihtiyar etmistir.

«Meger ki sapmis ola!..» sözünden murâd sudur: Bu hükmü ancak sapiklar verebilir; Hz. AH veremez. Ancak onun da saptigi bilinirse o baska! Halbuki Ali (R.A.) in sapmadigi malumdur. O halde bu hükmü o vermemistir.

[120] Ebu Osman Amr b. Muhammed : Bagdad'lidir. Sahîhsyn râvîlerindendir. 232 tarihinde Bagdad'da vefat etmistir.

[121] Ebu Muhammed Hasen b. Alî: (-242) Mekke'de yasamis ve orada vefat etmistir.

[122] Azadhlardan olup Kûfe'lIdir.

[123] Ebu Muhammed Abdullah b. tdris b. Yezîd (115-192.) Kûfe'lIdir. îlmü Fazileti ibâdet, takva ve kemali söz götürmeyen ve bilittifak imam sayilan büyük bir pattir. Vefati aninda basi ucunda aglayan kizma: «Kizim aglama, ben bn evde Kur'an'i dört bin defa hatmetdim.» dedigi rivayet olunur.

[124] Bu sözden maksad : RafIzîlerle Siilerin Hz. Alî (R.A.)'dan rivayet ediicn hadîs ve ilme yaptiklari ihanettir. Filhakika bu müfsidler, Hz. Alî (R.A.)'dan gelen sahîh haberlere kendi yalan ve iftiralarim katarak onlari taninmaz hâle getirmisler; bu sebeple de lâ'neti hak etmislerdir. Yoksa bîr müslumana kolay kolay lanette bulunmak caiz degildir.

[125] Bisr-i Hâfî'nin kiz kardesi ogludur. 250 târihinden sonra vefat etmistir.

[126] Kûfe'lidir. Muhakkikin ulemaya göre ismi künyesinden ibarettir. Maamafih ismi hakkinda ihtilâflar vardir. Oglu Ibrahim'den rivayet edildigine göre, babasi kendisine:

«Oglum, sakin bu evde Allah'a isyan etme! Çünkü ben burada on iki bin defa Kur'an*i hatmettim.» demistir. Vefati âninda basi ucunda aglavan kizina dahî:

«Kizcagizim aglama! Ben bu evde yirmi dört bin defa Kur'ao'i hatmettim. Yine de Allah beni azâb eder diye mi korkuyorsun? dedigi rivayet olunur. 193 de vefat etmistir

[127] Diger bir zabta göre: «Sözü tasdik edilen yoktu.»

Bu babin hulâsasi sudur: Meçhul rîivînin rivayeti kabul edilmez. Hadîs rivayetinde ihtiyat lâzimdir. Ehil olmayanlardan hadîs alinmaz. Zaif râvîlerin hadîsini rivayet etmemelidir.

[128] Kûfe'lidir. Âzadli kölelerdendir. 221 talibinde Kûfc'de vefat etmistir.

[129] Ebû Ismail Hammâd b. Zeyd : (98-179) Basra'h âlim bir zattir. Saîd b. Zeyd'in kardesidir. A'mâ oldugu için rivayet ettigi bütün hadîsleri ezberlemis.

[130] Ebû Abiîülâh Hisâm b. Hassan: Ibni Sîrîn Ile Hasan Basri ve baskalarindan hadîs rivayet etmistir. Vefat târihi 147 dir.

[131] Ebu Bekir Muhammed b, Sîrin'dir. Azadli kölelerden ve tabiînin büyükler indendir. Hz. Osman (R.A.) zamaninda dünyaya gelmis; ve otuz kadar sahabeye erismistir. 110 târihinde Hasan Basrî'deii yüz gün sonra vefat etmistir.

[132] Fudayl b. !yâz: Semerkand'da dogmus; hadislerini Kûfe'de yazmis; ve Mekke'ye hicret ederek orada 187 târihinde vefat etmistir. Kabri meshur ziyaretgâhtir.

[133] Nevevî (631-676) bu zâtin Hasan b. Rabî' oldugunu söylüyor

[134] Imam Malik söyle dermis:

«Bu Üim dindir; binaenaleyh dininizi kimden aldiginiza dikkat edin! Vallahi ben su direklerin yaninda, Resûiüllah (S.A.V.) söyle buyurdu, diyen yetmis kisiye yetistim. Fakat onlarda» hiçbir sey almadim. Halbuki bu zevatin her biri kendisine beytülmat güvenilecek kadar emin insanlardi. Onlardan hadîs almayisinim sebebi, hadis ilmine ehil olmamalaridir.»

H2. Mâiifc'e göre dört sinif insandan ilim alinmaz. Bunlar: «

1- Sefihler,

2- Heva ve hevesine tâbi1 olup baskalarini da buna davet edenler.

3- Hadîs uydurdugu bilinmese bile halk arasinda yalan söyleyenler.

4- Rivayet ettigi hadîsi bilmeyen seyhlerdir. Böyleler! sulehâdan bile olsalar onlardan yine hadis alinmaz.»

Su'be'ye;

«Kimin hadîsi terk edilir?» diye sormuslar.

«Bir kimse mâruf râvîlerden meshurlarin bilmedigi seyleri çok rivayette bulunursa hadîsi terk edilir; hadîs sebebiyle itham olunursa hadîsi terkedilir; çok yanilirsa hadîsi terk edilir; hilittifak hatâ olan bir hadîsi rivayette bulunursa hadîsi terk edilir. Bunlardan baska ise o kimseden rivayet et!» cevabini vermis.

(Bakiniz : «Suyutî, ts'âfü'I-Mübetta bi Ricali-] Muvatta. s. 2-4. [Muvattal-Imam Mâlik ve ScrEiuhu Ten\irû'l-Havaf& 1951/1370 Mustafa el'Babî Tabi'mn sonunda.]

[135] Aslen Herat'h olup Bagdad'a yerlesmistir. Vefat târihi 227 dir.

[136] Küfelidir. Âsim-i Ahvel, Muhammed b. es-Sabbâh gibi zevattan hadîs rivayet etmistir. Sah-hayn râvîkrindendir. 174 tarihinde vefat etmistir.

[137] Ebu Abdirrahmaa Âsim b. Süleyman; Basra'hdir. Vefat tarihi 141 veya 142 dir.

[138] Bu gösteriyor ki, o devirde mürsel hadîs kabul edîlirmis.

[139] Ishak b. Ryhuye diye meshurdur. Aslen Mervez'Ü olup Nisabur'a yerlesmisti. fi '.tnum \e hadîsde hüfizidir. Vefat tarihi 238 dir.

[140] Isâ b. Yûnus: Kûfe'iidir. SE.m'a yerlesmis ve 191 tarihinde crada vefat etmistir.

[141] E\zâî, Abdurrshmiin be Amr: Saia'h büyük tir âlimdir. Bir zaman Dimesk'te Vliihîs; scnrs Bevrut's vcile^mh ve cracîa 157 tarihinde vefat etmistir. Zamaninda Sam'-li'Unn rr.Vib&iE ipildii idi. Zühd-û takvasi, fit ih ve hadîsdeki dirayeti, fasâhati, ibâdeti ve uk-mrya hLir'-.tft diHue dttun cSmustur. Yetmis bin meseleye fetva verdigi rivayet olunur. Kf;.S u.t/.ndtn <;iraadigi h^Ice Yahya b. Ebî Kesîr, Zübrî ve Katâde gibi kibar-i tâViîn 'C

[142] Dûtimî, Ebu MuhsiiHsed Abdullah b. Abdirrahroan (181-255): Meshur Miisncd sahibidir Zamaninin hafizi idî. Bellcyis ve fazilet hususunda ona yaklasan azdir. Ebu Hâ-iim (195-277):
«Dârimî zamaninin imamidir.» dermis. Ebu Hâmid Saraki:
«Horasan hadîs imamlarindan ancak bes zât ;ikanmstir. Bunlar: 1— Muhammed b. Yr.hya, 2— Muhammed b. Ismail, 3— Abdullah b. Abrîirrabman, 4— Müslim b. e!-Haccâc ve 5— Ibrahim b. Ebî Tâlib'dir.» demistir

[143] Mervân b. Muhammed ed-Demeskî ct-Tatan (147-210): Künyesi Ebu Bekr'dir. Ebu Hafs dahi denilir, beyaz elbise satarmis. Misir ve Sam'da beyaz elbise satanlara Ta-tarî derler

[144] Ebii Muhammed Saîd b. Abdilâzîz: Dimesk'lidir. Buhârî'de hadîsi yoktur.

[145] Ebu Amr Nasr b. Aiî el-Cehdamî: Basra'Ii âlin- fâzil bir zâttir. Halife el-Müstaîm Biilâh kendisini Basra'ya kaadi ta'yin etmek Istemis. Bu münasebetle Basra valisi tarafindan çagirildigi vakit, istihare yapmak için biraz müsaade istemis ve; evine dönerek iki rekât namaz kildiktan sonra:
«Ya Rabb! Eger senin indinde bir hayrim varsa beni kendine kahzeyle!» diye duâ ederek uykuya "atmis. Uyandirmak istenildigi zaman vefat ettigini görmüsler. Vefat târihi 250 dir.

[146] Abdülmelik b. Kürayb (122-216): Basra'h olup lügat imamlarinin büyüklerin-dendir:
«16000 îîrcûze (kasîde) bilirim» dedigi rivayet olunur

[147] Abdurrahman b. EbiY-Zinârf: Meshur fakih Ebu'z-Zinâd'm ogludur. Kaasim ve Ebu'I-Kaasim adlarinda Iki kardesi vardir. Üçü de babalarindan hadîs rivayet etmislerdir. (147) Eba'z-Zinad: Ebu Abdirrahroan Abdullah b. Zekvân: Medine'nin fakîh ve âlimidir.
Zinâd: çakmak takimi mânâsina gelir. Bu tâbir ekseriya düsüklügü ifâde için kullanilir. Ibni Zekvân mezkûr lâkaptan hoslanmadigi halde onunla meshur olmustur. Sevrî (97-161), Ebu'z-ZInâd hakkinda;
«Hadîsde emîrül-mü'minîndir.» dermis.
Buhârî (194-256) :
«Ebû Hiireyre'nin en sahîh isnadi: Ebu'z-Zinâd'in A'rac'dan, oaun da Ebu Hüreyre'-deo rivayetidir.» diyor. Ebu'z-Zinâd 131 târihinde vefat etmistir.

[148] Ebu Abdillâh Mubamnied b. Yahya (-243): Mekke'de yasamistir,

[149] Ebu Bekr Muhammed b. Hallâd : Benî Bâhile kabilesinden olup Basra'hdir.

[150] Ebû Seleme Mis'ar b. Kedâm (yahiid Kidaui) (-155): Kûfc'iidir. îlmi, hifzi ve büyüklügü ulema tarafindan ittifakla kabul edilen bir zâttir.

[151] Ebii îshâk Sa'd b. îbrâbîm: Hz. Abdurrahman b. Avf (R.A.) m torunudur, tabiînin büyüklerinden ve fukahasmdandir. Vefati 126 veya 127 tarihindedir.

[152] 262 târihinde vefat etmistir.

[153] Abdan, bu zâtin lâkabidir. Ismi Abdullah b, Osman, künyesi Ebu Abdirrahmân1-dir. Azadli kölelerdendir. Aslen Basra1!) olup McrvezMe yasamistir. Buhârî'nin beyanina göre 221 veya 222 târihinde 76 yasinda vefat etmistir.

[154] Ebu Abdirrahman Abdullah b. el-Mubârek (118-181): Mervez'lidir. Azadli kölelerden olup, her türlü fazilet ve kemâlâti kendinde toplamis büyük bir âiimdir. Tabiînin birçoklarindan hadîs rivayet etmistir. Kendisinden zamaninin büyük ulemasi Ile imamlarindan Süfyan-i Sevrî ve Fudayl b. Iyâz gibi zevat rivayetle bulunmuslardir. Eserleri meshurdur. Bir gazadan dönerken Irak'da vefat etmistir

[155] Bu zâtin ismi bazi esas nüshalarda el-Abhâs b. Rizme diye zikredilmistir. Ne-vevî (631-676), IbnI Rizme olsun, tbni Ebi Rizme olsun, ikisini de müskil saymakta ve gerek Biibârî'nIn, gerekse diger birçok rical ulemasinin böyle bir isimden bahsetmediklerini kaydetmektedir. Bu bâbta onlarin zikrettikleri Isim, Abdiilazîz b. Rizme'dir; ve 206 târihinde vefat etmistir.

[156] Bu sözün mânâsi sudur:
«Eger hadîs, sahih isnâdla uakledilirse; biz onu kabul ederiz. Aksi takdirde o hadîs kabul edilmez.»
Burada hadis hayvana benzetilmistir. Ayaklan olmayan hayvan nasil yerinden kalka-mazsa, isnadi olmayn hadîs de kivamini bulamaz.

[157] Bu muhavere, hadîsin ancak sahih isnadla kabul edilebilecegini göstermektedir. Söyle ki; Haccâc b. Dînar, tebe-i tâbiîndendir. Su haiâe Peygamber (S.A.V.) ile aralarinda en az bir tabiî Ile bir sahâbî bulunmak îcâbeder. Bundan dolayidir ki, Ifanü'l Mübarek onun bu hadisini kabul etmemis; ve güzel bir istiare yaparak:
«Aralarinda asilmaz çöller var.» demistir. Bununla hadîsdekt inkitâi göstermek istemistir.
«Sadaka hususunda ihtilâf yoktur» sözünden murâd : Bu hadîsden hüccet olmaz, ama vefat eden ebeveynin için sadaka verebilirsin. Çünkü ölmüsler için sadaka vermek ulemânin ittifaki Ile caizdir. Sadakanin sevabi onlara ulesir; demektir.
Imam Nevevî (631-676):
«Dogrusu da budur.» diyor. Safiîlerden Ebu'l Hasen Mârûdî (382-450) «El-Hâvî» adli eserinde, bazi kelâm âlimlerinden naklen ölüye hiçbir sevabin ulasmadigini soylemisse de îmam Nevevî bunu siddetle reddederek :
«Bu mezhep katt surette bâtil, kitâb, sünnet ve icma-i ümmete muhalif açik bir hatâdir. Binaenaleyh ona i'timâd edilemez...» dedikten sonra sözüne söyle devam etmistir :
«Namazla omca gelince: Safiî ile cumhur'u ulemaya göre bunlarin sevabi Ölüye ulasmaz. Meger ki; Ölen kimsenin oruç borcu olup da ocun nâmina velîsi yahud velîsinin

izin verdigi birisi ödemi olsun. Bu meselede Imam Safiî'nin iki kavli vardir ki, meshur olanina göre bu caiz degildir. Safiî'den sonra gelen mudakkik; SâHiyye ulemasina göre ise caizdir.
Kur'an okumanin sevabi dahî Safiî'nin meshur kavline göre meyyite ulasmaz. .rAfiî'-nin bazi ashabina göre ulasir...»
Nevcvî'nin bu izahatinda sevab Ile ibâdet birbirine karistirilmis gibi görünüyor. Bu ciheti ayirmak îcâbeder, Zîra ölen bîr kimseye sevab bagislamak baska, onun namina ibâdet borcunu ödemek yine baskadir. Burada mevzu-u bahis olan sevab bagislamaktir. Cum-hur-u ulemaya ve Safiî'lerin muhakkîklarma göre bu caizdir; ve bagislanan sevab hangi ibâdete âid olursa olsun meyyite ulasir. Bu hususta Hanelilerden «El-Hidâye» sahibi söyle demektedir:
«Esasen eb!-i sÜBîiet ve'I-cemaate göre insan kendi ameli olan namaz, sadaka, oruç yahud baska bir ibâdetin sevabim baskasina bagislayabilir...»
Fakat meyyit namina onun kalmis ibâdetini yapmak böyle ittifaki bir mesele degildir. Hanefîlerle diger birçok ulemaya göre namaz ve oruç gibi sirf bedenî ibâdetlerde ni-yabet caiz degildir. Yani onlari meyyit nâmina baskasi edâ veya kaza edemez. Yalniz tabiînin büyüklerinden Atâ b, Ebî Rebah (35-115) ile hadîs imamlarindan Jshak b. Râhuye (168-238)'nin meyyit namina onun kalan namazlarinin baskasi tarafindan kilinabilecegine kail olduklari rivayet edilir. Safiî'lerden bazilari bu kavli ihtiyar etmis; bazilari da her farz namaz için bir müd (ölçek) zahire verilmesini muvafik bulmuslardir. Ancak bu kaviller zaif sayilmislardir.

[158] Ebû Abdirrahmsn Alî b. llascn b. Sakîk (-215): Âzadli köklerdendir. Aslen Basra'Ii olup Merv'de yasamistir.

[159] Ebu B'*r, bu zatin ismidir. Bazilari bunu künye kabul ederek isminin Ahmed yahud Muhammet) oldugunu söylemislerdir. Ismi ekseriyetle «Ebu Bekr b. cn-Nadr» seklinde kullanilir. Vefat târihi 245 tir.

[160] Ebu'n-Nadr Hâsim b. el-Kaasim (-207): Ebu E kr b. en-Nadr'm dedesidir. Kaysar lâkabini tasir. Aslen Horasan'h olup Bagdad'da yasamistir

[161] Bühcyye: Hz. Âise (R.A.Vdan hadis rivayet eden bir kadindir. Hatta bu ismi kendisine onun verdigi söylenir. îîüheyyc'den hadîs rivayet eden Ebû Akil onun âzadlisidir. Eba Akilin ismi Yahya b. el-Mii(evekkil"dir. Bu zât Mcdîne'üdir. Kûfe'U oldugunu söyleyenler de vardir. Yahya b. Maîn (156-233), Alî b. Medînî (161-234), Dâriim (181-255), Nesaî (215-303) ve diger bazi imamlar, Ebu Akili zaif saymislardir. Bu hâl karsisinda imam Müslim (204-261) in ondan nasil hadîs rivayet ettigi hatira gelebîür. Nevevî (631-676) buna iki vecihle cevap vermistir:
a) Müslim'in nazarinda bu zâtin mecruh oldugu müfesser (îzâhlO bir sekilde sabit olmamistir. Cerh ancak müfesser olursa makbuldür.
b) MasÜm bu hadîsi maksud bizzat degil, sâhid olarak zikretmistir

[162] Bisrü'bnül-Hakem el-Abdî (-238): Nisabur'ludur.

[163] el-Kaasim b. Ubeydillâh: Hz. Ömer (R.A.)'m torunudur.

[164] Bundan önceki rivayette el-Kaasim e:
«Sen iki hidâyet Imaminin, Ebu Bekir'le Ömer'in oglusun» denildigi hâlde burada: «Ömer'le, tbni Ömer'in oglusun.» denilmesi birbirine muhalif gibi görünürse de ha-kikatte muhalefet yoktur. Zîra el-Kaasim'in babasi Ubeydullab, onun babasi Abdullah, onun babasi da Hz. Ömer (R.A.) dir. Annesi de Ümmü Ab d i Hah olup el-Kaasim b. Mu-bammed b. Ebî Bekrin kizidir. Su kaide Hz. Ebu Bekir bu el-Kaasim'in anne tarafindan, Hz. Ömer de baba tarafindan büyük dedesidir. (Radiyallahu anhüm.)

[165] Hâsili ilimsiz ve güvenilir sened olmaksizin dîn namina söz söylemek, bilmiyorum demekten daha çirkindir.

[166] Abdullah b. Avn (-151): Basra'h büyük bir imamdir. Kendisine «Seyyidii'l-Kurrâ» derlerdi. Ehl-i takva büyük bir zât oldugunda ulema müttefiktirler.

[167] Sebr b. Havseb: Sam'lidir. Dimesk'II diyen de olmustur. Künyesi Ebu Saîd veya Ebû AbdIHâh yahud Ebû Abdirrahman'dir. Hakkinda: Beyiülmarden bir harita çal-mis diye söz edilmisse de tahkik neticesinde bu iddianin yalan oldugu meydana çikarilmistir. Keza hac esnasinda arkadasinin zenbilini çaldigi söylenmis; fakat bunun da iftira oldugu anlasilmistir. Sehr'i birçok hadîs imamlari mevsuk kabul etmislerdir

[168] Haccâc b. Yusuf b. Haccac es-Sakafî, Bagdad'lidir. Babasi sair o!up meshur Kbu Navâs'in arkadasidir. Bu Haccâc'm ismi, künyesi, babasinin isim ve künyesi, mensub oldugu kabile meshur Haecac-i Zâüm'inkine uymaktadir. Yalniz dedelerinin isimlerinde ayrilirlar.

[169] Âzadlilardandir. Medâyin'lidir. îsmî Mervan, lâkabi Sebabe'dIr diyenler de vardir

[170] Künyesi Eba Salih, vefat târihi 223 dür.

[171] Bu sözün mânâsi: imam Müslim'in dedigi gibi, yalan söylemek istcmediUerf hâlde agizlarindan yalan çikar; demektir. Çünkü bunlar hadîsin ehli olmadiktan için bil-meden, hadîs dîye uydurulmus bazi sözler rivayet ederler.

[172] Ebul-Abbâs el-Fadl b. SebJ b. Ibrahim (-255): Bagdad'da vefat etmistir.

[173] Ebû Hâlid Yezîd b. Hârûn (118-206): Vasiflidir. Dedesi âzadll kölelerdendir

[174] Ebû A tirfil I âh Mekhûl: Âzadli kölelerden olup Dimesk fukahasmdandir. 113 veya 114 tarihinde vefat etmistir.

[175] Yânî Gâtib'in yazdirdigi seyler, defterindekilere uymadigi için oradan savusup gittim demek istiyor. Zira yazdirirken :
«Bire Mekhûl rivayet etti» diyordu. Halbuki defterine : «Bize Ebân, Enes'den rivayet etii.» seklinde yazmisti.

[176] Bu cümle Affân'm defterinde Hasen'in gördügü hadîsi beyan ediyor,

[177] Hisâm b. Ziyâd : Basra h oiiip bütün hadîs imamiannea zaîf taninmis bir râ-Ivîdîr. Ancak Imam Nevevî (631-676) nin beyanina göre Hisâm'in vaktiyle:
«Bana Muhammed'den naklen Yahya rSvâyct etti.» derken sonradan :
«Bana Muhammed rivayet etti.» demesi zaîf olmasini îcûbettirmez. Çünkü burada sarahaten bir yalan yoktur. Olabilir ki o hadîsi Muhamroed'den isitmis de unutmus; ve onu Yahya vasitasiyla rivayet etmistir. Sonra Muharomed'den isittigini hatirlayarak ondan rivayette bulunmustur. Su kadar var kî buna bir takim karineler de inzimam etmistir. l>te bu karineler, büyük hadîs imamlarinin :
«Hisâm, Muhammed'den bizzat islememistir.» hükmüne varmalarini iktiza eylemistir.

[178] Hafiz tbni Asâkir'in «El-Müsteksa fi fedâili'l-Mescidi'l-Aksas adli eserinde rivayet ettigi bir badîsde söyle denilmektedir : «Fitre bayrami günü oldu mu melekler yol-lann agizlarina durarak:
— Ey müslümanlar cemaati, rahîm olan rabbimza gidiniz! Hayn emreder; onun karsiliginda bol sevap verir. Size emir buyurdu; oruç tuttunuz ve rabbiraize itaat ettiniz; o halde haydi bahsislerinizi aliniz! derler. Bayram namazini kaldiklarinda gökyüzünden bir münâdî: Evlerinize hidayet üzre dönün! Zira bütün günahlarimiz affolundu... diye

seslenir. Bugüne bahsisler günü denir.

[179] Burada Müslim (204-261) râvîyi, rivayet ettigi hadîsle ta'rîf etmek istemistir. Hz. Ebu Hürcyre (R.A.)'dan merfû1 olarak rivayet edilen bu hadîsde : «Dirhem mikdân çikan kandan dolayi namaz iade edilir.» denilmekte ise de Nevevi (631-676) onun, hadîs ulemasi nazarinda bâtil ve asilsiz oldugunu beyan etmistir.

[180] Buhârî (194-256) onun hakkinda: «Müokerü'I-hadistir» demistir.

[181] Ebu Muhammed BakiyyetüIJDÜl-Velîd. Hadramut'tu olup Hums'da yasamistir. Bir hadîs rivayet etmistir.

[182] Künyesi Eha R«â' olup ismi ihtilaflidir. Bazilarina göre Kuteybe'dir. AÜ ve Yahya oldugunu söyleyenler de vardir. Vefat tarihi 240 dir.

[183] Sa'bî: Âmir b. Snrahbil Hemdâni'dir. Tefsir, hadîs, fikih ve megâzî ilimlerinde büyük bir imamdir. Tabiîndendir. 104 veya 106 tarihinde vefat etmistir.

[184] el-Hârb b. Abdiltâh: Kûfe'H olrn bilittifak zaif bir râvîdir. Buradaki hadîslerini Müslim, onun münkerlerine bir örnek iumisa benziyor. Zîra bu adam Siilerin en tas-kinlarindan ve yalancilardandir,

[185] Kûfe'lidir. Hz. Ebu Musa el-Es"arî'nin toninlarindandir. Vefat târihi 234 dür.

[186] Hammüd b. Üsâme: Kûfe'li pek metin bir hafiz ve âbid bir zâttir. Âzadli kölelerdendir. 201 tarihinde vefat etmistir.

[187] Mufaddil b. Mübelhil: Künyesi Ebu AbdIrrahman'dir. Kûfe'li yaman bir hâ-fu ve âbiddir.

[188] Ebû ilisim MutfranVImfl Miksem (-133): Kûfe'lidir. Sahîhayn râvîlçrin-dendir.

[189] Bazilari buradaki vahyi yazi yazmak, yazi ögicnmck ma'nasina almislardir.

[190] Ahmed b, Abdillâh b. Yûnus: Kûfe'lidir. 227 tarihinde orada vefat etmistir

[191] Ebu's-Salt Zâidctü'bnü Kudâme (-161) Kûfe'lidir.

[192] Hamzetii'bnü Habib: Azâdli kulelerdendir. Zeytin yagi ticareti yapardi. I5i indc Kûfe'de vefat etmistir.

[193] Ebu tsroaîl Mtirratü'bnü SürâhU: Kûfe'lidIr. Çok ibâdet ettigi için kendisine «et-Tayyib» derler. Günde bin rekât namaz kilarmis. Ihtiyarliginda bunu yariya indirmis. Haccâc zamaninda 76 tarihinde vefat etmistir

[194] Ibrahim b. Süveyd co Nchaî: Kûfe'Hdir, Meshur fakîh Nehaî bu degildir.

[195] Bu adam hakkinda imam Ncsaî (215-303) «KitâbuM-Duafâ» adli eserinde: «Kûfe'H bir deccaldir. Peygamberlik iddia etmis; ve Nehaî zamaninda atesle yakilmistir.» diyor.

[196] Ebu Abdirrahim : Bazilarina göre hikayecilerden Sakîk-i Dabbînin kardesi olup Kûfc'lidîr. Bir takimlari bunun Se!emetü<bnü Abdirrahman en-Nehaî oîdugisnu söylerler. Her ikisinin künyeleri Ebû Abdirrahim'dir. Ve Ikisi de zaîftir.

[197] Ismi Fudayl b. Hiiscyn b. Talhadir. Basra'lidir. 237 tarihinde vefat etmistir.

[198] Ismi Abdullah b. Habib b. Rubeyyia'dir. Kûfe'li olup tabiînin büyüklerin-dendir. 72 veya 74 yahud 85 tarihînde vefat etmistir.

[199] Kaadi Iyâz (476-544) bunun Kûfe'li hikayeci Sakik-i Dabbi oldugunu söyler. Künyesi Ebû Abdirrahim'dir. Bazilarina göre bu Sakîk, ibrahim'in «Sakinin!» dedigi Ebû Abdirrahîiii'dir. EIiû Hatim er-Râzî (195-277) nin tbni Medînî'den naklen beyanina göre: Ibrahim'in «Sakinin» dedigi Ebii Abdirrahîm, Selemetü'bnü Abdirrahman en-Nehaî'cÜr.
Ebû Vâil'den miirâd: Sakîk b. Sclemcte'i-Esedî'dir. Bu zât tabiînin büyüklerinden, meshur bir âlimdir.

[200] Müslim'in ravilcrindcndir. Biihârî'de hadîsi yoktur. Vefali 240 tarihindedir.

[201] Rac'at veya rie'at: lügatte dönüs ina'nasma gelir. Bir adam karisini, sarahaten talfikda kuîlanilan sözlerden biriyle bosarsa, nikah tazelemeye hacet kalmaksizin bu so/.Ünden dönebilir. Iste bu dönüse rie'at veya rac'at derler. Ancak burada rac'attan mu-rad bu degil, dalâlet firkalarindan «Râfizilersin bâtil bir i'tikadidir. Onlara göre Hz. Alî (R.A.) bulutlar arasinda gizlidir. Oglu Muhammed b, cl-HaneFiyye de ülmemistir. Medine Ile Yenbû arasiridaki «Radvâ» daginda gizü yasamaktadir. Kiyamete yakin meydana çikacaktir. IIâfIziler:
«Ali (R.A.) gökyüzünden: Benim filân oglumla beraber çikin! demedikçe biz çikmayiz.» derler, te buradaki rac'attan murad bu meseledir.

[202] Nisabur'lu olup Mekke'de yasamis; ve 247- târihinde orada vefat etmistir.

[203] Ismi Abdullah b. ez-Zübeyr b. isa'dir. Mckfcc'lidîr. 219 târihine vefat etmistir.

[204] Meshur imam Süfjan b. L'yeyne (107-198).

[205] Abâülhamid b. AbdIrrahman : Kûfe'lidir.

[206] Bu zât muhaddislerce zaif bir râvî ise de burada mütâbeâtta zikredilmistir

[207] Bâkur nâmiyle söhret bulan Muhammed b. Ali b. Hüseyn (R.A.) ilir.

[208] Ebû Sevr nâmîte ma'ruf Bagdad'li bir fakîhtir. Vefat tarihi 240 dir.

[209] Ilisâm b. AbdIImelik et-Tayalisî: Basra'hdir. 227 tarihinde 42 yasinda iken vefat etmistir

[210] Sellâm b. Sa'd : Basra'ltdir. 164 veya 167 tarilrinJe Mekke'den gelirken vefat etmistir

[211] Kur'an-i Kerim, Ytisut (A.S.) sûremi, âyel : 80.

[212] Ebû Abdillâh Ahmed b. Ibrahim ed-Devrakî: (168-246) Bagdadlidir. Kendisine niçin DeTrakî denildigi ihtilaflidir. Bazilarina göre babasi âbid imis, âbidlere devrak derlermis. Dcvrakiyye denilen uzun bir külah giydigi yahud Devrak denilen beldeden oldugu için bu ismin verilmesi muhtemeldir

[213] Ebû Ismail Hatnmad b. Zeyd el-Cehdsmî: Basra'lidir. Azadh kölelerdendir. A'mâ oldugundan rivayet ettigi bütün hadîsleri ezherlermis. 96 ile 99 tarihleri arasinda dogmus; 179 da vefat etmistir.

[214] Eyyüb'ü Sahtiyani: Eyyüb b. Ebi TemInicte-Keysan'is-Sahtiyanî. Ebu Bekri'l-Basrî.

Tabiinin büyüklerinden zühd-ü takvasiyla meshur bir Hafiz-i Hadis ve Imam-i Ce-lildir. Enes b. Mâlik, Amr b. Seiemcte'l-Çîrmî. Hamîd b. Hilâl Ebu Kilâbe, Kasim b. Muhammed b. Ebu Bekri's-Siüdik, Abdurrahman b. Kasim-Siddikî, Nâfi b. Asim b. Ömeru'l-Farûk (R.A.), Atâ, îkrime Amr b. Dinar, Ebu Rcca Utarîdî, Ebu Osman Nehdî, Hafsa binti Sirîn ve Muazetü'l-Âdevî gibi ecIlle-i Tabiin ve Ashabdan rivayetde bulunmustur. Kendisinden de îmam Hafiz A'mes, Katade, Hammad b. Zeyd, Hammad b. Seleme, Süf-yan b. Uyeyne ve Süfyan'is-Sevrî, Sit'be Abdul varis, îmam Mâlik, Ibn-I Ishak-, Said b. Ebî Arûbe, tbni Âliyye gibi zevat rivayette bulunmuslardir. Kütüb-ü Sitle'nIn hepsinde rivayeti vardir.

Kendisine yetisip gören herkes medh-ü sena etmekte yaris etmislerdir. Hasan-i Basrî (R.H.); «Basra gençlerinin seyyidi E>-yub'dur.» Imam Su'be : «Eyyub âlimlerin seyyididir.» îmam Ibni Uyeyne: «Onun gibisine rastlamadim.» îmam Hammad b. Zeyd : «Görüsüp konustuklarim içinde ondan faziletli ve sünnet-i Nebcviyeyc uyan kimse yoktur.» demistir.

Âbid, zâhid Imam Ibni Avn; «Ibnt Sirîn'in irtihalinde biz birbirimize :

— Bundan sonra kime uyacagiz? der, sonra :

— Hep birden : Eyyûb'e diyorduk demektedir.*

Tabakat ilminin büyük imami Ibni Sa'd: «îmam Eyyub-u Sahtiyan: Hadîsde sika, sebt'Ir. Adaletle muameleyi vera-u takvayi sahsinda cemetmistîr. Ilimde sözü hnccctdir.» Tabakatu Kübra, C. 7, s. 246 da demistir. Hisam b. Urve; «Imam Eyyub gibisini Basra'da görmedim.» Imam Saîd b. Âmir'ed-Dabiiî; Sellam'in: «Imam Eyyub Sahtiyani geceleri isigini karartir ve —yüksek sesle— okumazdi. Sabaha yakin o saatde kalkmis gibi görünsün diye sesini yükseltirdi.» dedigini rivayet ediyor. Imam Hafiz Eyyub Sahtiyan! kendisi de; «Allah, Ibâdâtû taatmda zâhidlige meyleden ve bunu halka eza verecek hâle getiren kulu —o hâle düsmekten— konisuo» derdi. îmam, Hâfiz-Eyyub Sahtiyani Ve-lid b. Yezîd'in arkadasiyken; Velid Emevî hilâfetine geçince, onunla Ilgisini kesmis ve Allah'a: «Ya FUbbîL Onu bana unuttur.» diye dua eylemindir. Tabiinin bu büyük Imami 131 Hicret yilinda 63 yasinda irtihal-i dâr-i beka eylemistir (Rahimehullah).

Kaynaklar; îbni Sâ'd, Tabakat, C. 7, s. 233-246. Zehebi Tezkiretül-Huffâz, C. 1, S. 130-132. Hazrecî, Hulâsarü Tehzibü'I-Kemâl, s. 36. Ibnî Haceri'l-Askalânî, Tehzibü't-Tehzib, C. 1, s. 397. No. 733f Ebu NaIym, HIIyetu 1-EvlIya, C. 3, s. 3-14, No; 201.

[215] Süleyman b. Harb (140-224): Künyesi: Ebû Eyyub olup Basralidir. Mekke kadisi idi.

[216] Bassra'fiin fâdil fakihlcrindendir. Anc;tk kendisini Siifyân b. Uyejne, tbni'I-K;!Ii:m, AbdurraIHiiun b. Mehdi ve Altined b, Hanbel gibi zevat zaif iaymnlarüir.

[217] Affûn b. Müslim cs-Saffiîr: Azadli kölelerdendir. 86 yasinda iken 220 tarihinde Iîagdad'da vefat etmistir.

[218] Nüfey' b. c1-Hâris*dir. Masalcilardan biri olup biîittifak zaif ve metruktür.

[219] Katâdeti)"bnii DiJmc: Basra'!idir. 117 veya 118 tarihinde Vâsii'da vef'i etmistir.

[220] Bu taunun ne zaman vuku' buldugu çok ihtilaflidir, Islâmiyet devrinde bes Hi'ük tâiin vak'asi oUîiiöu fakat Mekke Iie Medine'de hiç bir ?aman liuv, ziilmr etmedigi söylenir

[221] Saîdü'bnii'l-Müseyyeb (-93): Tabiînin büyüklerinden olup fikih, rü'ya ta'-bîri, takva ve sairede yekta bir imamdir. Babasi el-Miiseyyeb (R.A.) meshur bir sahâbî-dir. AIiyü'bnii'l-Medinî (161-234) iiin beyanina göre Iraklilar bu ismi, el-Müscyyeb seklinde okurlarniis. Ncvevî (631-676):

«Meshur olan da budur.» diyor. Fakat Medîne'lIler : «1-Miiseyyib okumuslardir. Hattâ Saîd'in, kendisine el-Miiseyycb denilmesinden hoslanmadigi rivayet olunur.

[222] Sa'd b. Mâlik: Meshur sahâbî Sa'd b. Ebî Vakkaas (R.A.) dir. Ebu Vakkaas'in adi Mâlik idi.

[223] Bu sözden maksad, a'mâ Ebu Davud'un iddiasini çürütmektir. Qyle ya, Ha-san-i Basrî (21-110) ile Saîdii'bnü'l-Müseyyeb (-93) gerek yasça basça gerekse ilmu irfanca Ebu Davud'dan daha büyük olduklari halde SadüTinü Ebî Vakkas (R.A.) dan baska hiç bir Bedir gazisinden hadîs rivayet etmezlerse, Ebu Davod on sekiz Bedir gâzîsiyle görüstügünü nasil iddia edebilir? Bundan dolayidir ki Nevevî (631-676):

«Bu söz pek büyük bir iftiradir.» demistir

[224] Osman b. Mubammed b. tbrâbîm (156-239): Ebu Bekir Abdullah b. Ebî Seybe'nin büyük biraderidir. Bu da kardesi gibi büyük bir hafizdir. el-Kaaslm isminde bir kardesleri daha varsa da o hadîs rivayet etmemistir.

[225] Ebu Abdillâh RakabehiTmii Abdillâb: Kûfeli büyüt bir zâttir.

[226] Ebu Cafer: Abdullah b. Misver-el-Medâinî, zaif batta hadîs uyduranlardan biridir. Burada Medenî diye zikredilmisse de asil nüshalarin bazilarinda eJ-Medînl, bazi-larinda da el-Medâinî denilmistir. Medenî ve Mcdînî: Medîneîi ma'nasina gelen Iki ism-i mensuptur. Fakat imara Bahârî (194-256) bunlarin arasinda fark bulmus; ve: cMedînî: Medine'de oturup oradan ayrilmayan; Medeni Ise asle* Medîneîi olup baska yere göç eden ma'nasina gelir.» demistir.

[227] Ebû Abdillâh Nuaym b. Hammâd (-228) Mervezli olup Misir'da yasamistir.

[228] Burada bazi nüshalarda, tahvil isareti olan (H.) vardir. Bazilarinda yoktur.

[229] Bu zât imam Müslim (204-261) in arkadaslarmdandir.

[230] Ismi Süleyman b. Davud'dur (133-204). Aslen acemdir. Âzâhlardandir

[231] Ebu Abdillâh Yûnus b. Ubeyd b. Dinar (-139) Basra'lidir.

[232] Kaderiyye taifesindendir. Vaktîle Hasao-i BasrTnin arkadasi Imis

[233] Basra'lidir. Vefat târihi 249 dur.

[234]

Muâi b.Muâi b, Nasr (119-195): Basra'da kadi idi.

[235] Hadîs-i scrîf sahihtir. Biççok yollardan rivayet olunmustur. Onu Müslim (204-261) dahî tahric etmistir. Ma'nasi:

[236] Bu cümleden murad : Bâtil olan mu'tezile mezhebini yermektir. Çünkü Amr bu hadîsi mutezile mezhebini te'yîd için yalandan rivayet etmisti. Mu'tezile'ye göre büyük günahlari irtikâb edenler îmandan çikar fakat kâfir degil, fasIk olurlar. Ve cehennemde ebedî kalirlar. Bu meselenin tafsilâti îmân bahsinde görülecektir.

[237] Azadh kölelerden olup Basra'hdir. Bagdad'da yasamis; ve 235 târihinde cuma günü vefat etmistir.

[238] Burada râvî sek etmistir.

[239] Ebu Said Sellam b. Ebi Muti: (-164) Basra*!i olup azadli kölelerdendir.

[240] Salih b. Besîr el-Mürrî: tsmi üzerinde, sâlih, âbid ve zâhid bir zâttir. Al-lah'dan pek korkar; bu sebeple daima aglarmis. Sesi o kadar güzelmis ki Kur'ao okur-ken dinleyenlerden bayilip ölenler olmus. Hadîsin yalan olmasi kasdî degil, bu fenni bilmediginden ve her isittigini dogru sanarak farkina varmadan bazi uydurma hadîsleri rivayet etmesindendir.

[241] Ebu Alime d Mahmud b. Gaylân Mervezi (-239) Âzadh kölelerdendir

[242] Ebu'n-Nasr Cerîr b. Hâzim b. Zeyd (85-170): Basra'lidir

[243] el-Hasea b. Umara; Bilittifak zaif ve metruk bir râvîdir.

[244] Buhari, Müslim ve el-Muvatta'da bu zâttan baska (el-Cezzâr) adli râvî yoktur.

[245] Nevevî (631-676) diyor ki:

— Bu sözün ma'nasi sudur: el-Hasen b. Umara yalan söylemis; ve bu hadîsi el-Hakem'den o da Yahya'dan, o da Alî'den rivayet etmis göstermistir. Halbuki hadîs Ha-san-i Basri'den rivayet olunmustur.

[246] Ziyâd b. Meymun: Basra'h, zaif ve metruk bir râvîdir.

[247] Hâlid b. Mahdûc: Vâsit'h zaif bir râvîdir. Enes b. Mâlik (R.A.) a yetismistir.

[248] Eba Abdillâh Bekr b. Abdiliâh cl-Müzenî (-108): Basra'hdir. Tabiînin büyüklerinden fakîh ve âbid bir zâttir. Atkame'nin kardesidir.

[249] Müverrik b. el-Müscmric (yahud el-Müsemrih): Kûfe'lidir. Tabiînin büyüklerinden âbid ve zâhid bir zâttir.

[250] Yezîd b. Harun'un bu iki zattan hadîs rivayet etmeyecegine yemîn vermesi, müslümanlara nasihat içindir. Tâ ki onlardan nefret etsinler de yalan hadîslerine aidan-masmlar

[251] Abdüssamed b. Abdilvâris: Künyesi Ebu Sehl'dir. 207 tarihinde vefat etmistir

[252] Ebu'I-Hasen en-Nadr b. Sümeyl (122-204): Aslen Basra'h olup Mcrv'de dogmustur. Fitne dolayisiyle bir müddet Basra'da kalmis; sonra yine Merv'e dönmüstür.

[253] Kaadi Iyâz (476-544) in beyanina göre bu hadîsi Ziyad b. Meymun Hz. Enes (R.A.)'dan rivayet etmistir. Hulâsasi sudur: Medine'de Havla' isminde koku satan bir kadin varmis. Bu kadin Hz. Âise (R.A.)'nin yanma girmis de kocasiyla olan münasebetlerini ona anlatmis. Güya Peygamber (S.A.V.) kocasinin fazileti hakkinda bir seyler söylemis. Halbuki bu hadîs uzun olmasina ragmen sahîh degildir.

[254] Dogrusu Gafele'dir.

[255] Abdülkuddüs hadîsin hem isnadinda, hem metninde tashîf yapmistir. Metindeki tashîfi: (ruh) ve (garaz) kelimelerini (ravh) ve (arz) okumasidir. Hadîsin ma'nasi: «Kendisinde ruh bulunan hayvanin silâha hedef yapilmamasidir.» Nitekim av bahsinde görülecektir insaallah. Müslim (204-261) bu hadîsi Abdülkuddûs'ün tasnifini, gabâ-vet ve vehmini göstermek için getirmistir.

[256] Tuzlu kaynaktan murâd : Kinaye yolu ile Mehdî'nin zaif ve mecruh bir râvî oldugunu anlatmaktir. Filhakika Mehdi bilittifâk zaif ve metruk bir râvîdir. O zâtin Hammâd'a: «Evet» diye cevap vermesi de bu hususta onunla hemfikir oldugunu bildirmek içindir, Hammâd'in künyesi Ebû Ismail'dir.

[257] Bu sözün ma'nasi: Ebân kendisine sorulan bir seyi Hasan'dan rivayet ediyordu. Ama bu hususta yalan söylüyordu, demektir.

[258] Kaadi Iyaz (476-544) in beyanina göre bundan murad : Rü'ya ile bir seyin kafi olarak sabit veya bâtil olacagini isbât degil, Ebân'm zaif bir râvî oldugunu göstermektir. Çünkü rü'ya ile bir hüküm sabit veya bâtil olamaz. Nevevî (631-676) bu hususta ulemânin ittifak haline olduklarini söylüyor. Ve bunun Peygamber (S.A.V.)'i rü'yada görme hadîsine muhalif olmadigini beyan ediyor

[259] Künyesi Ebû Yahya'dir. Azadli kölelerden olup Kûfe'lidir. 211 veya 212 tarihinde vefat etmistir.

[260] Ebu tshâk el-Fezârî: Ibrahim b. Mubammed b. el-Hâris. Kûfe'lî olup Sam'da yasamistir. t!mü fazileti ulemaca müsellem bir imamdir. 185 veya 186 tarihinde vefat etmistir

[261] Nevevî, Ebu tsbâk'in Ismail b. Ayyas hakkinda söyledigi bu sözleri, Cumhuru ulemanin kavline muhalif bulmaktadir. Cumhura göre ismail, Bakiyyeden bile üstün bir râvîdir. Yahya b. Maîn (156-233):

j «îsnisîl b. Ayyas sutadir; Samlilar healm nazanmda Bakiyye'den bile makbuldü.» demistir.

Buhârî (194-256):

«îsîrtailin Samlilardan rivayet ettigi hadîsler esab.hr.» demektedir. Tinnirî (209-279) imam Ahmed b. Hanbel (164-241) in:

«Ismaîl Bakiyye'den daha elverislidir. Zira Bakiyye'nin münker hadisleri vardir.» dedigini nakleder. Ismail Sam'hdir.

Bazilari Ismail'in hemsehrilerinden rivayet ettigi hadîsleri sahih bulmus; Medîneli-lerden rivayet ettiklerini sahîh kabul etmemislerdir. Onun hakkinda en çok lâf edilen hu-sus, Mekke ve Medine'lilerin mevsuk olanlarindan garîb hadîsler rivayet etmesidir. îbni Hibbân'm beyanina göre Ismaî] gençliginde çok iyi bir hafizmis. ihtiyarlayinca bildiklerini karistirmaga baslamis.

[262] Yâni, Bakiyye tedîis yapmistir. Bu nevi îedlis çirkin bir seydir. Çünkü râvîyi baskasi Imis gibi gösterir. Bu hadîsle ihticâc edilemez; çünkü râvîleri arasinda meçhul vardir. Hadîs burada mütâbeat için zikredilmistir.

[263] Ebc'l-Hasen Ahmed b. Yusuf eî-Ezdi, NIsaburliidur.

[264] Ebu Nuaym el-Fadl b. Dükeyn (Dükcyn'in ismi Amr'dir)'(130-218): Kûfe'-lidir. Âzâdli kölelerden olup zamaninin en büyük âlimlerindendir.

[265] El-Mnallâ b. Urfân (yahud Irfan): Kûfe'li olup asiri Siî'lerdendir, Hadîsi kabul edilmez.

[266] Bu sözün ma'nasi sudur: Ibni Mes'ud .(R.A.)'in Siffîo'de çikagelmesi el-Muailâ tarafindan Ebu Vâil'in üzerine atilmis bir iftiradir. Çünkü tbni Mes'ud (R.A.) 32 veya 33 târihinde yani Hz. Osman (R.A.) halîfe olmazdan üç sene evvel vefat' etmistir. Siffîn vak'asi ise Hz. Alî (R.A.) zamaninda vuku* bulmustur. Binaenaleyh Hz. Ibni Mes'ud (R.A.)'in Siffîa'de meydana çikmasina imkân yoktur. Meger kî; Öldükten sonra tekrar dirilmis ola!,. Bittabi bu da olmamistir.
Ebu Vâil'in fazilet ve kemal sahibi büyük bir zât oldugu herkesçe ma'Iumdur. el-Muallâ ise zaif bir râvîdir. Su halde bu yalani onun uydurmus oldugunda süphe yoktur

[267] Eba Hafs Amr b. Alî b. Atâ (-190): Basra'lidir.

[268] Ebu Ca'fer ed-DârImî, Ahmed b. Saîd b. Sahr: Nisabor'iudur. Âlim, fâzil Ive âdil bir hadîs hafizidir, ömrünü hadîs yolunda geçirmis; ve 253 târihinde Nisabor'da ivefât etmistir.

[269] Ebû Mirtammed Bisr b. Ömer: Basra'lidir. Sahîhayn râvîlerindendir.

[270] Mâlik b. Eoes (93-179): Meshur dört mezheb imamlarindan Hz. Imam Mâ-lik'tir

[271] Ismi Muhammed b. Abdirrahman'dir. Büyük bir âlimdir. 259 da vefat etmistir.

[272] Ebu AbdHlâh SuTSetü'l-Kura^î: Ibni Abbâs (R.A.)'in Szâdlisidir, Medîne'lidir.

[273] Bu adam asin derecede Siî olup, Isnadlan bozarak rivayet edermis. Imam Safiî onun hakkinda: «Haramdan hadis rivayet etmek haramdir.» dermis

[274] Bu söz açikça gösteriyor ki, imam Mâlik'in kitabinda yer alan bir kimse ona göre sika demektir. Velev ki, baskalari nazarinda sika olms -n. Hadîsde ismi geçen sahislardan : Tev'eme, Kaadi îyaz (476-544)'in beyanina göre tmeyyetüTmü Halefin kizidir. Tev'çme ikiz demektir. Hakîkaten bu kadinin da kiz kardesiyle ikiz dogdugunu Buhârî (194-256), Vâkidî (130-207) ve baskalari rivayet etmislerdir. Salih'in mevlâsidir. Kaadi îyaz, bu Salih'i, Ebu Salih diye kaydetmekte, isminin de ?-*=bhftn oldugunu söylemektedir. Ebu Salih'i imam Mâlik (93-179) zaif saymissa da baskaian onu mevsuk kabul etmislerdir. Meselâ Yahya b. Maîn (156-233):
«Bu Salih sika ve hüccettir.» demistir. Imam Mâlik'in onun Ihtiyarlik devrine yetistigi söylenir, Ihtiyarliginda Salih, hadîsleri karistirmaga baslamisti. Daha evvel ondan ri-vayet edilen hadîsler sahihtir. Maamâfîh, Ebû Ziir'a (-264) gibi bazi imamlar onu yine de zaif kabul etmislerdir. Imam Mâlik'in zaif dedigi diger zevattan: Ebu'i-Huveyris ile SuTietü'l-Kiircsî hakkinda ihtilâf vardir. Sulic'den rivayet eden Ebu Zi'b, büyük bir âlimdir. Onun hakkinda söz yoktur.
Haram b. Osman: Bilittifak zaif bir râvîdir. Buhârî (194-256) onun hakkinda : «Münkerüi-hadîsdir» demistir. Asiri derecede Siî oldugu söylenir. Imam Safiî onun hakkinda: «Harâm'dan hadîs rivayet etmek haramdir.» dermis.

[275] Ebu Zekeriyya Yahya b. Maîn (156-233): Bagdad'h büyük bir hadîs imamidir

[276] Surabbîl: Megâzî imamlarmdandir. Ahir ömründe bunamis ve hadîsleri karistirmaga baslamistir. Ona buna el açacak derecede fakir ve muhtaç kalmisti. Hadisle-riyle ihticac edilmez.

[277] Velîd b. Salih el-Falastînî: Bagdad'lidir. Sahîhayn râvîlerindendir

[278] Ebû Vehb Ubeydullah b. Amr el-Velîdî: Âzâdh kölelerdendir

[279] Kardesinden nrnrâd : MÜteâkib hadîsde zikri geçen Yabya b. Ebî Üneyse'dir. Bu zât hakîkaten zaif bir râvîdir. Onun hakkinda Bubârî (194-256):
«O bir sey etmez.» demis; Nesaî (215-303) de zaif ve metruk oldugunu söylemistir. Fakat kardesi Zeyd mevsuk bir âlimdir. Onunla Buhâri ve Müslim ihticâc etmislerdir.

[280] Ebu'1-Fadl Abdüsselâin b. Abdirrabman: Rakka ve Haleb'de kadilik yapmistir.

[281] Abduîlab b, Ca'fcr b. Gaylân er-Rakkî (-220): Â2âdli kölelerdendir.

[282] Ebu Ya'kub Ferkad b. Ya'kûb: Basra'lidir. Tabiînden olup âbId ve zâhid bir zâttir. Ancak hadîs ilmiyle mesgul olmadigindan muhaddisler onun rivayetini kabul etmezler. Maamafîh bir rivayette Yahya b. Maîn onun hakkinda : «Sikadir.» demistir.

[283] Abdcrrahman b. Bîsr b. el-Hakcm (-260): Nisabor'ludur.

[284] Hâkîm: Kûfe'li olup Siilerin azginlarindan dir.

[285] Yahya'dan sonra hadîsin metninde bir (Ibn) kelimesi varsa da yanlistir.

[286] Gerek Iboi'l-Kattâo (120-198ym gerekse tbnI'I-Mubârek (I18-181)'in zaif saydigi bu râvîîerin gerçekten zaif olduklarina hadîs ulemasinin ittifaki vardir. Bunlardan Musa b. Dinar Mekke'li, Mûsâ b. ed-Dihkan, Basra'li, digerleri Kûfe'lidIrler.

[287] Nevevi'den naklen bu baba müteallik meseleler ve kaideler: vileri. cerh yani onlann kusur ve nakîsalanni meydana çikar/pak bIHttifak .cibür. Çünkü; seriati muhafaza için buna zaruret vardir. Cerh giybet degil,
^Uir, Binaenaleyh o giybet gibi haram degildir. Bu ümmetin en benâm (namli) ulemasi, en büyük imamiari cerhi yapagelmislerdir. Nitekim Imam Müslim (R.) yukarida bazi örneklerini verdi. Ancak bir râvîyi cerh etmek gayet nazik ve tehlikeli bir is oldugu için her yigidin kâri degildir. Onu ancak hadîs ilminin mütehassislari olan en büyük ve en ziyade vera-u takvasiyla meshur olan ulema-i kiram yapabilirler. Zira en küçük birtesâhül ve dikkatsizlik mevsuk bir râvînin hadislerini itibardan düsürmege kâfidir. Bunun ma'nasi: evvelâ o râvîyi müebbeden zemme mahkûm etmektir. Bu ise, siddetle haramdir. Sonra o râvînin sahih olan hadîsleri kabul edilmemekle sünnetin bir kismi ve dolayisiyla dînin birçok hükümleri reddedilmis olacaktir. Bu sebeble cerh pek tehlikeli ve veballi bir istir. Ehil olmayanlar ona asla karismamalidir. Çünkü böyleleri, kas yapalim derken göz çikarmak kabilinden cerh yapalim derken zemmederler. Kaadi tyâz (476-544)'ra beyanina göre; bu mesele sahidlik meselesine

benzer. Sahidi cerhe ehil olan cerhedebilir. Cerhedeni ayiplayan ise te'dîb edilir. Söyledikleri de ser'an giybet olur.

2— Cerhi ancak onun bütün sebeblerini bilen âdil zevat yapabilirler.. Râvînin nakî-salarini meydana çikarmaya cerh denildigi gibi, adaletini tesbit etmeye de ta'dil derler. Cerh ve ta'dil yapacak kimsenin bir kisi olmasi kâfi midir, yoksa müteaddid olmalari sart midir? Bu mesele ulemâ arasinda ihtilaflidir. Sahih kavle göre cerh ve ta'dil için bir kisi kâfidir.

Çünkü cerh ve ta'dîl, haber hükmündedir. Bir kisinin haberi ise makbuldür. Acaba cerhin sebebini göstermek sart midir?

Bu mesele dahi Ihtilaflidir. Birçok ulemaya göre cerhin sebebini tefsir etmek sarttir. Zîra sebebler gizli kalirsa; cerhe yaramayan bir seyle cerh yapilmis olabilir. Kaadî Ebu Bekir el-Bâkîllânî (-403) ile bazi ulemâya göre sebeb göstermek sart degildir. Diger bir kisim ulemâya göre cerhi, bütün cerh ve ta'dîl sebeplerini bilen bir zât yapmissa sebeb beyani sart degil, baskasi yapmissa sarttir.

Bahari ile Müslim'in Sahîh'lerInde mütekaddimîn ulema tarafindan cerh edilmis bazi râvîler varsa da bunlar müfesser yâni sebebi gösterilerek yapilmis cerh olmadigindan o râvîler mecruh sayilmamislardir.

Cerh ve ta'dil tearuz ederse, yani bir râvîyi bazilari cerh, bazilari da ta'dîl etmisse
muhtar olan kavle göre cerh tarafi tercih edilir. O ravîyi âdil kabul edenlerin daha çok
veya az olmasina bakilmaz. MaaniafIh âdildir diyenlerin sayisi daha çoksa onlarin sözü
*' kabul edilir, diyenler de olmustur. Fakat bu kavil makbul degildir. Çünkü cerhi yapan/
| onu mutlaka bir sebebten dolayi yapmistir. Digerleri o sebebi bilmedikleri için râvînin âdil
' olduguna hüküm vermislerdir.

3— Imam Müslim (204-261) bu bâbda SaTû'nin Haris el-A'ver'den rivayette bulundugunu fakat Hâris'in yalanci oldugunu beyan eîti. Buna benzer baska zaîf ve metruk ra-vîîerden de rivayetlerde bulundu :

«Bu imamlar, ihticâc olunmadiklarim bildikleri halde böylelerinden niçin hadis rivayet etmisler?» denilebilir. Bu suale birkaç vecihle cevap verilir:

a) Hadîs imamlari, onlarin hadîslerini zaifliklerini bildirmek için rivayet etmislerdir. Tâ ki, günün birinde baskalari da kendileri de balara aldanmastnlar.

b) Zaif râvînin hadîsi I'tibar ve sâhid olmak üzere yazilabilir. Yalniz basina bu gibi hadîslerle ihticâc edilemez.

c) Zaif râvînin hadîsleri arasinda, sahih, zaif ve bâtil olanlari vardir. Bunlari evvelâ bir yere yazarlar. Sonra hadîs ulemâsi onlarin sahihini zaifini birbirinden ayirirlar. Bu onlar için kolay bir istir. Hatta Süfyan-i Sevrî (97-161) Kelbî'den hadîs rivayetini yasak ettigi zaman kendisine:

«— Ama ondan sen de rivayet ediyorsun.» demisler. Süfyan t

«— Ben onun dogru sözü ile yalanim bilirim,» cevabini vermistir.

d) Hadîs imamlari zarf râvîlerden; tergîb, terhîb, kisas, amellerin faziletleri, zühd ve güzel ahlâk gibi helâla, harama ve sair ahlâka taallûku olmayan hadîslerini rivayet ederler. Bu gûnâ hadîslerde Ise; bir parça tesâhül gösterilebilir. Zîrâ zaif hadîs uydurma demek degildir. Zaif hadîslerin asillari sahîh ve ehlince ma'ruf, seriatça makbuldür.

Hasili hadîs ulemasi, yalniz basina hüccet olamayacak hadîsleri rivayet etmemislerdir. Bunu yapan tek bir muhaddis imam veya muhakkik âlim yoktur.

[288]

MUAN'AN hadîsle ihticâcm sahîh olusu:

Kitabin basinda da gördügümüz veçhile hadîs-i muan'an: «An fulânin ... ân fulânin» diye rivayet edilen hadîstir. Imam Müslim (204-261) kendilerine böyle (an) lafziyla hadîs izafe edilen zevatin birbirlerini görmeleri ve dinlemeleri mümkün olmak ve tedlis-ten emîn bulunmak sartlariyla bu hadîsin, muttasil hükmünde olduguna eski ve yeni bütün ulemanin Icmâi bulundugunu iddia etmektedir. Yalniz zamaninin bazi ulemasinin:

«Böyle bir hadîse muttasil hükmü verebilmek için, ravîlerin ömürlerinde bir defa olsun görüsmüs olmalari .sarttir; sadece görüsme imkâni kâfi degildir.» dediklerini nakle-diyor. Ve bu sözü reddet erek :

«Sonradan çikarilma 'sakit bir uydurmadir; buna evvelce kail olan yoktu.- Bana kail olmak bâtil bir bid'attir...» diyor. Fakat Nerevî (631-676) muhakkik ulemanin bu fikirde olmadiklarini söylüyor; ve :

«Bu fennin imamlarindan Aliyyü'bnii'l-Medînî, Bahari ve baskalarina göre muhtar olan sahîh kavil, Müslim'in reddettigidir.» diyor. Çünkü râvîler görüsürlerse müdellis ol-mamak sartiyla «an fulânin» diye rivayet ettikleri hadîsleri isitmis olarak rivayet edecekleri asikârdir. Istikra' da bunu gösterir. Yani muhaddîsler ancak seyhinin agzindan isiterek rivayet ettikleri vakit «an fulanin» derler. Binaenaleyh râvIlerîn görüstükleri sübut buldu mu, hadîsin muttasil oldugu galebe-I zan üzerine bina edilmistir. Fakat muhakkak görüstükleri sabit olmazsa yalniz görüsme imkâni ile hadîsin muttasil olduguna kanaat gelmez. Su halde râvî meçhul gibi olur. Meçhulün rivayeti yüzde yüz yalan söyledigi veya zaif oldugu için degil, hâli süpheli oldugundan dolayi kabul edilmez. Burada da galebe-i zan hasil olmadigi içip hadîse muttasil hükmü verilemez.

Bazilari râvîlerin birbirleriyle uzun zaman sohbette bulunmalarini sart kosmus; bir takimlari buna, o râvîden hadîs rivâyetiyle söhret bulmus olmayi da ilâve etmislerdir. Ulemâdan bir kismi ise muan'an hadîsle mutlak surette ihticâc edilemeyecegine kaildirler. Fakat bu mezheb merduddur. Cumhura göre «Enne» lâfzi da «An» hükmündedir.

Müslim'in burada itiraz ettigi zat Buhârî'dir. Bazilari onu bu itirazinda hakli görmüs;

«Zira râvilerin bir defa bulusarak birbirlerinden badis dinlemeleri bildikleri bütün hadîsler] ele almis olmayi Icab etmez.» demislerdir.

[289]

îmam Müslim (R.) burada büyük bir kaideye isaret etmektedir ki, ahkâm-i ser'iyyenîn büyük bir kismi onun üzerine kurulmustur. Kaide sudur :

«Haber-i vâhid ameli îcab eder.» Bu kaideye çok dikkat etmek lâzimdir. Nitekim gerek usul-i fikih, gerekse hadîs ulemasi ona pek büyük ehemmiyet atfetmis; hatta sirf bu kaide üzerine kitap yazanlar olmustur. Nevevî (631-676) bu hususta ulemadan sunlari naklediyor :

A) Haber iki kisimdir: Miitevâîir, Haber-i vâhid.

Mütevâtir; Yalan söylemek için ittifak etmelerine âdeten imkân olmayan kalabalik bir cemaatin, kendi gibi kalabalik bir cemaatten naklettigi haberdir. Bu cemaatler her devirde ayni sekilde kalabalik olacaklar ve zannî degil, hissi bir seyi haber vereceklerdir. Mütevâtir haber bîzzarure yakînen yani yüzde yüz ilim ifade eder. Gözle görmekle bu haber arasinda hükmen bir fark yoktur. Ekser-I ulema ile muhakkiklere göre mütevâtirin ma1-lûm bir adedi olmadigi gibi, haber verenlerin müslüman ve âdil olmalari da sart degildir. Bu bâbta baska mezhepler de varsa da onlar zaiftir.

B) Haber-i Vâhid yahut âhâd: MütevâtIrIn sartlarini hâiz olmayan haberdir. Mütevâtir derecesine çikmadikça râvîsInin bir veya birkaç kisi olmasi hükümde müsavidir.

Haber-i Vahidin hükmü: Ihtilaflidir. Ashâb-i kiram, tabiîn ve onlardan sonraki Hadîs, Fikih ve Usul-i Fikih ulemasinin cumhuruna göre; râvîsi mevsuk olan haber-i vâhid, ser'î bir hüccettir; onunla amel etmek îcâbeder. Bu haber kat'î ilim degil, zann ifâde ederse de onunla amel etmek bize seriat tarafindan emredil mistir. Bu husus Usul-i Fikih kitaplarinda görülebilir. Kaderiyye ve Râfiziyye gibi bazi bid'at ve dalâlet firkalari, haber-i vahidin amel îcâb etmedigine kaildirler. Bunlarin bazilari iddialarini aklî delille, bazisi da naklî delille isbata çalisirlar. Bir tâife'de aklî delil ile haber-i vahidin amel îcâbet-tigine kail olmustur. Mu'tezile taifesinden Cübbâî'ye göre; ancak iki kisinin iki kisiden rivayet ettigi haber-i vâhid amel îcâbedebilir. Bir takimlari:

c— Ancak dört kisinin dört kisiden rivayet ettigi baber-i vâhid atael îcabeder.» de-mislenlir.

Hadîs ulemasindan bazilari haber-i vahidin hem ilim hem de amel îcâbettîgine kail olmuslardir.

«Haber-i vâhid, bâtini degil, zahiri ilim îcâbeder.» diyenler de vardir. Bir takim mu-haddislere göre ise yalniz Buhârî ve Müslim'in rivayet ettikleri haber-i vâhidler amel îcâ-bederler.

Haber-i vâbid hakkinda söylenen bu sözlerin içinde yalniz cumhurun kavlî dogru, digerleri bâtildir.

«Bu bâbta bir haccet yoktur.» diyenlerin iddiasini çürütmek pek kolaydir. Söyle ki

Peygamber (S.A.V.)*in gönderdigi nâmelerle ve ondan ta'limat alarak uzaklara giden elçilerinin sözleriyle bu ümmet asr-i saadetten bugüne kadar amfi edegelmistir.

Bunlarin her biri birer haber-i vâhid idi. Çünkü haber-i vahidle amel etmek serîatm emridir. Onunla amel, aklen dahî mümkün ve makbuldür

[290] Muhaddislerle fukahâdan bir cemaatin ve imam Safiî'nin mezhebi budur. îmam A'zam Ebu Hanîfe, imam Mâlik, imam Alinicd b. Hanbel ve ekser-i fukahaya göre mür-sel hüccettir

[291] Ebu'KMiinzir Hisâm (-147): Meshur sahabî Urvctii'bDIJ'z-Zübcyi'in ogludur

[292] Ebu'l-Haris Leys b. Sa'd b. Abdirrahman (94-175): Azadh kölelerden olup Misirlidir

[293] Ebu Süleyman Davud b. Abdirrabman (100-175): Mekke'lidir.

[294] Basra'hdir.

[295] Ebu Bekir Vüheyb b, Hâlid b. Aclân (-165) Basra'hdir.

[296] Hammâd b. Üsame

[297] Hisam b. Urve.

[298] Hisâm b. Urvete'z-Zübeyr'In kardesidir.

[299] Bu hadîsde birkaç mesele vardir:

a) Hayizh kadinin a'zasi temizdir. Bu mesele ittifakidir. Vakia îmam Ebu Yusuf (113-182) dan bir rivayete göre ellerinin pis oldugu söylenirse de bu rivayet sahih görülmemistir.

b) t'tikâfa giren bir kimseye saçlarini taramak, karisina bakmak ve ona dokunmak caizdir. Yalniz Safiîlere göre dokunmanin sehvetsiz olmasi sarttir.

c) Bu hadîsle hayizh kadinin mescide giremeyecegine i'tikâfm yalniz mescidde yapilabilecegine istidlal edilmistir. Lâkin Neverî (631-676) buna i'tIraz ederek söyle diyor: «Hadîsde bu iki seye delil yoktur. Filhakika bu söylenenin makbul oldugunda süphe yoktur. Ama hadîsde de bundan fazla bir sey yoktur...»

Bu hadîsle Kaadî Iyâz (476-544) kadina azicik dokunmanin abdesti bozmayacagina Istidlal etmis; ve Imam Safiî'ye i'ürazda bulunmus Ise de Nevevî (631-676) buna cevap vermis; ve hadîsde Peygamber (S.A.V.)'in Âise (R.A.)'nm cildine dokunduguna, abdestli olduguna ve o abdestle namaz kildigina bir delîl bulunmadigini; Safiî'nin bir kavline göre dokunulan sahsin abdesti bozulmadigini, saça dokunmanin Safiî'ye göre zâten abdesti bozmadigini söylemistir.

[300] Meshur Halife Ömer b. Abdilaziz b. Mervan'dir. 101 tarihinde cuma günü vefat etmistir.

[301] Ebu Muhammed Amr b. Dînar (-126): Mckke'Iidir. Azadli kölelerdendir

[302] Kûfe'lidir. Abdullah b. Zübeyr zamaninda Küfe valisi idi. Onun zamaninda vefat etmistir.

[303] Ukbetü'bnü Amr (R.A.) Kûfe'de yasamistir. Peygamber (S.A.V.)'den hadîs dinlemistir. Hz. Ali zamaninda vefat etmistir.

[304] Ebu Mes'ûd'dan rivayet ettigi hadis:

«Kisinin ailesine nafaka vermesi» hakkindadir. Buhari ile Müslim bu hadîsi ahric etmislerdir. Huzeyfe'den naklettigi hadîsde :

«Bana Peygamber (S.A.V.) olaeak seylerin hepsini haber verdi...» demistir. Bu hadîsi Müslim tahric etmistir.

[305] Ismi Niifey'dir. Basra'h olup, Hz. Ebu Hiireyre'den hadîs dinlemistir

[306] Ebu'I Münzir Übey b. Kâ'b (R.A.) sahabîlerin büyilklerindendir. Bedir gazasina istirak etmis, vahiy kâtipliginde dahi bulunmustur.

[307] Ebu Osman'in hadisinde :

«— Öyle bir adamdi kî, evi onunki kadar mescide uzak bir kimse bilmiyorum.» denilmektedir. Bu hadîsde ResûlüIIah (S.A.V.):

«— Allah sana hesap ettigini verdi.» buyurmustur. Hadîsi Müslim rivayet etmistir. Ebu Rafi'in hadîsinde :

«— Peygamber (S.A.V.) Ramazan'm son 10 gününde itikâfa girerdi. Bir sene sefere çikti. Fakat ertesi sene 25 gün i'fikâf yapti.» deniliyor. Bu hadîsi Ebu Davud iie Ibni Mâce rivayet etmislerdir.

[308] Seybânî'nIn rivayet ettigi iki hadîsten biri:

«—Bir adam Peygamber (S.A.V.) efendimize gelerek, dedi ki: .....» digeri;

«Nebi <S.A.V.)'e yularh bir deve iie bir adam geldi de bu deve sebebiyle sana kiyamet gününde 700, sevap var, buyurdu.» hadîsidir. Bu hadîsleri Müslim tahric etmistir. Ebu Ma'mcr hadîslerinin birincisi:

«— Peygamber (S.A.V.) namazda bizim omuzlarimizi sivazlardi.» Digeri:

«— Bir kimse rükûda belini dümdüz tutmadikça namazi yeterli olmaz.» rivayetleridir. Bunlardan birinciyi Müslim, ikinciyi sair Sünen sahipleri rivayet etmistir. Tirmizi: «— Bu hadîs basen sahindir.» demisItr.

[309] Bu hadîs Hz. Ümmü Seleme'nin su sözüdür :

«— Ebu Seleme vefat edince: Garip adam... hem de gurbet diyarinda... Ona öyle aglayacagim ki dillere destan olsun.»

[310] Bu hadîslerin birincisi;

«— îman suradadir. Kasvet ve kah kalplilik çiftçilerdedir.» Ikincisi:

«Günesle Ay hiç bir kimsenin ölümünden dolayi tutulmazlar.» Üçüncüsü :

«_ Filânin namazi bize uzun tutmasindan hemen hemen namaza yetisemiyorum.» rivayetleridir kî, hepsini Buhari ile Müslim tahric etmislerdir.

[311] Bu hadîs;

«— Ebu Talha, Ümmi Süleyme, Peygamber (S.A.V.) için yemek yapmasini emretti.» rivayetidir ki Müslim tahric etmistir.

[312] Hz. tmran'dan rivayet ettigi hadislerin birincisi Imrao'in babasi Husayo'in Müslümanligi kabulü hakkindadir. Bu hadîsde:

«_ Abdülmuttalip kavmin için senden daha hayirli idi.» buyurulmustur. ikinci hadîs: «— Bu sancagi mutlaka Allah ve Resulünü seven bir adama verecegim.» rivayetidir. Hadîsi Nesal rivayet etmistir. Ebu Bekre'den rivayet ettigi hadîs Müslim'dedir. Bu hadîsde :

«— Iki Müslümandan biri din kardesine silâh çekerse o kimse cehennemin kena-rmdadir.» buyurul maktadir

[313] Bu hadîsde:
«— Her kim Allah'a re Âhiret gününe Inanirsa komsusuna iyilik etsin.» buyunil-maktadir. Hadîsi Müslim tahrIc etmistir.
[314] îsmi Numan b. Zcyd b. Sâbit'tir. Tabiînden olup Ebu Said-i Hodri ve Cabir b. AbdiIIah gibi ashab-i kiramdan hadîs rivayet etmistir.
[315] Ebu Said-I Hudri: Sa'd b. Mâlik b. Sinan (R.A.) Ashab-i Kiram'in ulema-smdandir. Yasinin küçüklügü dolayisiyle Bedir gazasina istirak ettirilememis, fakat ondan sonra 12 gaza da Peygamber (S.A.V.)'in maiyetinde bulunmus; ondan 1170 hadîs rivayet etmistir. 64 veya 74 tarihinde vefat etmistir. Kabrinin Istanbul'da Kariye Camiî yaninda oldugu söylenir.
[316] Birinci Hadîs:
«— Her kim Allah yolunda bir gün oruç tutarsa Allah onun yüzünü 70 yil Ce-bennem'den uzaklastirir.»
Ikinci Hadîs:
«— Cennette bir agaç vardir ki, gölgesinde atli giden bir kimse su kadar zaman yürür.» rivayetleri olup Buhari ile Müslim tarafindan tahric edilmislerdir. Üçüncü hadîsi yalniz Müslim tahric etmistir. Bu hadîsde :
«— Cennetliklerin en asagi dereceye sahip olani, yüzünü Allah Teâlâ'mn çevirdigi kimsedir...» Duyurulmaktadir.
[317] Ebu Yezid: Ata b. Yczid; tâbiindendir. Medine'lidIr. Samli oldugunu söyleyenler de vardir. 105 veya 107 tarihinde vefat etmistir.
[318] Temim ed-Dârî'nin künyesi Ebu Rukiyye, babasinin ismi Evs b. Hârice'dir. Ashab~i Kiramdandir. Geceleri Ibadetle geçirir, Kur'an-i Kerim'i bir rekâtta hatmedermis. Sam'da yasamis; 40 yahut 44 Hicrî tarihinde sehid edilmistir.
[319] Bu hadîste:
«— Din nasihattir.» buyurulmaktadir
[320] Ebu Eyyub Süleyman b. Yesar (-107): tabiinden ve Medine'nin fukaha-sindandir. Hatta bazilari onu Said b. el-Müseyyeb'den daha üstün sayarlar
[321] Ebu AbdIllah Rafi' b. HadIc b. Rafi (R.A.) sahabidir. Yasi küçük oldugundan Bedir gazasina istirak edememisse de sonraki gazalarda ResûlüIlah (S.A.V.) ile birlikte bulunmustur. Vefat tarihi 73 veya 74 dür.
[322] O da, Müslim'in rivayet ettigi muhakale hadîsidir.
[323] Tahinidendir. Ebu Hüreyre ve Abdullah b. Ömer (R.A.) gibi Ashab-i Kiram'-dan hadîs dinlemistir.
[324] Bu hadîslerden birinde:
«— Ramazandan sonra en faziletli oruç Allah'in ayi Muharrem'de tutulandir.» Diger birinde:
«— Farzdan sonra en faziletli namaz gece namazidir.» Buyurulmaktadir. Bunlari Müslim tahric etmistir